

07:32

Mogens Nygaard Christoffersen
Ida Hammen
Karen Raft Andersern
Nadia Jeldtoft

ADOPTION SOM INDSATS

EN SYSTEMATISK GENNEMGANG AF UDENLANDSKE
ERFARINGER

07:32

ADOPTION SOM INDSATS

EN SYSTEMATISK GENNEMGANG AF UDENLANDSKE
ERFARINGER

Mogens Nygaard Christoffersen

Ida Hammen

Karen Raft Andersen

Nadia Jeldtoft

KØBENHAVN 2007

SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

ADOPTION SOM INDSATS

Afdelingsleder: Ivan Thaulow

Afdelingen for børn, integration og ligestilling

Undersøgelsens følgegruppe:

Charlotte Guldberg, Børnerådet

Kirsten Holm-Petersen, Familieplejen Danmark

Karin Rønnow Jørgensen, Adoptionsnævnet

Lars von der Lieth, Københavns Universitet

Iben Attrup Madsen, Socialministeriet

Charlotte Michelsen, Fredensborg Kommune

Flemming Nielsen, kontorchef København Kommune

Majken Olesen, psykolog

Birgitte Holmberg Pedersen, Børnerådet

Christian Sørensen, Socialministeriet

ISSN: 1396-1810

ISBN: 978- 87-7487-881-0

Layout: Hedda Bank

Oplag: 800

Tryk: BookPartnerMedia A/S

© 2007 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver SFI's publikationer, bedes sendt til centret.

INDHOLD

	FORORD	5
	RESUMÉ	7
	Stabilitet og sammenbrud	8
	Åbne adoptioner	9
	Barnets alder	10
1	INDLEDNING	11
	Samfundsvelfærd og børnevelfærd	11
2	BAGGRUND, FORMÅL OG MATERIALE	21
	Evalueringsens formål og metode	27
3	OPVÆKST SOM ADOPTERET	38
	Fysisk udvikling	40
	Kognitiv udvikling	46
	Emotionel udvikling	65
4	STABILITET OG SAMMENBRUD	83
	Indledning	83
	Plejebørn vs. hjemgivne/hjemblevne børn	89

	Adopterede vs. hjemgivne/hjemblevne børn	93
	Sammenbrud som udfaldsmål	102
	Definition af sammenbrud	103
	Sammenbrudsrate	104
	Sammenfatning	109
5	ÅBEN ADOPTION	113
	Indledning	113
	Definitioner af åben adoption	117
	Barnet i åbne adoptioner	119
	De biologiske forældre i åbne adoptioner	124
	Adoptanterne i åbne adoptioner	128
	Sammenfatning	132
6	BARNETS ALDER VED ADOPTION	135
	Indledning	135
	Metode	137
	Barnets tilknytning	138
	Kognitiv udvikling (IQ)	141
	Emotionel og adfærdsmæssig udvikling	145
	Sammenfatning og diskussion	148
7	SAMMENFATNING	153
	Metode	154
	Hvordan går det børnene?	155
	Stabilitet og sammenbrud	156
	Åbne adoptioner	157
	Barnets alder ved adoption	158
	Socialpolitiske perspektiver	159
	BILAG A	161
	Søgestrategier	161
	LITTERATUR	163
	SFI-RAPPORTER SIDEN 2006	177

FORORD

Nærværende forskningsoversigt udspringer af Socialministeriets *Betænkning om retssikkerhed i anbringelsessager*, nr. 1463 (Socialministeriet, 2005). Betænkningen ligger i forlængelse af forliget om anbringelsesreformen. Her blev der nedsat et udvalg om børn og forældres retssikkerhed, også kaldet Retssikkerhedsudvalget. I løbet af forhandlingerne om anbringelsesreformen udtrykte flere socialpolitiske ordførere ønske om at sikre anbragte børn en større kontinuitet i deres opvækst. Samtidig påpegede de, at det er uhensigtsmæssigt, at barnets voksentilknytning ikke spiller en større rolle for, hvilke foranstaltninger der bør iværksættes eller opretholdes (Socialministeriet, 2005:9).

Som lovgivningen ser ud i dag, er der kun mulighed for at opretholde en anbringelse hos en plejefamilie, når der er problemer hos barnet eller barnets familie, og der tages således ikke hensyn til, at barnet kan være faldet godt til og trives bedst i plejefamilien.

Retssikkerhedsudvalget har bl.a. set på mulighederne for at skabe øget kontinuitet i anbragte børns liv ved at skabe bedre muligheder for tvangsadoption og opretholdelse af anbringelser. Eksempelvis har udvalget stillet forslag om, at børn under 1 år, som er anbragt uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren, kan anbringes i en periode på 3 år uden genbehandling – såfremt det er overvejende sandsynligt, at de forhold, der begrunder anbringelsen, vil være til stede i hele denne perio-

de (Socialministeriet, 2006a; Socialministeriet, 2005:8). For at sikre det bedst mulige beslutningsgrundlag for lovgivning om adoption og opretholdelse af anbringelser har Socialministeriet ønsket en oversigt og gennemgang af den relevante internationale forskning på området, som kan bidrage til at besvare følgende spørgsmål:

- Hvordan påvirkes børn af henholdsvis at vokse op som adopterede og som anbragte?
- Hvilke fordele og ulemper kan forskningen dokumentere ved henholdsvis adoption og anbringelse i de tilfælde, hvor forældrene var rigt er uden forældreene?
- Hvilke fordele og ulemper kan forskningen dokumentere i forhold til at opretholde en anbringelse, efter at de problemer, som var årsagen til anbringelsen, er løst – men hvor der er stor tilknytning mellem barn og anbringelsessted?
- Hvilke effekter og påvirkninger har forskningen beskrevet for henholdsvis åbne og lukkede adoptioner? Der tænkes her både på barnets og de voksnes oplevelse af situationen.
- Hvilken betydning har barnets alder for udbyttet af de beskrevne muligheder?

Til undersøgelsen har været knyttet en følgegruppe, som vi takker for værdifulde kommentarer og diskussioner. Endvidere takker vi programleder Tine Egelund (SFI) for hendes værdifulde og omhyggelige kommentarer til manuskriptet, og vi takker professor, dr.phil., Per Schultz Jørgensen, der har været ekstern referee, for inspirerende kommentarer til manuskriptet.

Evalueringen er udarbejdet af seniorforsker Mogens Nygaard Christoffersen (kapitel 1, 2 og 3), forskningsassistent Ida Hammen (kapitel 1, 2 og 4) og stud.cand.scient.soc. Karen Raft Andersen (kapitel 1 og 6), mens stud.mag. Nadia Jeldtoft har udarbejdet kapitel 5. Rapporten er finansieret af Socialministeriet.

November, 2007

Jørgen Søndergaard

RESUMÉ

Formålet med nærværende undersøgelse er at belyse virkningerne af adoption som en indsats over for børn, hvis forældre af den ene eller anden grund ikke kan tage vare på dem. I rapporten belyser vi følgende spørgsmål:

- Har adoptionsindsatsen betydet, at de adopterede børn har kunnet profitere af at blive flyttet til et materielt og socialt bedre miljø end det miljø, som de forlod?
- Giver adoptionerne en større stabilitet med mindre risiko for sammenbrud sammenlignet med andre anbringelsesmåder?
- Hvad har åbenhed kontra anonymitet betydet for de involverede børn, biologiske forældre og adoptanter?
- Hvilken betydning har adoptionsalderen for, om adoptionen giver gode resultater for barnet eller ej?

En række databaser med forskningslitteratur er blevet gennemført systematisk med henblik på at finde undersøgelser, der gør det muligt at bedømme adoptivbørns fysiske, sociale, emotionelle, mentale og adfærdsmæssige udvikling i forhold til børns udvikling i alternative anbringelser. Vi har gennemgået mere end 3.300 referencer, og resultaterne er blevet sammenholdt med tidligere forskningsoversigter.

De gennemgåede undersøgelser spænder vidt. Dels er de publiceret over en lang periode (1977 til 2006), dels dækker de en række lande med meget forskellige samfundsstrukturer. De indsamlede oplysninger stammer fra Canada, Chile, Danmark, England, Frankrig, Indien, Libanon, New Zealand, Spanien, Sverige og USA. Det viser sig imidlertid, at undersøgelsesresultaterne er uafhængige af, i hvilken tidsperiode undersøgelserne er gennemført, og hvilke lande der er tale om.

Evalueringen viser, at de bortadopterede børn hurtigt genvinder det tabte mht. fysisk udvikling. Det samme billede tegner sig for børnenes kognitive udvikling. Uanset om man sammenligner adoptivbørnenes skoleresultater med børn, der er blevet tilbage på en institution, hos en plejefamilie eller hos den biologiske familie, er det generelle mønster, at de adopterede børn profiterer af det nye miljø hos adoptionsforældrene. De har færre indlæringsvanskeligheder, der er færre, der dumper i skolen, og de klarer sig bedre i diverse færdighedstest (fx IQ-test).

Resultaterne viser endvidere, at de adopteredes selvværd – uanset målemetode – gennemgående er bedre end de tilbageblevnes. Deres adfærdsmæssige og mentale problemer er ligeledes mindre end hos jævnaldrende børn, der vokser op hos plejeforældre, på en institution eller hos de biologiske forældre.

STABILITET OG SAMMENBRUD

Det er generelt en vanskelig opgave at sikre børn stabilitet, hvad enten det drejer sig om plejefamilieanbringelser, institutionsanbringelser eller om hjemgivelse. Børn, der adopteres, er sikret den største stabilitet, mens sammenbrudsfrekvensen ved både hjemgivelser og anbringelser ligger på et væsentligt højere niveau.

Ved adoptioner af ældre børn vokser sammenbrudsfrekvensen. For eksempel svinger sammenbrudsfrekvensen for adopterede børn over 11 år mellem 10 og 40 pct.

Vores forskningsoversigt giver mulighed for at sammenholde adoptivbørns udvikling med midlertidigt anbragte og hjemgivne børns udvikling. Resultaterne viser, at en opvækst i et ressourcestærkt miljø med forældre, der vil barnet, er befordrende for barnets fysiske, kognitive, sociale, emotionelle og adfærdsmæssige udvikling. De adopterede børn har en udvikling, der er langt mere positiv på alle de målte områder,

end de børn, der hjemgives eller anbringes hos en plejefamilie. Adoptionerne har samtidig den laveste sammenbrudsfrekvens.

ÅBNE ADOPTIONER

Resultaterne fra de empiriske studier af børn i åbne adoptioner er generelt positive. Antagelsen om, at børnene er bedre stillet uden at have informationer om eller kontakt til deres biologiske forældre, har vist sig ikke at holde stik, da de empiriske studier viser, at jo højere graden af åbenhed er, des mere tilfredse er børnene. Børn i åbne adoptioner udviser en høj grad af tilknytning til deres adoptivforældre, og tilknytningen er stort set uafhængig af graden af åbenhed i adoptionsforholdet. Dog tyder det på, at små børn har vanskeligere ved tilknytning til deres adoptivforældre, hvis de har direkte og *personlig kontakt* med deres biologiske forældre. Samtidig viser det sig, at større børn i åbne adoptioner viser mindre grad af problemadfærd, og at åbenhed generelt reducerer risikoen for sammenbrud i adoptionsforholdet. Jo ældre og mere udviklede børnene er, desto større glæde har de af åbenheden, da alle adoptivbørn – uanset om de er i lukkede eller åbne adoptioner – udviser nysgerrighed omkring, hvem deres biologiske forældre er.

Majoriteten af de biologiske forældre oplever ligeledes åbenheden positivt. Det giver dem en oplevelse af at have større kontrol med selve adoptionen, at de har adgang til informationer om, hvordan det går med barnet. Åbenhed med personlig kontakt synes også at give de biologiske forældre et bedre forhold til adoptanterne end relationer med en mindre grad af åbenhed.

Adoptivforældre i åbne adoptionsforhold udtrykker også en høj grad af tilfredshed med åbenheden. Adoptanter med en høj grad af åbenhed viser mere empati og forståelse for såvel barnets som de biologiske forældres situation, selvom de i begyndelsen af adoptionsforholdet har oplevet ængstelse. Ængstelsen reduceres i øvrigt betydeligt ved en høj grad af kontakt til de biologiske forældre.

BARNETS ALDER

Barnets tilknytning til dets adoptivforældre har vist sig at spille en central rolle for udbyttet af adoption. Men selv børn, der først adopteres sent (efter de er fyldt 2 år), kan skabe stærke og tætte tilknytninger til adoptivforældrene, på trods af at de har en usikker tilknytning til deres primære omsorgspersoner med sig i bagagen.

Samlet set tegner der sig et billede af, at *tidlig* adoption generelt giver det bedste udfald for det adopterede barn, hvad angår tilknytning, kognitiv udvikling (IQ og skolepræstationer) og emotionel og adfærdsmæssig udvikling. Jo tidligere barnet adopteres, jo bedre er muligheden for, at det kan indhente det forsømte.

Ifølge de undersøgelser, vi har fundet, har adoptionsalderen således stor betydning for udbyttet af adoptionen. Men undersøgelserne påviser samtidig, at selv relativt sent adopterede børn kan have udviklingsmæssig gevinst ved at blive adopteret på en række områder sammenlignet med de børn, der forbliver i et ugunstigt miljø.

INDLEDNING

SAMFUNDSVELFÆRD OG BØRNEVELFÆRD

Der er ingen, der i dag vil stille spørgsmålstegn ved, at børn ideelt set har det bedst sammen med deres biologiske forældre. Problemet opstår, når barnet af forskellige grunde vantrives i de biologiske forældres varetægt. Mange forskere, der beskæftiger sig med udsatte børn, påpeger sammenhængen mellem samfundsvelværd og børnevelværd og argumenterer for vigtigheden af, at samfundet yder en præventiv støtte til udsatte familier. Argumentet er, at det nok kan være et vigtigt indgreb at fjerne et barn fra omgivelser, der ikke kan tage sig ordentligt af det, men at et sådant indgreb ikke løser problemet for de udsatte familier på længere sigt. Amerikanske forskere, såsom Betty R. Mandell, argumenterer for, at den ideelle politik ville være at sikre forældrene mulighed for selv at kunne tage vare på barnet, så det i hvert fald ikke er fattigdom og manglende ressourcer, der tvinger forældre til at få deres barn anbragt uden for hjemmet (Adler, 2001; Bagley & Young, 1979; Mandell, 1973). Engelske kritikere er kommet med tilsvarende indvendinger, fx Holman (1975). En del af de adoptioner, der indgår i nærværende forskningsoversigt, er antagelig en konsekvens af forældrenes situation, som kan være kendetegnet ved arbejdsløshed, lavtlønsarbejde, manglende offentlig dagpasning, manglende offentlig støtte osv. Der er tale om samfund med store sociale og økonomiske forskelle, hvor en gruppe forældre (ofte enlige) er afskåret

fra erhvervsuddannelse og beskæftigelse. Den lave indkomst fører igen til elendige boligforhold, hvorved der opstår en situation, der samlet set gør det vanskeligt at være gode forældre og øger risikoen for vanrøgt og mangelfuld omsorg (Bagley & Young, 1979; Holman, 1975; Mandell, 1973). Børns velfærd er i dette perspektiv først og fremmest samfundets ansvar.

Præventive indsatser over for udsatte familier er dog langt fra nogen garanti for, at vanrøgt og omsorgssvigt ikke forekommer. I de tilfælde, hvor barnet trods en forebyggende indsats ikke kan blive boende hos sine forældre, kan det være nødvendigt at overveje, om en anbringelse eller bortadoption kan give barnet bedre udviklingsmuligheder. Og her skilles vandene for alvor rent politisk: Vurderingen af, hvilke børn der skal fjernes, hvordan og hvor længe, er til debat.

Fastholdt anbringelse og tvangsadoption

I Danmark er der fra lovgivningsmæssig side tradition for at beskytte det biologiske bånd imellem barn og forældre. Når et barn anbringes uden for hjemmet i dag, kan man praktisk talt kun tale om fastholdt anbringelse i en afgrænset periode i de sager, hvor anbringelse sker uden samtykke (dvs. tvangsanbringelse). I anbringelsessager uden samtykke skal sagen forelægges Børn og Unge-udvalget. Sagsbehandleren/familieafdelingen indstiller til, at barnet bliver anbragt uden for hjemmet i en afmålt periode – typisk et år ved en førstegangsanbringelse. Det er dog Børn og unge-udvalget, der træffer den endelige afgørelse om varigheden af anbringelsen. Ved anbringelse uden samtykke er det også Børn og unge-udvalget, der fastsætter tidspunktet for udvalgets genbehandling af sagen for at vurdere, om betingelserne for tvangsmæssig anbringelse fortsat er opfyldt. Genbehandlingsfristen er typisk 1 eller 2 år. Der kan fastsættes kortere eller længere frist for fornyet genbehandling af sagen i udvalget (jf. lov om social service § 62 og vejledning nr. 3 til serviceloven). I anbringelser med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år (dvs. frivillig anbringelse), kan samtykket til enhver tid tilbagekaldes og barnet kræves hjemgivet.¹ Heri kan der ligge et

1. I sager, hvor forældremyndighedsindehaveren tilbagekalder samtykket i en frivillig anbringelse, hvor det anbragte barn er under 15 år, kan samtykket ligeledes til enhver tid tilbagekaldes og barnet krævet hjemgivet. Barnets perspektiv på forældremyndighedsindehaverens tilbagekaldelse af samtykket vil indgå i de sociale myndigheders vurdering af sagen, men barnet har ingen selvstændig samtykkeret, før det er over 15 år.

usikkerhedsmoment for barnet, fordi det ikke reelt ved, hvornår det bliver hjemgivet, på trods af at der i barnets handleplan skal angives, hvor længe barnet forventes at skulle være anbragt uden for hjemmet. Myndighederne har mulighed for at fastsætte en hjemtagelsesperiode på op til 6 måneder, når hensynet til barnet på afgørende måde taler for det (jf. servicelovens § 60). Der er også mulighed for at fremme en tvangsmæssig anbringelse i sager, hvor barnet oprindeligt er frivilligt anbragt, men ønskes hjemgivet – hvis betingelserne for tvangsanbringelse ellers er opfyldt (Socialministeriet, 2005:13ff).

Adoptionsområdet er som udgangspunkt et retsområde, der p.t. hører under Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, og som administreres af statsforvaltningerne. Der er dog et samspil med de sociale myndigheder, da der ifølge adoptionslovens § 9, stk. 2 og § 10 er mulighed for, at statsforvaltningen efter forelæggelse for Familiestyrelsen i anbringelsessager kan tillade bortadoption af et barn uden samtykke fra forældrene, altså tvangsadoption. Ankestyrelsen skal give samtykke hertil (Socialministeriet, 2005:18; www.adoptionsnaevnet.dk). Muligheden for tvangsadoption har eksisteret siden 1972. I perioden 1992-2002 har det vist sig, at der i fire tilfælde er givet tilladelse til tvangsadoption (Socialministeriet, 2005:20ff, 24).

Adoptionslovens § 9, stk. 2 er primært tiltænkt børn, der gennem længere tid har været anbragt i familiepleje, og hvor de biologiske forældre har undladt at opretholde en rimelig kontakt med barnet. Samt i de situationer, hvor der har været kontakt mellem barn og forældre, men hvor kontakten skønnes at være til skade for barnet. Som altovervejende hovedregel kan plejeforældre kun få tilladelse til at adoptere et plejebarn efter denne bestemmelse, hvis der har været tale om massiv opfostring,² hvilket i praksis vil sige, at plejefamilien har taget sig af barnet i 7-10 år. Det er en betingelse for anvendelse af denne bestemmelse, at hensynet til barnets tarv afgørende tilsiger det.

Adoptionslovens § 10 retter sig særligt mod institutionsanbragte børn, hvor det har vist sig umuligt at opretholde den kontakt mellem barn og forældre, som er forudsat i servicelovens § 71.³ I disse tilfælde vil

-
2. Ved opfostring skal forstås, at man passer og opdrager nogen, som ikke er ens eget afkom (Politikkens Store Ordbog).
 3. Servicelovens § 71 omhandler forældrenes og barnets ret til samvær og kontakt under barnets anbringelse uden for hjemmet. (Bekendtgørelse af lov om social service, LBK nr. 58 af 18/01/2007).

det dreje sig om børn, der har opholdt sig på den pågældende institution i længere tid. I helt særlige tilfælde – eksempelvis hvis kontakten mellem barnet og dets hjem ikke har kunnet opretholdes, eller hvis kontakten har været til skade for barnet – kan der under visse betingelser gives tilladelse til adoption, selvom forældrene/barnets værge ikke vil give samtykke (Socialministeriet, 2006b:221f; Socialministeriet, 2005:19). I henhold til disse to bestemmelser skal kommunen overveje mulighederne for tvangsadoption, hvis det må anses for udelukket, at et anbragt barn kan vende tilbage til sit hjemlige miljø (Socialministeriet, 2005:20ff, 24).

Holdningen i det socialpolitiske felt har indtil nu været så vidt muligt at basere det statslige omsorgsarbejde over for udsatte børnefamilier på samarbejde og frivillighed ud fra overbevisningen om, at det i sidste ende er til barnets bedste. Der lægges vægt på at bevare 'helheden', hvilket her betyder, at man ønsker at yde de udsatte børn den professionelle hjælp, de har brug for, så de kan tackle deres hverdag, frem for at fjerne dem fra den. Dette kræver selvsagt et socialt hjælpeapparat af en vis kapacitet.

Politiske stemmer har dog inden for de seneste år stillet spørgsmålstegn ved, om denne tilgang er god nok til at hjælpe børn født i særdeles udsatte miljøer. Argumentet går på, at børn, der forbliver i det udsatte miljø, kan pådrage sig livsvarige skader på krop og psyke, som systemet bør skride ind og skåne dem for. Tilgangen er anderledes end den hidtidige, fordi hjælpen alene er rettet mod barnet og derfor medfører en indskrænkning af de biologiske forældres ret til at bestemme over deres barn. Tilgangen begrundes med, at barnet, fx gennem adoption eller fastholdt anbringelse, i højere grad kan sikres en stabil opvækst under trygge rammer hos ressourcestærke forældre.

Før vi går til en overordnet præsentation af vores undersøgelsesdesign, har vi valgt at præsentere tilknytningsaspektet i dets teoretiske form, da det har vist sig at være et gennemgående tema, både i de politiske diskussioner, der finder sted på feltet, og i en lang række af de empiriske undersøgelser, som vi vil præsentere i denne rapport.

Tilknytningsbegrebet og dets historik

Det er væsentligt at bringe tilknytningsaspektet ind i en adoptionssammenhæng, da tilknytning har betydning for barnets overlevelse. Barnet har et udtalt behov for at opnå en tæt kontakt med et andet klart identificeret individ, som opfattes som værende bedre i stand til at klare sig i

verden (Bowlby, 1994:35). I denne sammenhæng er det derfor væsentligt at få belyst, om børn kan knytte sig til nye forældre, hvilken kvalitet denne tilknytning forventes at have, og hvad der gør det sandsynligt, at et barn kan knytte sig til nye forældre. Tilknytning skal forstås sådan, at barnet (eller den voksne) er stærkt disponeret for at nærme sig og være i tæt kontakt med en bestemt person – og særligt under ganske bestemte betingelser, eksempelvis når barnet er ked af det, bange eller lider fysisk nød (Bowlby, 1994:36). Den teoretiske viden om tilknytning kan bidrage med flere vigtige pointer. Den klassificerer forskellige adfærds- og relationsmønstre og forklarer måden, hvorpå børn og voksne handler i relationer. Den illustrerer samtidig, at tilknytningsmønstre kan ændres i nye betydningsfulde kontekster.

Haugaard & Hazan (2003) fremlægger en oversigt over tilknytningsteorien med afsæt i John Bowlbys teori om tilknytning. Bowlby (1907-1990) var en engelsk læge, der specialiserede sig inden for psykiatrien, og som blev en pioner inden for tilknytningsområdet. (Rechenbach, 2003:531). Hans teori om tilknytning tager udgangspunkt i relationen mellem barnet og forælderen. Bowlby dokumenterer, at det er helt essentielt for barnet at have et varmt, intimt og kontinuerligt forhold til sin mor (eller en permanent morssubstitut). Han viste ved hjælp af egne og andres undersøgelser, at børn, der bliver afskåret fra forældres omsorg, får psykiske og fysiske skader (Christoffersen, 1999:43-6). Ud fra tilknytningsteorien står det klart, at barnets tidlige erfaringer former dets fremtidige adfærd. Gennem barnets gentagne interaktioner med sine omsorgspersoner lærer det, hvad det kan forvente af dem, og det tilpasser sin tilknytningsadfærd herefter (Haugaard & Hazan, 2003:917). Tilknytningsteorien understøttes endvidere af forskning inden for neuroaffektiv og neurobiologisk forskning. For eksempel har A.N. Score (1994) påvist, at tidlige erfaringer omkring tilknytning afspejles i hjernens neurale baner (Rechenbach, 2003:542).

Et interessant aspekt ved tilknytningsperspektivet er, om der findes et kritisk tidspunkt i barnets udvikling af tilknytning, og hvad der gør det sandsynligt, at et barn vil knytte sig til sine adoptivforældre. Det empiriske materiale viser, at tilknytning er universel (Colin, 1996; Kagan, 1982 i Haugaard & Hazan, 2003). Alle normale børn, som får mulighed for det, har en følelsesmæssig tilknytning til en voksen inden 1-årsalderen, og tendensen til tilknytning er medfødt. Men tilknytningsbåndene udvikles over tid. Det vil sige, at barnet de første par måneder

af sit liv vil stille sig tilfreds med omsorg fra en hvilken som helst person. Først omkring 6-7-månedersalderen begynder barnet at vise de første tegn på tilknytning. På det tidspunkt begynder barnet at gøre modstand og bringes ud af fatning over adskillelse fra den ene eller begge de primære omsorgspersoner. Ud fra tilknytningsteorien er det mere sandsynligt, at et barn, der endnu ikke har dannet en tilknytning til sin første omsorgsperson, vil danne det til sine adoptivforældre end et barn, som har nået at danne en tilknytning til sin første omsorgsperson (Haugaard & Hazan, 2003).

Tilknytningens kvalitet

Kvaliteten af den tilknytning, et barn har med sig i bagagen, når det bortadopteret, har betydning for dets måde at handle og opfatte på hos den nye familie. Ifølge Bowlby er det dog muligt for barnet at ændre sig til det bedre, men også til det værre. Bowlby introducerer to begreber – 'indre arbejdsmodeller' og 'udviklingsstier' – til at anskueliggøre barnets udvikling. De indre arbejdsmodeller udgøres af barnets tidlige erfaringer med tilknytningspersonerne og vil påvirke dets forventninger og adfærd i eksisterende såvel som fremtidige forhold (Bowlby, 1969; Haugaard & Hazan, 2003:917f; Bernth, 2003:514). De indre arbejdsmodeller udgør således prædiktionerne for normal versus psykopatologisk udvikling. Men barnets indre arbejdsmodeller er, ifølge Bowlby, ikke fastlagt en gang for alle. De kan revideres, hvis der opstår nye, betydningsfulde forhold, eksempelvis når et barn placeres i en adoptionsfamilie (Howe, 1998:141). Det er her Bowlbys andet begreb, udviklingsstier, bliver interessant. Ifølge Bowlby har et barn fra fødslen potentielt mulighed for at følge en vifte af udviklingsstier. Det kan både udvikle sig ad en sund sti og ad en afvigende sti, og det er barnets miljø, der er bestemmende for, hvilken sti barnet betræder. Særligt forældrene/erstatningsforældrenes måde at behandle barnet på og barnets reaktion på forældrene har betydning for muligheden for forandring. Evnen til udviklingsændring aftager dog med alderen (Bowlby, 1994:151). Man kan forestille sig, at børn, der er sent adopterede, og hvis oplevelser med den primære omsorgsperson bygger på uforudsigelighed, manglende respons og omsorg, vil opbygge negative repræsentationer af selvet og af andre. Disse børn vil, ud fra Bowlbys teori, have sværere ved at ændre sig end de tidligt adopterede, men muligheden foreligger. En tidlig utryk tilknytning er således en risikofaktor, men nye betydningsfulde kontekster (eksempelvis

miljøsift ved adoption) kan have positiv indflydelse på barnets videre udvikling.

Tilknytningsmønstre, tilknytningsforstyrrelser og psykopatologi

Bowlbys teori om tilknytning er blevet underbygget empirisk af Mary Ainsworth og hendes medarbejdere (1978), der identificerer tre typer tilknytningsmønstre ved hjælp af Strange Situation Procedure (SSP), som ud over at teste kvaliteten af forholdet mellem barn og omsorgsperson inkluderer en fremmed voksen. Barnets tilknytning kategoriseres i sikker, usikker/ambivalent og usikker/undgående. Siden er et fjerde tilknytningsmønster blevet identificeret – det desorganiserede tilknytningsmønster (Howe, 1998; Bowlby 1994:4). Disse mønstre afspejler fire grundlæggende forskellige tilknytningsrelationer mellem børn og forældre og de illustrerer, hvilken strategi barnet benytter i stressende situationer, ved adskillelse og genforening. Forælderens måde at behandle barnet på har afgørende betydning for, hvilket tilknytningsmønster barnet har. Når tilknytningsmønstrene først er udviklet, har de ifølge Bowlby tilbøjelighed til at vare ved. Dog er der ikke foretaget prospektive undersøgelser af tilknytningsmønstrenes vedvarende karakter længere end til det sjette leveår (Bowlby, 1994).

Tilknytning er et væsentligt fundament for personlighedsdannelsen, og derfor er tilknytningsmønstrene yderst centrale for forståelsen af barnets udvikling. Ud over Bowlbys observationer af hospitals- og institutionsanbragte børn har utallige andre empiriske undersøgelser påvist betydningen af en sikker tilknytning for barnets personlighedsudvikling. Ainsworth (1985) har, i tæt samarbejde med Bowlby, fundet, at en tryk/sikker tilknytning støtter barnets selvtillid og øger barnets evne til emotionel kontrol, hvorimod usikker tilknytning medfører forringet evne til socialisering og øger adfærdsforstyrrelser (Carlson, 1995 in Rechenbach, 2003:622). Usikker tilknytning betragtes som en mildere tilstand end en egentlig tilknytningsforstyrrelse. En primær usikker tilknytning vil ikke nødvendigvis føre til en tilknytningsforstyrrelse (Rechenbach, 2003), men risikoen for psykopatologi er forøget i kraft af et usikkert tilknytningsmønster, særligt for det desorganiserede tilknytningsmønster (O'Connor & Zeanah, 2003).

Tilknytningsforstyrrelser er et relevant aspekt i denne sammenhæng, da meget tyder på, at fraværet af en konsistent omsorgsgiver og en

selektiv tilknytning⁴ spiller en stor rolle i udviklingen af tilknytningsforstyrrelser (O'Connor & Zeanah, 2003).

Tilknytningsteorien har betydet meget for forståelsen af psykiatriske lidelsers opståen, idet kvaliteten af den tidlige mor-barn-relation har vist sig at være en væsentlig faktor for, om man vil udvikle en psykisk lidelse eller ej. Både objektrelationsteoretikerne og egopsykologien har påpeget, at de første leveår er afgørende for barnets psykiske udvikling. Rechenbach understreger dog, at psykiske sammenbrud ofte vil være karakteriseret ved et kompleks af forskellige risikofaktorer, og tilknytningsmønstret kan derfor ikke stå alene som årsagsforklaring (Rechenbach, 2003).

H. R. Schaffer har gennemgået en lang række forskningsresultater vedrørende barnets tidlige psykologiske udvikling, som er relateret til adoptionsspørgsmålet. Han konkluderer, at der i dag foreligger rigelig dokumentation for, at virkningen af en tidlig oplevelse er reversibel under de rette omstændigheder. Undersøgelser af depriverede børn⁵ viser, at skadevirkningerne af uheldige påvirkninger kan undgås ved en radikal forandring af miljøet – fx adoption. På baggrund af Schaffers forskningsgennemgang kan børn, der udviklingsmæssigt er tilbagestående i en lang række intellektuelle og sociale funktioner, og som er følelsesmæssigt forstyrrede, komme sig (Schaffer, 2000).

Tilknytning til diskussion

Bowlbys tilknytningsteori er et perspektiv på tilknytning. Teorien er en videreudvikling af objektrelationstraditionen inden for psykoanalysen kombineret med begreber inden for andre teoretiske retninger (Bowlby, 2003:134). En anden tilgang til forståelse af tilknytning kan findes i den videnskabelige strid mellem objektrelationsteorien og behovsteorien, som samtidig kan supplere Bowlbys tilknytningsteori. Striden går på, hvorvidt et barn kan etablere en tilknytning til andre omsorgsgivere, når det allerede har etableret en tilknytning til sine biologiske forældre, hvad enten denne tilknytning er god eller dårlig.

4. Begrebet 'selektiv tilknytning' anvendes fx i forbindelse med børn, der har været udsat for mange skift og for uheldig institutionalisering. Børn kan være så følelsesmæssigt og mellemmenneskeligt underernærede, at de har svært ved at forme en selektiv tilknytning til voksne, og de har derfor generelt svært ved at indgå i sociale relationer (Howe, 1998:190ff).

5. Deprivation betegner tab af moderlig omsorg, men ikke nødvendigvis af moderskikkelsen (Lindén, 1983).

Behovsteoretikere (repræsenteret ved Goldstein, Freud & Solnit, 1973, 1981) mener, at børn kan udvikle en tilknytning til andre voksne end deres biologiske forældre. Hvis barnet forventes at være anbragt i lang tid, finder Goldstein, Freud & Solnit, at man bør stræbe efter, at tilknytningen til de primære omsorgspersoner bliver så stærk som muligt, og at de biologiske forældre ikke er til hinder for dette. Ifølge disse teoretikere er de biologiske forældre således udskiftelige. Objektrelations-teoretikere (repræsenteret ved Mahler, Pine & Bergman, 1975) mener derimod ikke, at børn kan skabe tilknytning til andre end deres biologiske forældre, når først tilknytningen er skabt. Barnet kan dog godt skabe en pseudotilknytning til andre voksne, men ikke den dybe tilknytning, som det har til sine primære omsorgspersoner. Socialpolitisk er vi i Danmark inspireret af den objektrelationsmæssige tilgang til forståelse af børns udvikling og tilknytning, idet barnet har en ret til, og kommunen en pligt til, at sørge for, at kontakten mellem forældre og deres anbragte barn opretholdes (Egelund & Hestbæk, 2003:161ff; serviceloven § 71).

De forskellige teoretiske perspektiver på tilknytning kan bidrage til at nuancere forståelsen af, hvorvidt adoption er til barnets bedste – herunder også for de børn, der allerede har dannet en tilknytning til deres biologiske forældre.

Oversigtens formål

Med nærværende forskningsoversigt ønsker vi at belyse virkningerne af adoption som en indsats over for børn, hvis forældre af den ene eller anden grund ikke kan tage vare på dem. For at belyse dette spørgsmål bedst muligt har vi valgt at inddrage undersøgelser, der sammenligner adoptivbarnets udvikling med udviklingen hos det barn, der enten anbringes i en plejefamilie, på institution, eller hjemgives til sine biologiske forældre.

Undersøgelserne, der inddrages i oversigten, tager således udgangspunkt i børn, der af en eller anden grund ikke kan blive boende hos deres biologiske forældre. I vores udvælgelse af forskningslitteratur har vi fokuseret på undersøgelser, der først og fremmest har en kvantitativ udsigelseskraft. Det vil sige, at de bl.a. er udvalgt på baggrund af deres brug af sammenligningsgrupper (metoden beskrives indgående i næste kapitel). Tilgangen giver os mulighed for at give vores viden en kvantitativ tyngde og vise udbredelsesgraden af de beskrevne fænomener. Ulempen ved tilgangen er, at forskerne bag mange af disse undersøgelser har

nedtonet den kvalitative dimension. Det vil sige, at det er meget varierende, hvor mange og hvor detaljerede oplysninger der gives om børnenes baggrund. For eksempel får vi ikke oplysninger om, hvorvidt barnet er blevet tvangsfjernet eller ej, hvorvidt barnet har nogen som helst kontakt til de biologiske forældre efter anbringelsen/adoptionen, og hvorvidt alt dette har en betydning for barnets øvrige udvikling. Undersøgelserne træder først ind på scenen, når beslutningen i forhold til barnets fremtid *er* taget, og de fokuserer på barnets udvikling i den gældende situation. Vi går ud fra, at de fleste af børnene i undersøgelserne er afgivet *uden* tvang, men man kan alligevel stille spørgsmålstegn ved frivilligheden, da familierne ofte vil være tvunget af omstændighederne.

Det er ikke vores hensigt med oversigten at vurdere, under hvilke betingelser et barn bør fjernes mere eller mindre permanent fra sine forældre. Ligeledes søger vi heller ikke at belyse, i hvilke tilfælde det kan være nødvendigt at anvende tvang i forhold til at fjerne et barn, idet dette spørgsmål ligger uden for denne rapports rammer.

BAGGRUND, FORMÅL OG MATERIALE

Adoption har i en række OECD-lande som fx England, USA, Canada og Frankrig undergået en forandring det sidste halve århundrede. Tidligere fokuserede man i adoptionssager primært på adoptanternes ønsker og behov. Formålet med adoption var primært at hjælpe barnløse par til at få et barn – eller i nogle tilfælde en arving. En del valgte dog også at adoptere et barn af fx humanitære grunde. Gradvist er dette fokus blevet erstattet af et fokus på at tilgodese børnenes behov, og der lægges i stigende grad vægt på en vurdering af adoptivforældrenes egnethed (Cohen, 2002).

Samfundsforholdene har gennem 1970'erne ændret sig således, at flere af de unge og ugifte, der tidligere ikke var i stand til at tage vare på deres barn, i dag er blevet i stand til det. Antallet af børn, der frigives til adoption, er dog først og fremmest reduceret som følge af muligheden for abort, adgangen til og brugen af effektiv kontraception og den sociale accept af unge enlige mødres mulighed for kunne beholde deres børn hos sig.

Erfaringerne herhjemme fra viser, at langt den overvejende del af adoptionerne i 1930'erne og 1940'erne var adoptioner af børn født uden for ægteskab. Hvert år i perioden 1938-1960 blev der i gennemsnit bortadopteret 1.735 børn pr. år. Dette tal omfatter både udenlandske adopti-

oner og såkaldte familie-adoptioner, hvor den ene ægtefælle adopterer den andens børn. En relativt stor del af disse adoptioner gjaldt dels børn under 1 år (538 i gennemsnit), dels børn født uden for ægteskabet. I slutningen af 1930'erne udgjorde børn født uden for ægteskab 80 pct. af adoptionerne. I slutningen af 1950'erne var denne andel faldet til omkring halvdelen. I 1938 udgjorde de såkaldt 'illegitime børn' 94 pct. af adoptionerne af børn under 1 år, mens andelen i 1960 var reduceret til 77 pct.⁶

De sidste 30 år⁷ har Danmarks Statistiks opgørelser (Statistisk Årbog) gjort det muligt, at følge udviklingen i antallet af adopterede børn, der er født i udlandet, samt udviklingen i antallet af adopterede børn, der er født i Danmark (figur 2.1). Det har her været muligt at udskille ikke-stedbarnsadoptionerne – dvs. de adoptioner, hvor den ene ægtefælle adopterer den andens børn.⁸ Disse opgørelser viser, at antallet af adopterede udenlandske børn i gennemsnit har ligget på omkring 555 børn årligt. Der er dog relativt store udsving fra det ene år til det andet. Antallet af ikke-stedbarnsadoptioner af danskfødte børn er faldet fra omkring 350 om året i midten af 1970'erne til i gennemsnit 55 om året i perioden 1990 til 2006.

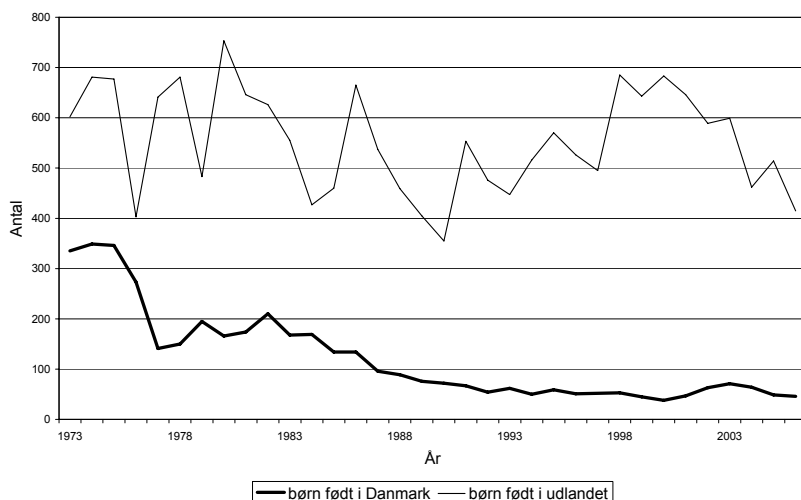
6. Beregninger baseret på grundlag af Det statistiske Departements opgørelser (Buch, 1966).

7. En omlægning af opgørelsesmetoderne har gjort det umuligt at sammenligne opgørelserne før 1973 med opgørelserne efter 1973.

8. Adoptioner mellem andre slægtninge, fx børn, der adopteres af søskende til deres forældre, eller børn, der adopteres af deres bedsteforældre eller bekendte af familien, indgår således i gruppen af 'ikke-stedbarnsadoptioner'.

Figur 2.1

Oversigt over udviklingen i antallet af ikke-stedbarnsadoptioner af børn født i Danmark⁹ og i udlandet.

Kilde: Statistisk Årbog.

Der kan peges på en række forhold, som har været afgørende for denne udvikling. For eksempel kan det nævnes, at samfundsændringer som bedre økonomisk støtte, bedre uddannelsesmuligheder, bedre boligforhold og bedre dagpasningsmuligheder har været af betydning for, hvor stor en del af de unge, enlige mødre, der vil være presset til at bortadoptere deres barn efter fødslen. De allervigtigste ændringer har dog været forbedrede præventionsmuligheder (frigivelsen af p-pillen) samt adgangen til fri abort, hvorved mange mænd og kvinder har fået bedre mulighed for at planlægge børnefødslerne og undgå uønskede og uplanlagte graviditeter.

Som konsekvens af den større samfundsmæssige velstand omfatter adoptionerne i fx OECD-landene nu især udenlandsk fødte adoptivbørn. Samtidig er de indenlandske adoptioner blevet udvidet til at

9. Til og med 1986 blev adoptioner fordelt efter barnets statsborgerskab. Herefter blev børnene fordelt efter fødested, fordi en lovændring i 1986 gjorde det muligt, at udenlandsk adopterede børn fik ændret statsborgerskab, samtidig med at adoptionen blev gennemført.

omfatte *børn med særlige behov*, dvs. børn, hvor der er særlige barrierer for adoption. Der kan fx være tale om en søskendegruppe, der skal adopteres sammen, om børn, der har været udsat for mishandling og vanrøgt, og om børn med følelsesmæssige og adfærdsmæssige problemer. Desuden udgør handicappede børn, minoritetsbørn og ældre børn i disse lande en stigende del af adoptionerne (Gallant, 2000; Rosenthal, 1993).

Vurderingen af forældrenes egnethed som adoptanter har også undergået en forandring i disse lande. Det er i nogle lande blevet muligt for ugifte, enlige, homoseksuelle og ældre personer at adoptere, og i mange tilfælde har plejeforældre fået mulighed for at adoptere plejebarnet. Dette har nødvendiggjort en opblødning af reglerne. For det første ved at gøre brug af *åbne adoptioner*,¹⁰ dvs. en eller anden grad af kontakt mellem medlemmer af det adopterede barns biologiske familie og adoptivfamilien, der står i modsætning til *anonyme adoptioner*, hvor der ikke er nogen form for kontakt (Haugaard et al., 2000; Haugaard et al., 2001). For det andet har adoptioner af fx de ældre børn og børn med særlige behov nødvendiggjort en ændring af lovgivningen i disse lande, således at støttemulighederne ikke bortfaldt ved adoption.¹¹

Permanente anbringelser i en familie

Gennem 1960'erne og 1970'erne blev forskere i særligt Storbritannien og USA opmærksomme på, at mange anbragte børn boede på en døgninstitution eller befandt sig i en situation med skiftende plejefamilier, selvom det var erkendt, at det var urealistisk, at de kunne komme tilbage til deres egen familie (Triseliotis et al., 1997). Børnene havde mange skiftende opholdssteder, hvilket vanskeliggjorde deres udviklingsmuligheder (Knitzer et al., 1978; Rowe & Lambert, 1973). På den ene side gjorde man sig ikke særlige anstrengelser for at genforene børnene med deres familie, og på den anden side lykkedes det heller ikke at finde mere permanente ordninger (Maas & Engler, 1959; Rowe & Lambert, 1973). Mange af de børn, der var under opsyn, fordi man bekymrede sig for deres velfærd, endte med at opleve flere flytninger mellem forskellige plejefamilier uden at få et stabilt familieforhold (Fein & Maluccio, 1984). Sinclair fandt i

10. Også i Danmark kan man anvende åbne adoptioner ved adoption af danskfødte børn (Adoptionsnævnet, 2006).

11. Finansiell støtte til familier, der adopterer disse børn med særlige behov, har vist sig at være en af de mest effektive foranstaltninger (Rosenthal, 1993).

sine undersøgelser af plejefamilieanbringelser, at de mange afbrydelser betød, at det kun var ganske få, der var langvarige, og at plejefamilieanbringelser derfor sjældent gav barnet et permanent tilhørsforhold (Triseliotis, 2002). Ifølge Triseliotis blev mange plejefamilieforhold afbrudt, fx på grund af ændringer i plejefamiliens forhold eller fordi der opstod problemer mellem barnet og plejefamilien (Triseliotis et al., 1997). Både de engelske og amerikanske erfaringer viste tydeligt, at børnenes turbulente opvækst betød, at en stor del af dem voksede op uden en permanent familietilknytning. Dette medførte en stigende erkendelse af, at måden, det sociale hjælpesystem fungerede på, i sig selv kunne udgøre en belastning og være årsag til yderligere forværringer af disse børns levevilkår.

Såvel i USA som i Storbritannien argumenterede forskere indædt imod det ødelæggende ved længerevarende døgninstitutionsophold og usikre samt skiftende ophold i plejefamilier (Goldstein et al., 1981; Rowe & Lambert, 1973). Problemet var dels anbringelsernes dårlige kvalitet, dels de belastninger, som skiftende opholdssteder og omsorgspersoner medførte, samt den øgede risiko for længerevarende psykosociale vanskeligheder, som dette indebar (Rushton & Minnis, 2002; Rutter, 2000).

En nyere forskningsoversigt (Egelund, 2006) tyder på, at børnene opfatter afbrydelsen af plejefamilieforholdet som traumatisk, sorgfuldt, ulykkeligt og utrygt (Baxter & Great, 1989; Berridge, 1997; Berridge & Cleaver, 1987). Egelunds gennemgang viser, at en række undersøgelser kæder afbrydelser af familieanbringelser sammen med en forøget risiko for kriminalitet og adfærdsmæssige problemer (Newton et al., 2000; Rushton & Dance, 2004; Ryan & Testa, 2005; Taussig et al., 2001). Barnets problematiske adfærd kan i sig selv være en stærk prædiktør for afbrydelsen af plejefamilieforholdet, men Newtons undersøgelse tyder på, at børn, der i øvrigt er velfungerende, også reagerer på afbrydelser af deres primære relationer med en stigende grad af selvødelæggende adfærd.

Afbrydelser af plejefamilierelationen kan resultere i, at unge befinder sig i en situation uden støttende voksne, og nogle af disse unge står også med en risiko for at leve uden fast bolig. Disse unge kan desuden risikere at blive anbragt i mere restriktive anbringelsesmiljøer, fx lukkede institutioner, end deres problemer ellers lagde op til (Egelund, 2006).

I USA har spørgsmålet om kontinuitet i barnets liv i mange år været omdrejningspunktet for lovgivning, forskning og praksis på anbringelsesområdet. Interessen har affødt en hel bevægelse af praktikere, forskere og politikere, der arbejder for såkaldte 'permanente anbringelser'. Hvor fastholdt anbringelse i Danmark udgør en specifik juridisk baseret intervention, der kan være med til at sikre barnet større kontinuitet i anbringelsen, udgør 'permanente anbringelser' det ideologiske grundlag for hele den amerikanske anbringelsespolitik. Permanent anbringelse adskiller sig fra fastholdt anbringelse ved at være et bredt ideologisk fundament for anbringelsesområdet på alle niveauer – både lovgivningsmæssigt og i praksis. Der findes dog ikke nogen entydig konsensus omkring definitionen af permanente anbringelser i den amerikanske og engelske forskning.

Især amerikanske forskere har beskæftiget sig med at definere 'permanente anbringelser'. Anthony Maluccio og Edith Fein, to af de amerikanske forskere, der har beskæftiget sig mest med emnet, vælger at definere princippet ud fra en praktisk vinkel: "Permanent anbringelse er en systematisk proces til udførelse af målorienterede aktiviteter, designet til at hjælpe børn med at leve i familier, der kan tilbyde dem varige relationer med omsorgsfulde forældre eller værger, og til at give dem muligheden for at etablere livslange relationer" (Maluccio et al., 1986). Andre anerkendte amerikanske forskere på børneområdet, såsom Arthur Emlen, vælger at præcisere forskellen mellem varighed og permanens. Ifølge Emlen afhænger permanente anbringelser af den 'hensigt', der ligger bag anbringelsen (Emlen et al., 1978). Det er først muligt at tale om permanente anbringelser, når disse bygger på en bevidst beslutning om permanens. En permanent anbringelse kan ikke garanteres at vare for evigt, men hensigten bag anbringelsen skal være, at anbringelsen har et uendeligt mål. Først da kan man ifølge Emlen og kolleger tale om en permanent anbringelse. Selvom en anbringelse kan vise sig at vare mange år, kan den ikke betegnes som en permanent anbringelse, så længe der ikke er en hensigt bag denne vedvarende anbringelse. Desuden anfører Emlen, at andre kvaliteter såsom ansvarlighed, kontinuitet, legal- og social status er nødvendige for at kunne tale om permanens i ideologisk forstand (Emlen et al., 1978:10-11). Ideologien om permanent anbringelse bygger på en række præmisser, dvs. fx opfattelsen af familien som en værdifuld enhed i samfundet, betydningen af tilknytningen mellem barn

og voksen og værdien af det biologiske bånd. Disse præmisser læner sig op ad tilknytningsteorien inden for psykologien (jf. indledningen).

Lovgivningen på børneområdet i USA tager udgangspunkt i at sikre børn 'permanente anbringelser' – senest med 'The Adoption and Safe Families Act' fra 1997 (herefter ASFA). ASFA fastlægger bl.a. en endnu strammere tidsplan angående den juridiske afgørelse i anbringelsessager end hidtil. Beslutningen om, hvorvidt barnet skal tilbage til den biologiske familie eller frigives til adoption, skal tages senest 12 måneder efter, at barnet er blevet placeret i en midlertidig anbringelse, i stedet for den tidligere frist på 18 måneder (Kernan & Lansford, 2004).

Siden 1970'erne har den engelske socialpolitik været inspireret af udviklingen på den anden side af Atlanten, og også her er permanente anbringelser i fokus på anbringelsesområdet (Thoburn, 1990:1-3). Også i England har kontinuitet i barnets liv den juridiske førsteprioritet, og i de tilfælde, hvor familiesammenføring ikke er mulig, skal der lægges en plan for en alternativ permanent anbringelse (McAuley, Pecora & Rose, 2006; Aldgate & Statham, 2001). I 2002 introduceredes betegnelsen 'Special Guardianship' i England i forbindelse med 'The Adoption and Children Act' 2002. Hermed åbnede man op for et juridisk baseret alternativ til valget mellem enten at bortadoptere eller at hjemgive barnet. 'Special Guardianship' muliggør, at en værge, typisk barnets plejeforældre, får overdraget den lovmæssige myndighed til at tage de fleste beslutninger på barnets vegne, indtil barnet fylder 18 år. De biologiske forældre forventes stadig at være en del af barnets liv. De beholder forældremyndigheden, men har kun meget lille indflydelse på barnets opvækst. Indførelsen af loven om 'Special Guardianship' er samtidig et forsøg på at skabe nogle klarere rammer for plejeforældrene omkring rækkevidden af deres rolle og myndighed over for plejebarnet. Ordningen er stadig så ny, at man endnu ikke har kunnet evaluere konsekvenserne.

EVALUERINGENS FORMÅL OG METODE

Et af de spørgsmål, som forskerne stillede, var hvordan det gik de mange børn, der var anbragt på døgninstitution eller hos skiftende plejefamilier, selvom det var erkendt, at det var urealistisk, at de kunne komme tilbage til deres egen familie. Kunne en adoption være løsningen for dem? For at

undersøge denne problemstilling nærmere har vi først set på tidligere anvendte metoder til at undersøge adoptioner.

De fleste undersøgelser, der omhandler adoptivbørn, falder inden for to kategorier (Haugaard & Hazan, 2003):

- I. Den første kategori omfatter undersøgelser af, i hvilken grad fysiske og psykiatriske forhold, personlige karakteristika eller individuel adfærd er influeret af genetiske eller miljømæssige forhold. Fokus for denne forskning er først og fremmest et forsøg på at adskille den genetiske og den miljømæssige indflydelse og estimere den relative indflydelse fra generne og miljøets indvirkning på individets udvikling. Et eksempel på en sådan type undersøgelse er undersøgelser af adoptivbørn, hvor det adopterede barn dels sammenlignes med adoptivmoderen, dels med den biologiske moder. Hvis der er større lighed mellem barnet og den biologiske moder end med adoptivmoderen, tolkes dette som udtryk for, at den relative indflydelse fra generne er større end den miljømæssige indflydelse.
- II. Den anden kategori fokuserer på adoptionsprocessen og resultatet af adoptionen. Disse studier kan dels belyse adoptionsprocessen, dels en række forhold, der kan have betydning for børns udvikling. En grov sortering af disse undersøgelser viser, at de kan opdeles i to typer:
 - IIa. Undersøgelser, der sammenligner adoptivbarnets udvikling med de andre børn, som barnet vokser op sammen med i det nye miljø. En meget stor gruppe af disse undersøgelser er rettet mod at finde ud af, hvordan udenlandske adoptivbørn klarer sig sammenlignet med andre børn i de nye omgivelser. Man søger her at besvare spørgsmål som fx: "Klarer de sig lige så godt i skolen som deres klassekammerater?" eller "Har de flere psykiske problemer end gennemsnittet af deres jævnaldrende i det nye land?"
 - IIb. Undersøgelser, der sammenligner adoptivbarnets udvikling med udviklingen blandt de børn, som er forblevet i det miljø, som adoptivbarnet har forladt. Man søger her at besvare spørgsmålet: "Har adoptivbarnet opnået en udviklingsmæssig fordel ved at blive flyttet til et (antageligt) mere gunstigt miljø?" eller "Er den genetiske og den tidlige miljømæssige påvirkning inden adoptionen afgørende for barnets udvikling?"

Formålet med nærværende undersøgelse er at belyse virkningerne af adoption som en indsats over for børn, hvor forældrene af den ene eller anden grund ikke kan tage vare på barnet. Den type undersøgelser, vi studerer for at kunne belyse dette spørgsmål, er undersøgelser, der sammenligner adoptivbarnets udvikling med de børn, der enten forblev i miljøet eller blev anbragt under de betingelser, der var gældende på det pågældende tidspunkt i det pågældende samfund (altså type IIb). Her består sammenligningsgrupperne fx af børn, der var skrevet op til bortadoption efter fødslen, men som i stedet blev anbragt i en plejefamilie, blev anbragt på en institution eller kom tilbage til de biologiske forældre. Det kan også dreje sig om sammenligninger af søskende, som er adskilt, og hvor kun den ene er blevet bortadoptet, mens den anden er forblevet i familien eller blevet anbragt under andre vilkår end bortadoption. Vi skal kort begrunde dette valg af evalueringstype.

En del undersøgelser af genetiske og miljømæssige påvirkningsfaktorer anvender undersøgelser af adoptivbørn, der følges gennem en årrække, hvor børnenes udvikling bedømmes på baggrund af en kontrolgruppe af ikke-adopterede børn (en såkaldt type II. A, se ovenfor). Kontrolgruppen udvælges, således at den ligner adoptionsgruppen på en række kendte faktorer (eng. *'matched pairs'*). Gennemgangen viser, at det som oftest i praksis drejer sig om følgende ydre kendetegn: køn, alder, antal børn i familien, alderen på faderen, faderens socioøkonomiske forhold og uddannelse (se fx Coon et al., 1990).

Imidlertid lider denne metode under, at familier, der matcher de bortadopterede børns familier på disse variable, for langt den største dels vedkommende, antageligt *ikke* har stået i en situation, hvor det har været på tale at anbringe barnet uden for hjemmet. En sådan matchet kontrolgruppe kan således ikke med nogen rimelighed siges at leve under de opvækstbetingelser, som adoptivbørnene forlader til fordel for adoptionsfamilien. Undersøgelsesmetoden med matchede par kan derfor vanskeligt fortælle os noget om, hvilken eventuel gevinst der ville være ved at bortadoptere de pågældende børn i stedet for at anbringe dem uden for hjemmet.

Dette er baggrunden for, at vurderingen af indsatsen – der hvor det har været muligt¹² – er baseret på undersøgelser af typen IIb, dvs.

12. I tilfælde, hvor det ikke har været muligt, har vi baseret os på andre forskningsoversigter, der behandler det samme emne.

undersøgelser, der sammenligner adoptivbarnets udvikling med udviklingen blandt de børn, som forblev i det miljø, som adoptivbarnet forlod. Det grundlæggende spørgsmål, som vi hele tiden kredser om, er, om adoptionsindsatsen har betydet, at disse børn har kunnet profitere af at blive flyttet til et materielt og socialt bedre miljø end det miljø, som man i det pågældende samfund ellers kunne tilbyde disse børn, fx ved at anbringe det i en plejefamilie eller på en institution – eller ved at hjemgive det på trods af de vanskelige forhold i hjemmet.

Vi vil i gennemgangen af undersøgelserne særligt interessere os for forskellige måder at adoptere på: Hvor megen kontakt er der fx mellem adoptanterne og de biologiske forældre? Hvilken betydning har åbenhed kontra anonymitet for de involverede børn, de biologiske forældre og adoptanterne? Vil en fastholdt anbringelse være bedre end en hjemgivelse i de tilfælde, hvor problemerne i hjemmet er løst? Og hvad betyder barnets alder for, om adoptionen giver gode resultater for barnet eller ej?

En systematisk forskningsoversigt

En af fordelene ved en systematisk forskningsoversigt er, at mængden af undersøgelser inden for feltet reduceres til de undersøgelser, der er gennemført med en så tilstrækkelig metodisk grundighed, at man tør stole på resultaterne.

Der er selvfølgelig mange forhold, der skal tages i betragtning, når man skal vurdere kvaliteten af den enkelte undersøgelse. For at kunne vurdere effekten af adoption som indsats er det fx af stor vigtighed, at man i undersøgelsen af, hvordan det går børnene, har sikret sig, at gruppen af adopterede børn – inden adoptionen – på alle måder ligner sammenligningsgruppen. Ikke alle undersøgelser lever op til dette krav. Systematikken skal endvidere give en garanti for, at alle undersøgelser, der opfylder udvælgelseskravene, medtages, uanset i hvilken retning resultaterne peger. Ved en usystematisk og selektiv udvælgelse af undersøgelser risikerer man at komme til at overse de undersøgelser, der fx giver et negativt resultat, eller de, der hverken giver et positivt eller negativt resultat.

For at kunne foretage en systematisk opsamling af forskningsresultaterne er det nødvendigt med klare operationelle kriterier for, hvilke undersøgelser der falder inden for forskningsoversigtens rammer, og hvilke undersøgelser der ligger uden for. Inklusions- og eksklusionskrite-

rierne bør være så tilstrækkeligt udspecificerede og præcise, at andre forskere ud fra disse kriterier ville udvælge de samme undersøgelser og komme frem til de samme konklusioner. Der er derfor på forhånd opstillet en række kriterier, som sammenligningsgrupperne, interventionstyperne og deltagerne i undersøgelserne skal opfylde for at falde ind under forskningsoversigten (se følgende afsnit herom).

Endelig skal det pointeres, at den systematiske forskningsoversigt giver nogle særlige muligheder for at foretage en samlet vurdering af effekterne af indsatsen. Hvis man vurderer undersøgelserne hver for sig, kan det være vanskeligt at komme frem til en sikker konklusion i de tilfælde, hvor resultaterne peger i hver sin retning, fx fordi stikprøverne hver for sig er for små til at kunne afsløre signifikante forskelle. En systematisk forskningsoversigt giver derimod mulighed for en samlet vurdering af undersøgelserne under et, og metoden giver dermed mulighed for mere sikre konklusioner.

Krav til sammenligningsgrupper

Da det er hensigten at undersøge adoption som en beskyttende foranstaltning for børn og unge, der ellers ville være vokset op i belastende og risikofyldte omgivelser, skal forskningsoversigten omfatte forløbsundersøgelser, der sammenligner børn med samme karakteristika, men med et forskelligt livsforløb med hensyn til opvækst i hhv. adoptionsfamilie, permanent plejefamilie og under andre opvækstforhold.

Sammenligningsgrupper kan eksempelvis være børn, der hjemgives til deres biologiske forældre, børn, der anbringes i en plejefamilie, børn, der anbringes på døgninstitution, eller børn, der anbringes i en kombination af flere anbringelser. Sammenligningsgrupper omfatter med andre ord de børn, der efterlades i det miljø, som adoptivbarnet forlader.

Som følge heraf indgår adoptioner, hvor stedforældre adopterer stedbørn, ikke i forskningsoversigten. Ligeledes udelukkes undersøgelser af udenlandske adoptivbørns livsforløb, fordi disse undersøgelser¹³ sammenligner dem med deres jævnaldrende i modtagerlandet og ikke med de børn, der lever i det miljø, som adoptivbørnene har forladt (fx Lindblad et al., 2003). Disse undersøgelseserfaringer lader sig vanskeligt overføre til en sikker viden om, hvad der vil ske, når socialt udsatte børn og unge bortadopter, fordi der mangler oplysninger, der kan sætte os i

13. Der er dog enkelte undtagelser fra dette (Dennis, 1973), som medtages i forskningsoversigten.

stand til at vurdere, hvad der ville være sket, hvis de pågældende børn ikke var blevet adopteret.

Kort sagt: Artikler, bøger, afhandlinger mv. er inkluderet, hvis de både a) indeholder oplysninger om empiriske undersøgelser om indenlandsk adoption af børn, og hvis de b) omfatter en sammenligningsgruppe bestående af børn, der er forblevet i det miljø, som adoptivbarnet forlod.

Interventionstyper

Denne forskningsoversigt omfatter adoption anvendt som intervention i familier, der ikke selv er i stand til at tage vare på deres barn. Adoptionen kan enten være anonym, dvs. uden kontakt mellem barnets biologiske familie og adoptionsfamilien, eller åben, dvs. med større eller mindre grad af kontakt mellem adoptionsfamilien og de biologiske forældre. Foruden adoption ønsker vi også at inddrage undersøgelser, der belyser fastholdt anbringelse eller permanent anbringelse i en plejefamilie.

Typer af deltagere

Historisk er der forekommet bortadoptioner af børn fra alle samfundets lag. Børn fra kulturelt, socialt og uddannelsesmæssigt ressourcestærke hjem er eksempelvis blevet placeret hos slægtninge eller bortadopteret ad private kanaler uden det offentliges medvirken. Det præcise antal børn, der er blevet bortadopteret ad private kanaler, har ikke været kendt. Denne type adoptioner står i grel kontrast til de adoptioner, hvor børnene blev anbragt med det offentliges hjælp. Disse børn og deres familier var som oftest i forvejen kendt af de offentlige hjælpeorganer (Skodak & Skeels, 1949).

I denne forskningsoversigt har vi valgt at begrænse undersøgelsen til at omfatte børn, der som udgangspunkt er visiteret til adoption eller anden anbringelse uden for hjemmet som følge af, at forældrene af den ene eller anden grund ikke selv kan tage vare på dem. Adoptionen eller anbringelsen af barnet er foregået gennem offentlige serviceorganer, der vil ofte være tale om børn, som kommer fra ressourcetsvage miljøer.

Der er ingen aldersgrænse for de børn, der indgår i denne forskningsoversigt. Børnene kan således være bortadopteret lige efter fødslen, når de er 1-2 år gamle eller når de er betydeligt ældre.

Resultatvariable

Nærværende forskningsoversigt søger at evaluere adoption som en intervention til at støtte børn og unge, hvis velfærd og udvikling er truet. Evalueringen baseres på en række resultatvariable, der kan beskrive barnets velfærd efter adoptionen i bred forstand og sammenligne med de jævnaldrende, der blev anbragt i plejefamilie, anbragt på en institution eller hjemgivet. Der er imidlertid ikke på forhånd opstillet særlige krav til resultatvariablerne ved udvælgelsen af undersøgelserne. Dog udelukkes undersøgelser fra forskningsoversigten, hvis de *ikke* har fulgt børnene eller på anden måde mangler oplysninger, der gør det muligt at bedømme deres fysiske, sociale, emotionelle udvikling – herunder den mentale og adfærdsmæssige udvikling.

Efterfølgende er undersøgelserne i forskningsoversigten rubriceret i følgende hovedgrupper:

1. **Barnets fysiske udvikling.** Dette omfatter fx fysiske helbredsforhold samt alderssvarende udvikling af vægt og højde.
2. **Barnets kognitive udvikling.** Her tænkes primært på udviklingen af barnets IQ og på, hvordan barnet klarer sig i skolen. Visse undersøgelser tyder på, at den tidlige anbringelse på en døgninstitution under visse omstændigheder kan føre til retardering af barnets indlæringsmuligheder. Uddannelsesmæssige resultater indgår derfor som en resultatvariabel for at kunne vurdere adoption som indsats over for et høj-risiko belastningsmiljø.
3. **Barnets sociale og emotionelle udvikling.** Heri indgår fx psykiatriske diagnoser (fx depression, angst, post-traumatiske stresssymptomer), brug af psykiatriske faciliteter, risikoadfærd, selvværd, personlige sejre og styrker. Desuden medtages undersøgelser, der belyser sociale og personlige relationer, livskvalitet, identitet, tilknytning og evne til at klare udfordringer (se fx Triseliotis & Russell, 1984; Triseliotis & Hill, 1990).
4. **Barnets adfærdsmæssige udvikling.** Dette omfatter fx beskæftigelsesmæssige erfaringer, indkomst, afhængighed af overførselsindkomster, ægteskab/samlivsforhold, ægtefælle/samlevers socioøkonomiske status og boligforhold (hjemløshed). For eksempel inddrages oplysninger, der beskriver de unges adfærdsmæssige problemer, alkohol- og stofmisbrug, involvering i kriminel adfærd osv.

De her nævnte resultatvariable er blot tænkte eksempler, der skal vise spændvidden og variationen af de mulige resultatvariable. Vi er med denne forskningsoversigt helt afhængige af, hvilke undersøgelser andre forskere har foretaget. Først når undersøgelserne er indsamlet, kan man afgøre, hvilke af disse resultatvariable der vil kunne belyses af de eksisterende undersøgelser.

Datamateriale

Litteratursøgning

En række databaser er blevet gennemført med en liste søgeord (Adoptee, Adopted, Adoption, Permanent Planning, Child og bøjninger af disse ord, se bilag A). Det drejer sig om følgende databaser:

- MEDLINE/PUBMED
- EMBASE
- Social Science Citation Index
- SocINDEX
- PsycINFO

Ved indsamling af den videnskabelige litteratur er vi afhængige af de tilgængelige databaser og deres historiske afgrænsninger. De nævnte indekserede databaser over videnskabelig litteratur dækker årene fra 1956 og frem til i dag, dvs. februar 2007. Vi har dog opsporet undersøgelser, der er publiceret helt tilbage i 1928 og frem til august 2007.

Alle dokumenttyper og sprog er inkluderet. Herudover er der i referencelisten foretaget en manuel søgning af tidligere forskningsoversigter over konsekvenser af adoption. I de tilfælde, hvor de tilgængelige værker mangler dataoplysninger, er de pågældende forskere søgt kontaktet via e-mail. En række skandinaviske nøgleforskere er ligeledes blevet kontaktet personligt for at indhente viden om eventuelle nordiske adoptionsundersøgelser. Endelig er søgningerne suppleret med en fokuseret internetsøgning via søgemaskiner.

Søgestrategier

Der er foretaget søgninger i EBSCOs [SocINDEX](#) og SSCI (Social Sciences Citation Index), som dækker årene fra 1956 og frem til februar 2007. Alle dokumenttyper og sprog er inkluderet.

Social Sciences Citation Index er en tværvidenskabeligt indeksering af videnskabelige artikler inden for socialvidenskaberne. Databasen indekserer mere end 1.725 videnskabelige tidsskrifter.

EBSCO's SocINDEX består af fuld tekst for 397 centrale tidsskrifter helt tilbage til 1908 samt 150 prioriterede tidsskrifter. Databasen indeholder også fuld tekst for mere end 720 bøger og monografier og fuld tekst for 6.743 konferencepapirer.

Resultatet af disse tre søgninger er blevet koblet sammen, dog med udeladelse af de dubletter, der umiddelbart kunne genkendes af programmet. Den efterfølgende manuelle gennemgang afslørede en del flere dubletter (i alt 132), som kan skyldes små forskelle mellem søgebaseres stavning eller præsentation. En mere detaljeret beskrivelse af søgningerne er medtaget i bilag A.

Databehandling

Alle de referencer, som er blevet identificeret som potentielt egnede til denne forskningsoversigt, er blevet indsat i et databehandlingsprogram, der er specielt egnet til at håndtere store mængder af litteraturreferencer (Reference Manager). Det samlede antal fund efter en maskinel og manuel bortsortering af dubletter udgjorde 3.394 referencer. Gennemlæsningen af artikler og abstracts ledte os på sporet af ca. 150 nye referencer, som blev indsat i databasen og gennemgået for at se, om de opfyldte udvælgelseskriterierne.

Et standardiseret skema er blevet brugt til at typologisere alle de godt 3.300 referencer ud fra en række nøgleord, der blev indsat i databasen ved hjælp af Reference Manager. Blandt andet indgik inklusions- og eksklusionskriterierne som nøgleord, hvilket efterfølgende muliggjorde en maskinel bortsortering af de referencer, der ikke opfyldte udvælgelseskriterierne.

Den første gennemgang blev baseret på referencernes titler og abstracts, men i mange tilfælde var det nødvendigt at fremskaffe hele artiklen eller bogen for at kunne afgøre, om den faldt ind under inklusionskriterierne. Gennemgangen viste, at der var 56 referencer, der opfyldte de opstillede kriterier for at blive medtaget i den systematiske oversigt. Flere af disse fund viste sig imidlertid at omhandle en og samme undersøgelse, men med rapportering af delresultater i flere publikationer.

Sammenfatning og diskussion

Formålet med evalueringen er at vurdere, om børn, der ikke kan bo hos deres egne forældre, kan anbringes i en substitutfamilie af en sådan kvalitet og stabilitet, at den undgår at bidrage til yderligere skadevirkninger, når man sammenligner med andre anbringelser af barnet – herunder også en eventuel hjemgivelse. Når man sammenligner resultaterne af to eller flere former for forældresubstitution som fx adoption, plejefamilie eller institution, støder man på en række metodemæssige vanskeligheder.

For det første har ingen af undersøgelserne, i sagens natur, foretaget allokering til de forskellige anbringelsesformer ved en statistisk lodtrækningsprocedure, der kunne have sikret, at sammenligningsgrupperne i udgangspunktet kan betragtes som ens. Det betyder dels en potentiel risiko for selektionsskævhed ved alle undersøgelserne, dels accentuerer det i særlig grad behovet for at indhente relevante baggrundsoplysninger, der muliggør en justering af eventuelle initialforskelle mellem sammenligningsgrupperne.

For det andet må man være opmærksom på den særlige kontekst, som fx ændringer af lovgivning og administrativ praksis kan udgøre i de pågældende lande, hvor undersøgelserne er foregået. Sammenligninger af adoptioner før sådanne ændringer kan give et andet resultat end sammenligninger af adoptioner, der er foregået efter, fordi rekrutteringsgrundlaget til sammenligningsgrupperne er ændret i den mellemliggende periode (Kernan & Lansford, 2004).

For at sikre sammenlignelighed mellem undersøgelsesnes resultater og for at sikre, at vurderingerne af resultaterne foregår på basis af de mest relevante kontrolgrupper, har det været nødvendigt at begrænse undersøgelsesfeltet ud fra en række specificerede kriterier. I denne systematiske forskningsoversigt begrænser vi os således til undersøgelser af børn, der ikke har passeret landegrænser, dvs. børn, der er født og adopteret i deres eget land (indenlandske adoptioner). Denne begrænsning reducerer antallet af adoptionsundersøgelser betydeligt. Endvidere begrænser vi os til undersøgelser, der medtager en kontrolgruppe blandt de børn, som lever i det miljø, som adoptivbørnene forlader. Det kan være søskende, jævnaldrende kammerater mv., der enten anbringes i en plejefamilie, på en institution eller hjemgives. Denne indsnævring af undersøgelsesfeltet begrænser antallet af undersøgelser til relativt få.

Hvis man ønsker at anvende denne forskningsoversigt til at vurdere konsekvenser af at overføre dele af den udenlandske praksis til danske forhold, er der en række spørgsmål, der melder sig.

Vurderingen af fordelene og ulemperne for barnet ved adoption i stedet for anden anbringelse uden for hjemmet afhænger i høj grad af kvaliteten af de alternativer, der ellers er for det pågældende barn. Man vil således overvurdere gevinsten ved adoption i de tilfælde, hvor man tager udgangspunkt i udenlandske undersøgelser, hvor alternativet til adoption fx har været meget ringe institutionsforhold. Derfor har vi brug for viden om, hvilke resultater man herhjemme opnår, fx mht. udviklingen af anbragte børns IQ og skolefærdigheder samt hvilke resultater, man opnår, mht. anbragte børns adfærdsmæssige problemer, selvværd og mentale problemer, når de bliver voksne?

Vurderingen af, om vi umiddelbart kan overføre de udenlandske erfaringer til danske forhold, afhænger også af vores kendskab til ressourcer hos de potentielle adoptivforældre. Vil de i lige så høj grad være i stand til at løfte opgaven, som de udenlandske adoptivforældre – også når man må forvente, at der i større eller mindre omfang er tale om sene adoptioner og evt. flere tidligt skadede børn? Og hvordan klarer de danskfødte adopterede børn sig?

Et spørgsmål, der også melder sig i den forbindelse, er, om de kriterier, man hidtil har anvendt til at vurdere adoptanternes egnethed, også i alle tilfælde vil være de mest relevante, når det drejer sig om adoptioner af danske børn, hvor forældrene ikke selv kan tage vare på barnet. Vil nye kriterier som fx tilknytning mellem barnet og de nye forældre vise sig at være et altafgørende for barnets gevinst ved adoptionen?

Det fremgår altså, at det er en kompliceret opgave at vurdere barnets gevinst ved at indføre adoption som indsats i en dansk sammenhæng, idet der i en sådan vurdering nødvendigvis må indgå konkrete vurderinger af kvaliteten af de alternative anbringelser og de potentielle adoptionsfamilier.

OPVÆKST SOM ADOPTERET

Dette afsnit handler om erfaringer med udviklingen hos bortadopterede børn. Tidligere forskning har især undersøgt internationale adoptioner, som omhandler adoptivbørn, der passerer landegrænser. Denne forskning har givet anledning til en række positive resultater, men også til bekymringer for, om adoptivbørnene klarer sig lige så godt som deres jævnaldrende kammerater. Vi vil her undersøge, om disse forskningserfaringer kan overføres til børn, der bortadopteret til adoptanter, der bor i barnets hjemland. Vi vil blandt andet besvare følgende spørgsmål: Vil vi med den metodiske tilgang, der er beskrevet i kapitel 2, komme frem til de samme resultater som tidligere forskningsoversigter?

Når man skal vurdere adoption som en indsats i børnesager, kan man tage udgangspunkt i, hvordan indsatsen påvirker barnets levevilkår på en række specificerede områder. Gennemgangen af forskningen på området viser, at man især har interesseret sig for barnets følelsesmæssige udvikling, dets uddannelsesmæssige fremskridt, eventuelle adfærdsmæssige problemer samt dets fysiske udvikling (Howe, 1998; Minty, 2000).

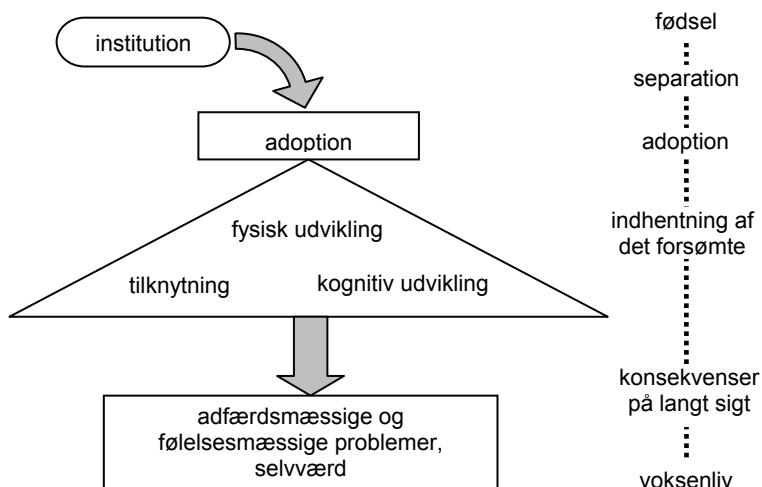
I valget af resultatvariable har vi støttet os til, hvad der har været tradition inden for området, fordi gennemgang af hidtidige erfaringer inden for de sidste 40-50 år nødvendigvis må basere sig på de resultatvariable, som forskere faktisk har valgt at tage udgangspunkt i.

Van IJzendoorn og Juffer opstiller følgende model (figur 3.1) for, hvilke forhold man skal være opmærksom på, når man vurderer, i hvilket omfang børn, der bortadopter, indhenter eventuelle miljømæssige belastninger, som de måtte være blevet udsat for inden adoptionen. Her ser man på en eventuel hæmning af den fysiske vækst, udviklingen af tilknytningen til de primære omsorgspersoner, den kognitive udvikling, eventuelle problemer med udvikling af selvværd samt følelsesmæssige og adfærdsmæssige problemer. Modellen giver mulighed for at skelne mellem kort- og længerevarende udviklingsproblemer, og den er desuden en illustration af det forløb, et adoptivbarn gennemløber: fødsel, separation fra forældrene, adoption, en periode, hvor det søger at indhente det fortabte, og endelig eventuelle længerevarende konsekvenser af forløbet i ungdom og voksentilværelse (van IJzendoorn & Juffer, 2006).

Vi vil anvende modellen som disposition for forskningsoversigten, hvor vi først vil se på barnets fysiske udvikling, dernæst på den kognitive udvikling (IQ og skolefærdigheder) og endelig på udviklingen af de unges selvværd, deres eventuelle adfærdsmæssige vanskeligheder og mentale helbred.

Figur 3.1

Model for adoptionsforløb.

Kilde: van IJzendoorn & Juffer, 2006.

FYSISK UDVIKLING

Man kan frygte, at en del af de bortadopterede børns fysiske udvikling er truet på grund af eventuelle langtidsvirkninger af fysisk vanrøgt, inden de blev adopteret. Det drejer sig fx om belastninger under graviditeten og i de første uger og måneder af deres liv. Her kan nævnes en række veldokumenterede belastninger i graviditeten, som kan få irreversible konsekvenser for barnets udvikling. Det drejer sig fx om føtalt alkoholsyndrom, der er en følge af alkoholmisbrug eller rygning under graviditeten, og som resulterer i signifikant lavere fødselsvægt.

Tidligere forskning viser, at fejlnæring eller vanrøgt i de første måneder og år kan føre til hæmmet vækst. Også hjernens udvikling er særligt følsom over for både fejlnæring og vanrøgt i den første tid efter fødselen. Skaderne kan være irreversible og bestå ind i voksenlivet. Sko-

lebørn, der i deres tidlige barndom har lidt af fejlnæring, har gennemgående en lavere IQ, forringede kognitive evner, ringere skolepræstationer og flere adfærdsmæssige problemer end matchede kontrolgrupper. Problemerne er særligt iøjnefaldende i de tilfælde, hvor børn, der er udsat for fejlnæring, vender tilbage til det skadelige miljø, efter at deres ernæringstilstand er blevet genoprettet. Således viser gentagne undersøgelser, at skolepræstationer mv. forringes for tidligere fejlnærede børn, der er vendt tilbage til de dårlige omgivelser med kronisk fejlnæring (Grantham-McGregor, 1995).

Selvom adoptivbarnet oftest under svangerskabet er blevet udsat for belastninger, så er det generelle billede dog, at der ikke er nogen særlige fysiske langtidsvirkninger for barnets udvikling (Howe, 1998; van IJzendoorn et al., 2007). Der er dog en række undtagelser fra dette generelle indtryk.

Tidligere forskningsoversigter

Det første, man har interesseret sig for, når det drejer sig om børn, der er vokset op under kummerlige vilkår, har været børnenes fysiske udvikling, som udgør den fundamentale basis for dets psykiske udvikling. Udviklingen i det enkelte barns vækst er blevet foreslået som en brugbar indikator for barnets generelle fysiske udvikling (van IJzendoorn et al., 2007; Miller, 2005).

Udviklingen i barnets vægt og højde samt hovedets omkreds har været anvendt som vigtige indikatorer for barnets fysiske udvikling. En begrænsning i hovedets omkreds på grund af fejlnæring anses for at udgøre en risiko for svækkelse af barnets kognitive og socio-emotionelle udvikling. Udviklingen i hovedets omkreds kan dog også hæmmes af andre belastninger end fejlnæring, fx stress (van IJzendoorn et al., 2007; Miller, 2005).

Det enkelte adoptivbarns udvikling er i en række undersøgelser blevet sammenlignet med børns normale udvikling, som er grundigt tabellagt. Børn, der tilbringer deres første år i en døgninstitution, viser ofte en hæmmet fysisk udvikling i de centrale parametre: højde, vægt og hovedets omkreds, når man sammenligner med jævnaldrende, der vokser op i deres egen familie. Det afgørende spørgsmål er, om adoptionen kan sikre, at disse børn indhenter det forsømte mht. fysisk udvikling, som ellers anses for at være præget af en høj grad af genetisk programmering. For van IJzendoorn og kolleger har spørgsmålet været, hvorvidt den

ændring af barnets opvækstmiljø, som adoption medfører, kan opveje de tidlige skadevirkninger – også i de tilfælde, hvor adoptionen først sker efter flere år på et børnehjem.

Et eksempel finder man i en undersøgelse, hvor man har fulgt en gruppe børn, der blev adopteret efter at de have tilbragt deres første to år i et græsk børnecenter (Metra Babies Centre). Børnene i centeret levede under dårlige følelsesmæssige og socialt understimulerede betingelser. Der var en dårlig normering, og børnene havde kun ringe kontakt med personalet. Ernæringen var god, men børnene på børnehjemmet havde alligevel lavere vægt og højde end deres jævnaldrende i kontrolgruppen, der ligesom de adopterede børn levede under almindelige familievilkår (korrigeret for alder og køn). I 4-årsalderen havde de adopterede børn imidlertid indhentet det forsømte, når man sammenlignede med kontrolgruppen (Vorria et al., 2006; Vorria et al., 2003).

Disse undersøgelsesresultater er helt på linje med en undersøgelse af rumænske børnehjemsbørn, der blev bortadopteret. I 4-årsalderen kunne man ikke finde nogen forskelle med hensyn til vægt og højde mellem de adopterede og de børn, der levede deres første fire år i almindelige familier (O'Connor et al., 2000; Rutter et al., 1998).

En systematisk forskningsoversigt over internationalt adopterede børns fysiske vækst i højde og vægt samt hovedets omkreds er netop blevet offentliggjort (van IJzendoorn et al., 2007). Forskningsoversigten sammenligner internationalt adopterede børn med en kontrolgruppe af børn i det nye miljø. Børnene kommer fra en lang række lande i Østeuropa, Sydamerika og Asien. Nogle blev adopteret allerede som babyer (dvs. yngre end 6 måneder), mens andre først blev bortadopteret som 5-årige. Mere end 120 undersøgelser udført siden 1956 indgår i forskningsoversigten, som dog har udelukket undersøgelser, der har undersøgt adopterede børn, der var udtaget til lægelig behandling, børn af narkomaner, fysisk og mentalt handicappede børn eller andre børn med særlige behov.

Forskningsoversigten viser, at jo længere tid barnet har tilbragt på børnehjemmet, desto mere forsinket er dets udvikling mht. højde, vægt og hovedets omkreds. Efter adoptionen indhenter børnene stort set¹⁴ det forsømte mht. højde og vægt, som i 4-årsalderen er alderssva-

14. Fire undersøgelser, hvor børnene blev fulgt, fra de var 19 måneder gamle, til de var 49 måneder gamle, viste, at der efter adoptionen var endog signifikante forskelle mellem de adopterede og

rende, mens udviklingen af hovedets omkreds synes at foregå langsommere, og uden at børnene helt indhenter de jævnaldrende børn, der har levet under normale omstændigheder. Især de børn, der var adopteret i en sen alder, fx efter deres 1-årsfødselsdag, udviser forsinkelse i deres fysiske udvikling. Det skal tilføjes, at selvom undersøgelserne dækker en længere tidsperiode, så viser analyserne, at resultaterne er uafhængige af, hvornår de pågældende undersøgelser er blevet foretaget (van IJzendoorn et al., 2007).

Nogle få undersøgelser har fulgt adoptivbørnene til de blev voksne. Disse undersøgelser viser, at de internationalt adopterede børn gennemgående er lavere end børnene i referencepopulationen i det nye land. Afvigelsens størrelse varierer dog, alt efter hvilket kontinent barnet kom fra (van IJzendoorn et al., 2007).

Den metodiske svaghed ved de her nævnte undersøgelser er, at man principielt ikke kan vide, om de børn, der fortsatte med et leve under de kummerlige opvækstvilkår, indhentede det forsømte. Med andre ord har der i disse undersøgelser manglet sammenligningsgrupper med de tilbageblevne børn. Vi vil derfor undersøge, om man kommer frem til andre konklusioner, hvis man foretager en sammenligning med de tilbageblevne børn.

Adopterede kontra tilbageblevne børn

I en række undersøgelser har man også konstateret en sammenhæng mellem barnets højde og sociale baggrundsforhold som fx social klasse, familiestørrelse og moderens egen højde (Lambert & Streather, 1980). Dette taler for, at den relevante sammenligningsgruppe i en vurdering af adoption som indsats så vidt muligt bør bestå af børn, der lever under de miljøforhold, som adoptivbarnet forlader. I vores systematiske søgning har vi fundet to sådanne undersøgelser, som vil blive gennemgået i det følgende. Den ene undersøgelse er fra England, den anden fra Chile.

Traditionelt finder man særligt børn, der er født med en relativ lav fødselsvægt, blandt børn, der bortadopteres. Disse børn har en forhøjet risiko for indlæringsvanskeligheder og er ifølge den engelske undersøgelse mere tilbøjelige til at være 'klodsede'. I den engelske undersøgelse af 17.000 børn født en uge i marts måned 1958 foretog forskerne en undersøgelse af de børn, der blev født uden for ægteskab. Inden for

deres jævnaldrende i normalbefolkningen mht. højde, vægt og hovedets omkreds – selvom de tydeligvis havde indhentet en stor del af det forsømte (IJzendoorn et al., 2007).

denne gruppe kunne man sammenligne de børn, der blev bortadopteret, med deres jævnaldrende, som også var født uden for ægteskab (Crellin et al., 1971; Lambert & Streather, 1980; Seglow et al., 1972).

England har ligesom Danmark gennemgået en dramatisk udvikling mht. børn født af enlige mødre. Omkring 10 pct. af alle nyfødte i Danmark var op til begyndelsen af 1970'erne født af enlige mødre. Dette tal faldt imidlertid brat med frigivelsen af p-pillen og indførelsen af fri abort. I dag er det kun meget få, der er født af en enig moder, dvs. omkring 2-3 pct. af de nyfødte (Christoffersen, 2004).

Den engelske undersøgelse, som omhandler børn født i slutningen af 1950'erne, viser, at de uægteskabelige børn ofte havde en moder, der var ganske ung og reelt enig. I denne gruppe fandt man en forhøjet risiko for børn med en fødselsvægt på under 2500 gram. Selv når man tog højde for, at en større del af mødrene i denne gruppe røg under graviditeten, fandt man en overdødelighed blandt deres nyfødte børn. Overdødeligheden var især højere blandt de reelt enlige nybagte mødres børn, hvilket helt svarer til danske undersøgelser. De engelske analyser viser, at de såkaldte 'illegitime' børn i slutningen af 1950'erne var en risikogruppe, og at en relativt stor del af mødrene (omkring 28 pct.) følte, at adoption var det bedste, de kunne tilbyde børnene (Crellin et al., 1971; Lambert & Streather, 1980; Seglow et al., 1972).

De bortadopterede børns fysiske udvikling var god på trods af deres dårligere udgangspunkt (graviditeten og tiden umiddelbart efter fødslen) sammenlignet med de 'illegitime', der levede under vanskeligere vilkår. Nogle forskere hævder (Howe, 1998), at når det drejer sig om højde, så tegner de genetiske arveforhold sig for omkring 90 pct. af variationen. Alligevel viser de engelske resultater, at eftervirkningerne af de dårligere vilkår omkring fødslen i det store og hele var elimineret i 7-årsalderen som et resultat af de bedre vilkår i adoptions hjemmet (Seglow et al., 1972). De adopterede børn var i 7-årsalderen højere end deres jævnaldrende i sammenligningsgrupperne – og det gjaldt såvel de 'uægte' børn som de børn, der boede i almindelige familier. I 11-årsalderen var de adopterede signifikant højere end deres jævnaldrende, 'uægte' børn fra samme fødselsår, dvs. i gennemsnit 2,7 cm og 1,5 cm højere end de øvrige jævnaldrende. Forskellene skyldes de forskellige opvækstvilkår, der betød, at mange af de 'uægte' børn levede under vanskeligere vilkår end de adopterede børn. De forhold, der gav udslag statistisk, er følgende: social klasse, at de voksede op i faderløse familier, gratis skolemåltid,

overbefolkede boliger, store børneflokk. Herudover viste moderens højde sig at være tæt korreleret med barnets højde, ganske som man kunne forvente (Lambert & Streather, 1980).

Ud over den engelske undersøgelse har vi fundet en undersøgelse fra Chile, som sammenligner den fysiske udvikling hos de bortadopterede børn med børn på børnehjem og børn, der forblev i deres familie. Alle børn er udvalgt på grund af underernæring eller fejlnæring, men kun børn med en fødselsvægt over 2.500 gram uden andre klinisk identificerede sygdomme er medtaget i undersøgelsen (Colombo et al., 1992).

I første omgang blev børnene behandlet for deres underernæring. Efter 6 måneders hospitalsophold havde de børn, der derefter bortadopterades, i udgangspunktet samme alderssvarende vægt og højde som de børn, der kom til at bo på et børnehjem, og de børn, der kom tilbage til deres egen familie. Selvom undersøgelsen baserer sig på et meget lille materiale med henholdsvis 16 børn, der blev adopteret, 8 børn, der voksede op på et børnehjem og 11 børn, der efter opholdet på børnehjemet blev returneret til deres biologiske familie, viser undersøgelsen, at de adopterede børn fik en hurtigere fysisk udvikling mht. vægt og højde end de børn, der voksede op på et børnehjem. De adopterede havde også en bedre vægttilvækst end de børn, der voksede op hos deres biologiske forældre. Forskellene imellem grupperne mht. hovedets omkreds var ikke signifikante.

De to undersøgelser, der omhandler barnets fysiske udvikling, konkluderer samstemmende, at de adopterede børn har en signifikant *bedre* fysisk udvikling end de tilbageblevne børn. De bedre miljøforhold i adoptionshjemmet sætter deres præg på barnets udvikling, hvad angår vægt og højde. Der er således tale om et mere positivt resultat, end man kunne have forventet ud fra de tidligere forskningsoversigter.

Når man har villet belyse adoptivbørns fysiske udvikling, har man i langt de fleste tilfælde været henvist til undersøgelser af internationale adoptioner eller undersøgelser, der sammenligner adoptivbørnenes udvikling med normalgruppen i det nye miljø, som adoptivbørnene kommer til. Resultaterne af disse undersøgelser *undervurderer* imidlertid forskellene mellem den udvikling, som adoptivbørnene opnår, og den udvikling, som opnås af de børn, der vokser op i det miljø, som adoptivbørnene har forladt. Vi vil i det følgende undersøge, om der også finder en sådan undervurdering sted, når man ser på barnets kognitive udvikling.

Tidligere undersøgelser af udviklingen i IQ

Aldersstandardiserede mål for intelligens er udviklet for at kunne vurdere udviklingen af børn og unges intellektuelle formåen, med særligt henblik på at finde de børn, som har behov for en særlig indsats. Der er en tæt sammenhæng mellem IQ og skolefærdigheder, uden at der dog er et fuldstændigt sammenfald. Det var oprindeligt hensigten, at IQ-prøven skulle vise børnenes status med henblik på at afgøre, om de var i besiddelse af praktiske færdigheder, så de kunne klare sig selv i dagligdagen. Wayne Dennis giver et eksempel på, hvad det betyder, at et voksent menneske har en IQ på 50: Han vil ikke kunne sige, hvad klokken er, eller finde et firmas telefonnummer i en telefonbog, og han vil ikke kunne læse et vejskilt eller veksle en pengeseddel (Dennis, 1973).

IQ-målinger kan blandt andet unnet anvendes til at vise, at visse miljøforhold kan virke hæmmende for børn, så de ikke udvikler deres fulde potentiale. Det er denne egenskab ved IQ-testene, som vi vil drage nytte af, når vi skal vurdere adoption som en intervention over for særligt vanskeligt stillede børn, der af den ene eller anden grund ikke kan vende tilbage til deres forældre.

IQ er blevet anvendt i en lang række undersøgelser af *adopterede børn* for at undersøge børnenes intellektuelle udvikling. I de fleste undersøgelser har man interesseret sig for, om adoptionen har kunnet give et mere stimulerende miljø, der har kunnet sikre, at børnene klarer sig på lige fod med *deres jævnaldrende i de nye omgivelser*. Der er fire sådanne undersøgelser, som kort skal nævnes i det følgende.

De første undersøgelser af udviklingen af adoptivbørns IQ blev offentliggjort i 1920'erne, 1930'erne og 1940'erne (Burks, 1928; Freeman, 1928; Leahy, 1935; Skodak & Skeels, 1949). Da forskernes interesse var at undersøge børn, der levede under almindelige familieforhold, udvalgte de adoptivbørn, der var blevet bortadopteret tidligt, dvs. inden 2-årsalderen, og mange allerede inden 6 månedersalderen. Som oftest drejede det sig om børn af ugifte mødre, som efter fødslen valgte at overdrage børnene til andre (Dennis, 1973).

For det første kan nævnes Burks undersøgelse (1928), der fulgte 214 børn, der blev adopteret før 1-årsalderen, og gennemsnitligt omkring 3-månedersalderen. Deres IQ blev målt ved 5-årsalderen og ved 14-årsalderen og dernæst sammenlignet med 115 børn, hvor man matchede

med forældrenes erhvervsmæssige stilling i de to grupper. Kontrolgruppen havde i gennemsnit en højere IQ, men også adoptivbørnenes IQ lå over normalen på 100.

Samme resultat kom Freeman (1928) frem til ved at følge 111 'illegitime'¹⁵ børn, der var blevet overdraget inden 2-årsalderen. Deres IQ blev målt til 106 i gennemsnit flere år efter, at adoptionen havde fundet sted, men undersøgelsen viste også signifikante forskelle mellem resultaterne i familierne. I de 'gode' familier havde børnene i gennemsnit opnået 112 i testen, mens de børn, der var blevet adopteret til 'mindre gode' hjem, havde et gennemsnit på 96 (Dennis, 1973).

I den tredje undersøgelse af Leahy (1935) undersøgte man i lighed med Burks en gruppe tidligt adopterede børn og målte deres IQ i alderen 5-14 år. Børnene var alle født af ugifte mødre og placeret i adoptivhjemmet, inden de var 6 måneder gamle. De 194 bortadoptererede børn opnåede samme IQ ved målingerne som en kontrolgruppe af tilsvarende størrelse og med tilsvarende socioøkonomisk baggrund. Hver gruppe opnåede 110 i IQ-testen (Dennis, 1973; Leahy, 1935).

I den fjerde undersøgelse, som blev forestået af Skodak og Skeels (1949), indgik omkring 100 børn, der blev tidligt bortadopteret. Undersøgelsen viste tilsvarende resultater med en IQ over normalen (Skeels & Harms, 1948; Skodak & Skeels, 1945; Skodak & Skeels, 1949). Dennis konkluderede, at de tidlige undersøgelser viste, at de tidligt adopterede børn (bortadopteret inden 2-årsalderen) i gennemsnit havde en IQ over 100. Placeringen i velfungerende hjem viste, at disse børn havde de genetiske muligheder for at udvikle en normal intelligens under de rette omstændigheder (Dennis, 1973).

Ingen af disse første undersøgelser inddrog en sammenligningsgruppe af børn, der levede under de samme belastede vilkår, som adoptivbørnene havde forladt, idet man alene interesserede sig for, om adoptivbørnene fulgte det normale udviklingsniveau – om de indhentede det forsømt. Denne fremgangsmåde må imidlertid, som tidligere nævnt, formodes at *undervurdere forskellene* mellem de børn, der adopteres, og de børn, der forbliver i miljøet.

Det samme problem gælder for en nyere systematisk forskningsoversigt, der søger at belyse, hvorvidt adoption er en succesfuld

15. Der anvendes her den terminologi, som man anvendte i den historiske periode, hvor undersøgelsen har fundet sted.

naturlig intervention til at øge adoptivbørns IQ og skolepræstationer (van IJzendoorn et al., 2005; van IJzendoorn & Juffer, 2005). I denne systematiske forskningsoversigt sammenligner man måleresultater af adoptivbørnenes IQ med deres jævnaldrende kammerater i de nye omgivelser. Analyserne viser, at adoptivbørnene ligger på linje med de jævnaldrende i det nye miljø. Denne forskningsoversigt gennemgår 62 undersøgelser, som omfatter mere end 17.000 børn, hvor børnene sammenlignes med deres nye jævnaldrende kammeraters præstationer. Adoptivbørnenes jævnaldrende kammerater i det nye miljø ligger imidlertid væsentligt over befolkningsgennemsnittet, hvad angår IQ-måleresultaterne. Opgørelsen af de mange undersøgelser viser under ét, at der ikke er signifikante forskelle mellem adoptivbørnenes præstationer og deres jævnaldrende, der vokser op under de nye – og familiemæssigt sammenlignelige – betingelser (van IJzendoorn et al., 2005). Spørgsmålet, som vi vil besvare i det følgende, er, om denne beregningsmåde *undervurderer* adoptivbørnenes måleresultater.

Adopterede vs. tilbageblevne børn

De tidligere undersøgelser rummer, som allerede beskrevet, nogle alvorlige metodiske svagheder. Det spørgsmål, vi i det følgende vil undersøge, er, om man kommer frem til andre konklusioner end den tidligere forskning på området, når man sammenligninger de adopterede med de jævnaldrende, der lever i de omgivelser, som adoptivbørnene har forladt.

Nogle af undersøgelserne beskriver relativt små grupper af børn, og det kan derfor være vanskeligt at komme frem til en sikker konklusion i tilfælde, hvor resultaterne peger i hver sin retning. Det kan man ofte se, når stikprøverne hver for sig er for små til at kunne afsløre signifikante forskelle. I slutningen af afsnittet vil vi derfor give en samlet vurdering¹⁶ af undersøgelserne for derved at komme frem til mere sikre konklusioner.

Vi har i vores systematiske søgning fundet seks undersøgelser, der foretager en relevant sammenligning med en eller flere kontrolgrupper, der lever i det miljø, som adoptivbørnene har forladt. Disse vil blive gennemgået i det følgende (tabel 3.1 og 3.2).

16. Sammenvejningen af undersøgelserne sker ved et vejet gennemsnit. Vægtene udregnes ved at udregne effektstørrelse for hver undersøgelse samt variansen på effektstørrelsen. Vægten for hver undersøgelse udregnes som den inverse varians (Lipsey & Wilson, 2001).

En første banebrydende undersøgelse blev foretaget af Wayne Dennis og offentliggjort i 1973. Dennis undersøgte børn, der umiddelbart efter fødslen var efterladt på småbørnshjem, som var grundlagt af nogle franske nonner i Libanon (Beirut). Småbørnshjemmet var traditionelt, med en begrænset og upersonlig kontakt mellem personalet og børnene. Personalet talte ikke meget med børnene, og børnenes eventuelle protester og indsigelser blev overhørt. Udfoldelsesmulighederne og stimulationen var yderst begrænset. Fra småbørnshjemmet blev børnene inden 6-årsalderen enten adopteret bort eller flyttet til et børnehjem for henholdsvis drenge og piger. Pigerne, der forblev på børnehjemmet, havde ikke ret meget sprog og havde aldrig kendt til, hvordan det var at leve i en almindelig familie. De var dårligt rustede til at klare sig ude i samfundet, og de blev i stedet ansat på institutionen til at tage sig af de mindre børn.

Adoption blev først mulig i 1956 i Libanon. Herefter blev det besluttet at bortadoptere alle børnene fra småbørnshjemmet, efterhånden som der blev fundet adoptivforældre til dem. Dette gav forskerne mulighed for at undersøge de børn, der havde tilbragt hele deres barndom på institution, og sammenligne med dem, der blev bortadopteret enten til familier i Libanon eller til familier i USA.

Undersøgelsen viste, at man allerede efter 6 måneder på institutionen kunne observere, at børnene blev retarderede. Test af børnene i 1-årsalderen viste, at børnenes udvikling i gennemsnit svarede til et barn på 6 måneder. Der var således tale om en meget usædvanlig retardering af disse børn. Undersøgelsen viste, at såvel drenge som piger, der blev bortadopteret, inden de fyldte 2 år, hurtigt opnåede og fastholdt en IQ på omkring 100 i gennemsnit. Der var ingen forskel i resultaterne hos dem, der blev bortadopteret til USA (N=18), og dem, der blev adopteret til Libanon (N=10).

Pigerne, som forblev på institutionen, opnåede i gennemsnit en IQ på omkring 50. Drengene blev sendt til en anden institution, der ifølge Dennis havde et bedre program, og de, der ikke blev bortadopteret, opnåede en IQ på omkring 80. Her har det antageligt også betydet noget, at drengene gik i en skole sammen med deres jævnaldrende fra lokalområdet, således at de i skolen kun udgjorde nogle ganske få blandt mange eksterne elever (Dennis, 1973).

Da det blev besluttet at bortadoptere alle børnene fra småbørnshjemmet, gav det en helt unik mulighed for at følge deres udvikling

efter adoptionen. De børn, der blev bortadopteret i løbet af det første par år, genvandt en normal intellektuel formåen, mens de børn, der blev bortadopteret senere, ikke helt genvandt det tabte. For eksempel fandt Dennis (1973) i sine undersøgelser, at de børn, der blev bortadopteret i 6-7-årsalderen, var mentalt udviklede som 12-13-årige, når de blev testet som 16-årige (svarende til en IQ på 72). De børn, der blev bortadopteret mellem 2- og 4-årsalderen, opnåede i gennemsnit en IQ omkring 80, uanset om de blev adopteret af libanesiske forældre (N=15) eller amerikanske (N=15).

Det gennemgående billede var således, at det ikke gjorde nogen forskel, om børnene blev adopteret af amerikanske eller libanesiske forældre, mens det var meget afgørende, om adoptionen skete på et tidligt tidspunkt, inden skaderne var blevet alt for store. Endelig viste denne epokegørende undersøgelse også, at børneinstitutionens kvalitet var afgørende for, hvor retarderede børnene blev af opholdet.

Denne antagelse underbygges af en anden undersøgelse, der påviser, at kvaliteten af institutionen gør en stor forskel for børnenes kognitive udvikling. Skeels (1966) havde i sin undersøgelse sammenlignet udviklingen i IQ for en gruppe børn, der i deres spæde barndom levede i meget forskellige institutionsmæssige omgivelser (Skeels, 1966). En gruppe børn (N=13) blev udtaget til et særligt stimulerende institutionsmiljø. I eksperimentgruppen brugte man megen tid på at lege og tale med børnene og træne dem på alle mulige måder. Man var opmærksom på hvert enkelt barns udvikling. Det barn, der havde særlig brug for individuel opmærksomhed, fik mere voksenkontakt. Børnene i eksperimentgruppen kom tidligt i børnehave, der ligeledes var præget af et højt aktivitetsniveau. På institutionen var der til hvert enkelt barn knyttet en voksen, som havde en intens kontakt med barnet og udviste en særlig interesse for netop dette barn.

Kontrolgruppen bestod af tolv børn, som var på institutionen i 4-årsalderen. Disse børn var ikke fra starten udvalgt til at udgøre en kontrolgruppe – man udnyttede blot, at de rutinemæssige test, som man sædvanligvis gav børnene i de traditionelle institutioner for forældreløse, kunne anvendes som sammenligningsgrundlag. I stærk kontrast til eksperimentgruppen oplevede kontrolgruppen en rutinemæssig, følelsesløs, upersonlig interaktion med personalet. Institutionen var dårligt normeret og kendetegnet ved et lille aktivitetsniveau og lille kontakt børnene imellem. Børnene i kontrolgruppen kom ikke i børnehave (Skeels, 1966).

Over en periode på omkring 2½ år kunne man iagttage meget store forskelle i børnenes intellektuelle udvikling (Skeels, 1966). Mens børnene i eksperimentgruppen (N=13) fik en tilvækst i IQ på i gennemsnit 27,5 point (standardafvigelsen SD=15,0), så fik kontrolgruppen (N=12) et tab i IQ på i gennemsnit 26,2 (SD=14,1). Forskellene er signifikante¹⁷ og belyser således effekten af institutionsmiljøet på barnets kognitive udvikling.

Der findes kun ganske få undersøgelser, der ligesom Dennis' undersøgelse følger en gruppe adoptivbørn og sammenligner deres intellektuelle formåen med de tilbageblevne, som lever deres barndom under de belastende betingelser, som adoptivbørnene forlod. I nogle tilfælde sammenlignes der med opvæksten i den biologiske familie, i andre tilfælde sammenlignes med dem, der må blive på institutionen.

Den anden undersøgelse, som vi har fundet frem til, er en undersøgelse foretaget i Indien (tabel 3.2). Bharat (1997) har sammenlignet børn, der blev bortadopteret inden de fyldte 1 år, med børn, der voksede op på et overfyldt børnehjem for efterladte børn. I fem lokale børnehjem udvalgte man de børn, der var mellem 8 og 11 år, og som var overladt til børnehjemmet inden de var fyldt 2 år (Bharat, 1997; Hoksbergen, 1999). I lighed med Dennis' undersøgelse viser undersøgelsen en betydelig forskel mellem adoptivbørnene og de tilbageblevne (henholdsvis IQ=104 og IQ=79).

Den tredje undersøgelse, der lever op til vores udvælgelseskriterier, er europæisk (tabel 3.2). Tizard (1977) finder således ved en undersøgelse i England, at de børn, der blev på børnehjemmet, i gennemsnit opnåede en IQ på 105, mens de børn, der blev bortadopteret i 2-4-årsalderen, i gennemsnit blev målt til en IQ på 115. I denne undersøgelse blev det endvidere undersøgt, hvordan det gik de børn, der kom tilbage til deres forældre (Hodges & Tizard, 1989; Tizard & Rees, 1974). Disse børn var dem, der i IQ-testen klarede sig aller dårligst (IQ=100). Da børnene igen blev testet som godt 8-årige, viste de børn, der var kommet tilbage til deres biologiske forældre, de dårligste testresultater, mens de adopterede børn fik de bedste resultater (Lambert & Streather, 1980). En senere IQ-test af børnene som 16-årige gav igen de samme resultater

17. Selvom der er tale om et relativt lille antal personer i såvel eksperiment- som kontrolgruppen, så var forskellene så markante, at de var signifikante ($P < 0,001$), dvs. at det er meget usandsynligt, at de fundne forskelle kan henføres til stikprøveusikkerheden som følge af det lille antal personer.

(tabel 3.1). Der kunne ikke konstateres signifikante forskelle mellem dem, der forblev på institution, og dem, der kom hjem til deres biologiske forældre, mens de bortadopteret klarede sig signifikant bedre – selv på dette begrænsede datamateriale. Undersøgelsen viste også, at dem, der blev bortadopteret inden 4½-årsalderen, havde signifikant højere IQ end dem, der blev bortadopteret senere, og i øvrigt også højere end de andre grupper (Hodges & Tizard, 1989).

Tabel 3.1

Undersøgelser af adopteredes IQ i 16-årsalderen sammenlignet med tilbageblevne hos biologiske forældre eller jævnaldrende kammerater på børnehjem.

	Land (Antal)	Alder ved adoption	Alder ved test	IQ-test Gns.	Standard- afvigelse SD	Effekt- størrelse Hedges g
Tizard (1989)	England	2-4 år	16 år	WAIS		
Adopterete	(N=11)			114,1	8,0	
Biologiske forældre	(N=8)			96,3	16,2	1,41
Børnehjem	(N=5)			95,8	9,8	2,02

En positiv effektstørrelse angiver forskellen mellem de adopterede og sammenligningsgruppen i de adopteredes favør. Ved beregning af effektens størrelse er anvendt Hedges korrektion (jf. Hedges, 1981). Hedges g er den standardiserede forskel mellem gennemsnittene for gruppen af adopterede og ikke-adopterede. Cohens tommelfingerregel er, at en værdi, der er mindre end 0,20, anses for at være en svag sammenhæng. En værdi omkring 0,50 anses for at være moderat effektstørrelse, mens en d-værdi over 0,80 anses for at være en stærk sammenhæng (Juffer & van IJzendoorn, 2005). Når der er tale om små stikprøver, dvs. stikprøver under 20, kan det have betydning at anvende Hedges g, som er en korrektion af Cohens d, ved beregning af effektstørrelsen (Hedges, 1981; Lipsey & Wilson, 2001).

Den fjerde undersøgelse, der her skal nævnes, er fransk og bekræfter ligeledes, at de adopterede klarer sig bedre end de tilbageblevne søskende med henholdsvis en IQ på 107 og 95 (Schiff, 1978).

Den femte undersøgelse, vi har fundet, er gennemført i Chile af Colombo (1992). Denne undersøgelse bekræfter de tidligere undersøgelser, idet også hun finder, at de adopterede klarer IQ-testen signifikant bedre end såvel børnene på børnehjemmet som de børn, der er blevet hjemtaget af forældrene (Colombo et al., 1992).

Endelig, for det sjette, skal nævnes en engelsk undersøgelse (Bagley & Young, 1979), der undersøger 30 børn af blandet etnisk her-

komst,¹⁸ som er adopteret af engelske familier fra majoritetsbefolkningen (tabel 3.2). Langt de fleste af børnene var født af enlige mødre og derefter anbragt på institution eller hos plejeforældre, inden de blev bortadopteret – i visse tilfælde af deres plejeforældre. De var dog ikke fyldt 3 år, da de kom til deres plejeforældre via en privat eller offentlig adoptionsorganisation. Som sammenligningsgruppe er valgt 24 børn også af såkaldt 'blandet etnisk herkomst', som havde været anbragt uden for hjemmet – dog uden at adoption var kommet på tale. Ved opfølgningsundersøgelsen var såvel adoptivgruppen som de tilbageblevne børn 6-8 år gamle – dvs. i gennemsnit 7 år. Mens de adopterede klarede sig på linje med deres klassekammerater i det nye miljø, så klarede de ikke-adopterede sig signifikant dårligere i en kognitiv test kaldet English Picture Vocabulary Test Series I (en engelsk version af Peabody Picture Vocabulary Test).

Et af de spørgsmål, der har optaget adoptionsforskerne, er spørgsmålet om diskriminering og stigmatisering af etniske mindretal. Ved en stor del af adoptionerne blev adoptivbørnene flyttet fra en etnisk minoritetsbefolkning til adoptivforældre, der tilhørte majoritetsbefolkningen. Dette er baggrunden for, at der i Bagleys undersøgelse også indgik en kontrolgruppe af børn fra majoritetsbefolkningen, som blev adopteret af forældre fra majoritetsbefolkningen. Disse børn klarede IQ-testene på linje med undersøgelsesgruppens adoptivbørn. De etniske forskelle i børnenes baggrund kunne altså ikke spores i de opnåede testresultater, idet de adopterede – uanset deres etniske baggrund i oprindelsesfamilien – klarede sig væsentligt bedre end de børn, der blev anbragt uden for hjemmet.

I Calgary (Canada) gennemførte Bagley 12 år senere en lignende undersøgelse, dog uden at inddrage IQ-test. Undersøgelsen belyste blandt andet de unges selvværd og evt. selvskadende adfærd, idet man sammenlignede, hvordan det gik de adopterede og tilbageblevne efterkommere af de oprindelige folkeslag.¹⁹ Resultaterne fra denne undersøgelse i Canada var imidlertid væsentligt anderledes end dem fra den britiske undersøgelse (se afsnittet om selvværd i dette kapitel).²⁰

18. Med blandet etnisk herkomst menes børn med en britisk forælder og en forælder fra Vestindien eller af afrikansk oprindelse.

19. I artiklen bruges betegnelsen 'indfødte' for efterkommere af oprindelige folkeslag.

20. Både selvværdsproblemer og selvmordsovervejelser var meget mere udbredte blandt de adopterede end blandt de tilbageblevne børn af efterkommere af oprindelige folkeslag (Bagley, 1991).

Tabel 3.2

Undersøgelser af adopteredes IQ sammenlignet med tilbageblevne.

	Land (Antal)	Alder ved adop- tion	Alder ved test	IQ-test Gns.	Stan- dardaf- vigelse	Effekt- stør- relse Hedges g
Bharat (1997)	Indien	< 1 år	8-11 år	ICIT		
Adopterede	(N=41)			104,33		
Børnehjem	(N=24)			78,83		
Dennis (1973)	Libanon	Varieret	≥ 12 år	S-B		
Adopterede, drenge	(N=31)			89,03	16,28	
Børnehjem, drenge	(N=16)			80,6	13,5	0,54
Adopterede, piger	(N=54)			83,02	15,83	
Børnehjem, piger	(N=35)			***53,7	7,8	2,19
Tizard (1977)	England	2-4 år	4 ½ år	WIPPSI		
Adopterede	(N=24)			114,92	11,21	
Børnehjem	(N=25)			**104,88 ***100,0	10,11	0,93
Biologiske forældre	(N=15)			7	10,77	1,32
Colombo (1992)	Chile	< 3 år	6-12 år	WISC		
Adopterede	(N=16)			96,7	11,7	
Børnehjem	(N=8)			**81,1	9,8	1,35
Biologiske forældre	(N=11)			*83,3	11,2	1,13
Bagley (1979)	England	< 3 år	6-8 år	EPVTI		
Adopterede, blan- det etnicitet	(N=30)			113,9		
Adopterede, ma- joritetsbefolk- ning	(N=30)			111,9		
Anbragte, blandet etnicitet	(N=24)			92,1		
Schiff (1978)	Frankrig	< ½ år	6-14 år	ECNI		
Adopterede	(N=32)			106,9	12,2	
Tilbageblevne søskende	(N=20)			**95,4	12,9	0,91
Adopterede vs. tilbageblevne						1,22

Se anmærkning næste side.

Signifikansniveauer: Ns betyder ikke signifikant på 5-procentsniveau; * betyder $P < 0,05$; ** betyder $P < 0,005$; *** betyder $P < 0,0005$. De adopterede børn er anvendt som udgangspunkt for sammenligningerne. En positiv effektstørrelse angiver forskellen mellem de adopterede og sammenligningsgruppen i de adopteredes favør. Ved beregning af effektens størrelse er anvendt Hedges korrektion (jf. Hedges, 1981). Ved beregning af den samlede effekt er den reciprokke varians anvendt som vægt. Effektstørrelsen er kun beregnet for de undersøgelser, hvor der forelå oplysninger om varians eller spredning (SD). Også ved de udeladte undersøgelser har de adopterede opnået betydeligt højere IQ-målinger end de tilbageblevne.

Sammenfattende er de her nævnte undersøgelser så sammenlignelige i deres design, at man kan samle dem under et og foretage en fælles analyse, hvorved stikprøveusikkerheden mindskes betydeligt (se tabel 3.2). Undersøgelserne dækker dels en lang tidsperiode – næsten et kvart århundrede fra 1973 til 1997 – dels en række meget forskellige lande: Chile, England, Frankrig, Libanon og Indien. Samlet er 436 børn og unge blevet undersøgt i denne opgørelse. Uanset om undersøgelserne er fra 1970'erne eller 1990'erne er resultaterne i adoptivbørnenes favør. Uanset om de adopterede sammenlignes med dem, der vokser op på børnehjem eller hos plejeforældre, eller med dem, der vender tilbage til egne forældre eller tilbageblevne søskende, er resultatet det samme: De adopterede profiterer af de mere ressourcestærke omgivelser, og de har ved målingerne en væsentlig højere IQ. Den samlede effektstørrelse, når de adopteredes IQ sammenlignes med de tilbageblevne (dvs. plejefamilie, børnehjem, tilbageblevne søskende eller hjemgivne), er under ét estimeret til 1,22 (Hedges g), hvilket anses for at være en stærk sammenhæng (tabel 3.2). Dette svarer til resultaterne i en tidligere forskningsoversigt²¹ (van IJzendoorn et al., 2005).

Indledningsvis stillede vi det spørgsmål, om resultaterne af de undersøgelser, der sammenligner de adopteredes resultater med deres jævnaldrende i det nye miljø, *undervurderer* forskellene mellem de forbedringer, som adoptivbørnene opnår. Dette spørgsmål kan nu besvares bekræftende. Sammenligner man de adopterede børn med deres jævnaldrende i det nye miljø, ser man, at de adopterede opnår jævnbyrdige resultater. Der er ingen signifikant forskel.²² Hvis vi derimod sammenligner

21. I denne forskningsoversigt estimeres Cohens' d til 1,17 (med 85-procentssikkerhedsgrensene CI: 0,99 til 1,36, $P < 0,01$) (van IJzendoorn et al., 2005).

22. I forskningsoversigten estimeres Cohens' d til 0,13 (med 85-procentssikkerhedsgrensene CI: -0,01 til 0,26, ingen signifikant forskel på 0,05-procents niveau) (van IJzendoorn et al., 2005).

med de jævnaldrende, der er forblevet i det miljø, de adopterede forlod, ses en signifikant forskel til fordel for de adopterede.

Undersøgelserne viser samstemmende, at de kognitive IQ-mål, som er anvendt i disse undersøgelser, er følsomme over for ændrede miljøpåvirkninger, fx når et barn flyttes fra et stimulationsfattigt til et rigt stimulationsrigt miljø. Barnet har antageligt kunnet profitere af de nye omgivelser, fordi der er etableret en livslang følelsesmæssig stabilitet og en sikker tilknytning til substitutionsforældrene. Undersøgelsen bekræfter en tidligere iagttagelse (Bagley & Young, 1979), nemlig at IQ-testene har vist sig at have en meget ringe prognostisk forudsigelsesevne over et længere tidsrum. Dette er særlig tydeligt i de tilfælde, hvor børnenes miljømæssige forhold ændres radikalt, som det fx er tilfældet for børn, der lever under vanskelige opvækstbetingelser og derefter adopteres ind i velfungerende ressourcestærke familier.

Udviklingen af skolefærdigheder

Da man almindeligvis finder en tæt sammenhæng mellem målingerne af børnenes IQ og deres skoleresultater, kunne man forvente, at børn, der vokser op på et børnehjem, sammenlignet med børn, der bortadopteres, klarer sig dårligere i skolen. Men der er kun ganske få undersøgelser, der sammenligner skoleresultater for børn, der er blevet adopteret, med børn, der lever i et institutionsmiljø. Vi har i vores systematiske søgning fundet frem til syv sådanne undersøgelser, der dels dækker en relativt lang tidsperiode på 35 år, dels dækker en række meget forskelligartede lande: Indien, England, Frankrig, Spanien og Sverige (tabel 3.3).

Den første af disse ganske få undersøgelser er den tidligere nævnte indiske undersøgelse (Hoksbergen, 1999; Bharat, 1997), som sammenlignede en gruppe adopterede børn (N=41) med en gruppe børn, der voksede op på en institution (N=24). Som sammenligningsgrundlag inddrog hun også en gruppe bestående af de adopteredes klassekammerater, som levede i deres biologiske familie (N=18). Børnene blev dels testet med en indisk IQ-test svarende til deres aldersniveau, dels med en test, der målte deres egen selvopfattelse – herunder deres selvværd og skolekompetence. Det generelle billede af IQ-testene var, at adoptivbørnene klarede sig betydeligt bedre end institutionsbørnene, men dårligere end deres klassekammerater i det nye miljø (Bharat, 1997).

I dette tilfælde afspejlede IQ-testen også deres egen opfattelse af deres skolekompetence. De adopterede klarede sig bedre i skolen end institutionsbørnene, men dårligere end deres klassekammerater.

Den anden undersøgelse sammenligner ligesom den første undersøgelse adopteredes skolefærdigheder med tilbageblevne, som bor på en døgninstitution (Palacios & Sanchez-Sandoval, 2005). Skolefærdighederne vurderes på grundlag af en standardiseret spørgeliste, som udfyldes af lærerne (Classroom Behavior Inventory, CBI), og som beskriver elevernes intelligens, kreativitet, nysgerrighed, opgaveorientering, selvstændighed mv. Denne spanske undersøgelse er kendetegnet ved væsentligt bedre institutionsforhold, end det var tilfældet i den indiske undersøgelse. Alligevel opnår de adopterede spanske børn markant bedre resultater end institutionsbørnene²³ (tabel 3.3).

Ud af de syv undersøgelser er der fire undersøgelser, der sammenligner de adopteredes skolefærdigheder med skolefærdighederne hos de børn, der trods de vanskelige vilkår er vokset op hos deres biologiske forældre. I alle fire tilfælde er der i overvejende grad tale om børn af enlige, ugifte mødre, der er i en social og økonomisk vanskelig situation. Undersøgelserne gør det muligt at følge børnene og blandt andet få oplyst, hvordan de klarer sig i skolen omkring 11-årsalderen.

I nogle lande er det sket ved hjælp af længerevarende forløbsundersøgelser af en fødselskohorte, som har gjort det muligt at følge adopterede børn og se, hvordan det er gået dem. I den anden undersøgelse analyseres 16.000 børn født i Storbritannien i første uge af marts 1958, hvilket har gjort det muligt at følge de 200 børn, der efterfølgende blev bortadopteret til fremmede uden for slægtsgruppen. Børnene var alle børn af ugifte mødre. Der var tale om bortadoption til fremmede (dvs. ikke-slægtninge), hvor omkring 75 pct. var placeret, inden barnet var 12 uger, og hvor næsten alle var anbragt, inden barnet var 12 måneder gammelt (Maughan & Pickles, 1990).

Forskerne i denne undersøgelse har valgt at sammenligne disse børns levekår med de øvrige børn af ugifte mødre (Seglow et al., 1972). Børnene blev undersøgt af flere omgange. Første gang som 7-årige og derefter som 11-årige, 16-årige, 23-årige og endelig som 33-årige.

23. Effekttørrelsen er opgjort til 0,50 (Palacios & Sanchez-Sandoval, 2005). Omregnet svarer dette til en odds ratio på 2,48.

De bortadopterede børn havde i højere grad end både de øvrige 'uægte børn' og deres øvrige jævnaldrende på et eller andet tidspunkt under opvæksten fået undervisning i en betalingsskole (tabel 3.3). En anden meget iøjnefaldende forskel var, at adoptivforældrene var betydeligt bedre uddannede end børnenes biologiske forældre. Endelig kan det nævnes, at adoptivforældrene gennemgående var meget interesserede i barnets uddannelse, ifølge lærernes vurdering på en 4-punktsskala. En tilsvarende interesse fandt man ikke hos de øvrige forældregrupper. De bortadopterede drenge og piger klarede sig bedre i en generel færdighedstest med 80 spørgsmål end de 'tilbageblevne', der voksede op under væsentligt mere belastende omstændigheder (Maughan et al., 1998).

Disse resultater er ikke overraskende, idet tidligere undersøgelser af denne engelske børneforløbsundersøgelse viser tilsvarende positive skoleresultater for de adopterede, allerede da børnene er omkring 8 år. Der blev her foretaget læseprøver, hvor hurtighed, akkuratess og forståelse blev bedømt. Undersøgelserne viste her, at der var en tæt korrelation mellem IQ-testresultaterne og læseprøverne. Endvidere viste undersøgelserne, at de tidligt adopterede børn havde de bedste læseprøveresultater, mens de børn, der vendte tilbage til den biologiske familie efter 4½ år, udviste de dårligste resultater (Tizard & Hodges, 1978).

To franske undersøgelser af bortadopterede børn sammenligner deres skolepræstationer med tilbageblevne søskende. Schiff (1978) undersøgte børn, der i perioden 1962-69 var blevet overdraget til myndighederne ved fødslen. Formålet var at undersøge, hvilken effekt et dramatisk miljøskift havde på børnenes IQ og skolepræstationer. Forskerne koncentrererede deres undersøgelser omkring børn, hvor man vidste, at begge biologiske forældre var uden erhvervsmæssige kvalifikationer. En femtedel af børnene var blevet bortadopteret inden 6-månedersalderen til familier med høj erhvervsmæssig status (N=32). Ud af disse 32 børn viste det sig, at 28 havde hel- eller halvsøskende, som ikke var blevet bortadopteret. 20 af disse tilbageblevne søskende var i den relevante aldersgruppe, så deres skolepræstationer kunne sammenlignes med de bortadopteredes (Schiff, 1978).

Som tidligere nævnt var forskellene mellem de to gruppers IQ-testresultater signifikante – selv på dette begrænsede materiale. Forskellene var imidlertid særligt udtalte, når det gjaldt risikoen for, at barnet måtte have undervisning i en specialklasse eller gå en eller to klasser om.

Dette var tilfældet for 13 pct. af de adopterede, men for 56²⁴ pct. af de tilbageblevne søskende (Schiff, 1978).

I den anden franske undersøgelse anvendte Dumaret næsten det samme undersøgelsesmateriale som i Schiffs undersøgelse. Der er derfor et overlap, 23 af de mødre, der indgår i Schiffs undersøgelse, deltager i Dumarets undersøgelse (Dumaret & Stewart, 1985). Dumaret sammenligner imidlertid ikke alene adoptivbørnene med de tilbageblevne søskende, men også med en gruppe børn, der anbringes enten på institution og/eller hos en plejefamilie.

Den sidste gruppe ser ud til at klare sig allerdårligst. Omkring 86 pct. af disse har måttet gå en eller flere klasser om. Til sammenligning kan nævnes, at dette er tilfældet for omkring 6 pct. af de adopterede og omkring 38 pct. af de tilbageblevne søskende (Dumaret & Stewart, 1985). Desværre kan man ikke i denne undersøgelse udskille institutionsanbringelserne fra de øvrige plejefamilieanbragte (tabel 3.3). Når man skal sammenligne plejebørns skolefærdigheder med børn, der vokser op på en *døgninstitution*, må man være opmærksom på en række fundamentale forskelle mellem barnets tilværelse i en *plejefamilie* og opvæksten på en institution. For det første bor de voksne, der tager sig af barnet, sammen med barnet i plejefamilien. For det andet er der i plejefamilien tale om individuel opmærksomhed, mens der på institutionen udøves omsorg fra en række voksne. For det tredje vil børnene i plejefamilien have adgang til alle arealer i hjemmet, mens dette ikke er tilfældet på institutionen. For det fjerde vil plejefamilien have en masse kontakter, dels med deres egne slægtninge, dels med lokalsamfundet, mens børnene på institutionen normalt lever isoleret i forhold til lokalsamfundet. For det femte vil de voksne i plejefamilien ofte udgøre en stabil gruppe, mens personalet på institutionen ofte udskiftes (Rushton & Minnis, 2002).

Disse forskelle mellem anbringelse i en plejefamilie og på en døgninstitution kan vise sig at have betydning for børnenes eventuelle indlæringsproblemer og i sidste ende påvirke deres skolefærdigheder. Vi vil derfor i det følgende se på undersøgelser, der sammenligner udviklingen af skolefærdigheder hos adopterede med skolefærdigheder hos børn i plejefamilier.

24. Der er her foretaget en alderskorrektion for at tage hensyn til, at de tilbageblevne søskende er ældre og derfor har en forøjet risiko for at få de nævnte særforanstaltninger.

Tabel 3.3

Adopteredes skolefærdigheder kontra tilbageblevnes skolefærdigheder.

	Land (Antal)	Alder ved adoption	Alder ved test	Test mål gns./ procentandel	Odds ratio
Bharat (1997)	Indien	> 1 år	8-11 år	Skolefærdigheder	
Adopterede	(N=41)			15,02	
Børnehjem	(N=24)			12,58	
Palacios & Sanchez-Sandoval (2005)	Spanien	Varieret	Teenagere	Skoleadfærd (CBI)	
Adopterede	(N=273)				
Børnehjem	(N=198)				2,48
				Færdighedstest z-scores	
Maughan (1998)	England	2-4 år	11 år		
Adopteret, drenge	(N=57)			0,13	
Bio. forældre, drenge	(N=101)			-0,39	2,57
Adopteret, piger	(N=33)			0,48	
Bio. forældre, piger	(N=122)			-0,29	4,04
				Specialklasse eller dumpet	
Schiff (1978)	Frankrig	> ½ år	6-14 år		
Adopterede	(N=32)			13 %	
Tilbageblevne søskende	(N=20)			56 %	8,52
				Dumpet en eller flere gange	
Dumaret (1985)	Frankrig	> ½ år	9-11 år		
Adopterede	(N=35)			5,7 %	
Tilbageblevne søskende	(N=46)			37,6 %	9,97
Institution/plejefam.	(N=21)			85,7 %	99,15
				Specialklasse	
Bohman (1971)	Sverige	> 1 år	11 år		
Adopteret, drenge	(N=90)			16 %	
Adopteret, piger	(N=73)			30 %	
Bio. forældre, drenge	(N=107)			9 %	0,52
Bio. forældre, piger	(N=98)			12 %	0,32
Plejefam., drenge	(N=69)			35 %	2,83
Plejefam., piger	(N=55)			50 %	2,33
				Indlærings- vanskelighed	
Selwyn et al. (2006)	England				
Adopterede	(N=62-64)			39 %	
Plejeforældre	(N=27)			59 %	2,25
Adopterede vs. tilbageblevne					1,76

Se anmærkning næste side.

Odds ratio angiver forholdet mellem oddsene for positive skolefærdigheder for adopterede i forhold til oddsene for positive skolefærdigheder for tilbageblevne. Det samlede billede, når man sammenvejer resultaterne af de procentvise opgørelser, viser, at adoptivbørnene gennemgående klarer sig betydeligt bedre (Odds ratio 1,76), idet de adopterede klarer sig 76 pct. bedre end de tilbageblevne. De tre første undersøgelser, hvor der er opgivet et gennemsnitstal, men hvor der mangler oplysninger om standardafvigelse, er ikke medtaget i dette gennemsnitstal. Alle disse tre undersøgelser bekræfter, at adoptivbørnenes skolefærdigheder er bedre end de tilbageblevnes.

Adopterede og plejebørns skolefærdigheder

Der er kun meget få undersøgelser, der belyser adoptivbørns skolefærdigheder, og som sammenligner med såvel børn, der vokser op i en plejefamilie, som med børn, der vokser op hos deres egne forældre under vanskelige vilkår. Vi fandt faktisk kun én undersøgelse, som viste sig at være foretaget i Sverige. Denne undersøgelse er særlig interessant for os, fordi lovgivningen og administrationen i Sverige har gennemgået et forløb, der minder meget om udviklingen herhjemme.

En svensk adoptionslov fra 1917 gjorde det muligt for mødre at ansøge myndighederne om at få bortadopteret et barn, hvis de ikke så sig i stand til at tage vare på det. Fra lovens ikrafttræden i 1917 og frem til 1965 blev omkring 50.000 børn bortadopteret til fremmede, som ikke var i slægt med barnet, men man vidste kun meget lidt om, hvordan det gik de børn, der blev bortadopteret.

Dette var baggrunden for, at Michael Bohman iværksatte en stor svensk undersøgelse af omkring 600 'uægte' børn, der over en 2-årig periode (1956-57) var blevet registreret til bortadoption af de sociale myndigheder i Stockholm. Mødrene var alle, uden undtagelse, i en vanskelig social og psykologisk situation. For det meste drejede det sig om unge enlige mødre med manglende støtte fra barnets fader og manglende støtte fra deres familie (Bohman, 1971). Børnene var blevet registreret til adoption og umiddelbart efter fødslen overgivet til myndighederne, men i en del tilfælde fortrød moderen og hjemtog barnet (gruppe II). I en del tilfælde blev barnet placeret hos plejeforældre i stedet for som oprindeligt planlagt, at blive adopteret, fordi moderen var i tvivl om, hvorvidt hun alligevel ønskede at bortadoptere barnet (gruppe III). I disse tilfælde håbede moderen på, at hun kunne blive i stand til selv at tage vare på barnet på et senere tidspunkt. Imidlertid blev en stor del af disse børn alligevel adopteret af plejeforældrene på et senere tidspunkt. I 7-årsalderen var 70 pct. således blevet legalt adopteret – for det meste af

plejeforældrene (Bohman, 1975; Bohman & Sigvardsson, 1980; Bohman & Sigvardsson, 1990).

Plejeforældrene (gruppe III) adskilte sig dog fra adoptivforældrene i gruppe I på en række punkter. Dels var fædrene i gruppe III gennemgående ældre, dels havde de et job med mindre social status og mindre indkomst. Endvidere var plejefædrene i gruppe III dårligere uddannede end adoptivfædrene i gruppe I. Plejeforældrene modtog – i modsætning til adoptivforældrene – økonomisk støtte til barnet, så længe de var plejeforældre (Bohman, 1975; Bohman & Sigvardsson, 1980; Bohman & Sigvardsson, 1990).

Det viste sig, at der var en vis selektionsskævhed mellem de tre grupper. Plejebørnene i gruppe III kom oftere fra familier, hvor de biologiske forældre havde problemer med alkohol og kriminalitet, end det var tilfældet for børnene i gruppe I og II. Det viste sig endvidere, at børn af ufaglærte fædre ved skæbnes ugunst oftere blev placeret i gruppe III end i gruppe I og II. Børn af fædre, der var bedre uddannede, viste sig at have en større sandsynlighed for enten at blive hos deres biologiske ophav (gruppe II) eller at blive bortadopteret (Bohman & Sigvardsson, 1985).

Børnene blev fulgt til de blev voksne (22-23-år) med opfølgende undersøgelser, da de var 11 år, 15 år, 18 år.²⁵ Gruppe I bestod af 168 børn, der var bortadopteret inden deres 1-årsfødselsdag. Gruppe II bestod af 228 børn, der levede hos deres biologiske mødre eller bedsteforældre, mens gruppe III bestod af 77 børn, der boede hos fremmede plejeforældre. Stort set ingen af børnene boede som 11-årige på institution, da deres situation blev undersøgt (Bohman & Sigvardsson, 1985; Bohman, 1970).

Bohmans undersøgelsesresultater af børnenes skolefærdigheder var i meget god overensstemmelse med de engelske børneforløbsundersøgelser (Maughan et al., 1998; Seglow et al., 1972). Ser man på børnenes prøveresultater som 11-årige i svensk og matematik, fremgår det, at de adopterede, uanset køn, klarede sig bedre i svensk end både de børn, der er kommet tilbage til deres forældre, og de børn, der er kommet i pleje hos en fremmed familie. Matematikprøver viste, at de børn, der kom i en plejefamilie, klarede sig dårligere end de to andre grupper. Der var imid-

25. 18-årsundersøgelsen var baseret på militærpapirerne og omhandlede derfor kun de unge mænd.

lertid ikke forskel mellem de adopteredes resultater og resultaterne for de børn, der kom tilbage til deres egen familie (Bohman, 1971).

En sammenligning af, hvor mange af børnene i de tre grupper, der fik specialundervisning for at hjælpe dem op på niveau med deres jævnaldrende, giver i den svenske undersøgelse et andet billede end de øvrige undersøgelser, der også har evalueret de 11-åriges skolepræstationer. I den svenske undersøgelse viser det sig således, at der er flere i gruppen af adopterede, der får specialundervisning, end det er tilfældet blandt de børn, der kommer tilbage til egne forældre. Men også ved denne opgørelse viser det sig, at gruppen af plejebørn er den gruppe, der klarer sig dårligst – uanset børnenes køn (Bohman, 1971).

Endelig skal nævnes den syvende undersøgelse, som er en nyere engelsk empirisk analyse, hvor man har fulgt 130 børn, for hvem det i begyndelsen af 1990'erne blev besluttet, at de skulle bortadopteret, fordi det ville være i deres egen interesse (Selwyn et al., 2006). Ved efterundersøgelsen, som fandt sted mellem 6 og 11 år efter, at beslutningen var truffet, viste det sig, at omkring $\frac{3}{4}$ var blevet adopteret (N=62-64), at nogle havde haft flere forskellige anbringelser, og at en mindre gruppe (N=27) var blevet anbragt i et længerevarende plejefamilieforhold, enten hos fremmede eller hos slægtninge.

I undersøgelsen nævner forskerne, at der kan være forskelle mellem forældre-barn-relationen i de tilfælde, hvor det fra starten var besluttet, at børnene skulle anbringes i et længerevarende plejefamilieforhold, og de forældre-barn-relationer, hvor børnene oprindeligt var udtaget til adoption, men hvor det endte med et længerevarende plejefamilieophold (Selwyn et al., 2006).

Ved den opfølgende undersøgelse 6-11 år efter gør forskerne opmærksom på, at der er skævheder i bortfaldet. Næsten alle de børn, der endte med at blive bortadopteret, var fri for udadvendte adfærdsproblemer på det tidspunkt, hvor adoptionsbeslutningen oprindeligt blev taget, hvorimod halvdelen af de børn, der endte i et længerevarende plejefamilieforhold, oprindeligt havde udvist disse udadrettede adfærdsproblemer. Disse forskelle i selektionsprocessen er signifikante ($P < 0,027$), og de trækker analyseudvalgene skæve mod en positiv favorisering af de adopterede (Selwyn et al., 2006).

Undersøgelsen viste, at de adopterede havde en fordel i form af større stabilitet, idet kun få af adoptionsforholdene blev afbrudt, hvilket stod i modsætning til de længerevarende plejefamilieforhold, hvor bør-

nene oftere havde flere afbrudte forhold bag sig. Undersøgelsen af selektionsprocessen viste også, at de, der endte i et længerevarende plejefamilieforhold, allerede inden anbringelsen havde flere indlæringsvanskeligheder, end det var tilfældet for de børn, der endte med at blive bortadopteret. Forskerne i denne undersøgelse tillagde det således ingen betydning, at de fandt signifikante forskelle imellem de to gruppers indlæringsvanskeligheder ved follow up-undersøgelsen, fordi disse forskelle allerede fandtes, inden børnene kom i henholdsvis en plejefamilie eller en adoptionsfamilie (Selwyn et al., 2006).

Når man ser på alle undersøgelserne under et, kan man sammenfattende konkludere (jf. tabel 3.3), at de adopterede gennemgående udviser betydeligt bedre skolefærdigheder end de tilbageblevne. Uanset om man sammenligner de adopterede med børn i plejefamilier eller børn på døgninstitution, så klarer de adopterede sig samlet set bedre. Omkring 1,76 gange flere af de tilbageblevne børn havde indlæringsvanskeligheder sammenlignet med de adopterede børn (tabel 3.3). Dette blev blandt andet målt ved at undersøge, hvor mange af børnene, der havde behov for specialundervisning, og hvor mange børn, der havde dumpet.

En del af forklaringen kan skyldes, at adoptivforældrene gennemgående er bedre uddannede end plejeforældrene (og de biologiske forældre). En plausibel antagelse kan også være, at den relativt større stabilitet som barnet oplever i adoptivfamilien, giver det færre indlæringsvanskeligheder sammenlignet med de tilbageblevne. Den allervæsentligste forskel mellem plejefamilien og adoptionsfamilien er dog, at barnet og de voksne i adoptionsfamilien har fået mulighed for at knytte en livslang, gensidigt forpligtigende, relation. En relation, der også omfatter næste generation, hvor adoptivbarnet selv skal være forælder, og hvor adoptanterne får mulighed for at blive bedsteforældre. Plejefamilierelationen lægger ikke op til en sådan langvarig kontakt og tilknytning, og afbrydelser af plejeforholdet forekommer da også langt hyppigere, end det er tilfældet ved adoptioner, hvor erfaringerne viser, at disse forhold sjældnere afbrydes (Holloway, 1997; Triseliotis, 2002). Dette vil blive uddybet i kapitel 4.

EMOTIONEL UDVIKLING

I dette afsnit vil vi belyse adfærds- og følelsesmæssige problemer samt udviklingen af selvværd hos dels de adopterede, dels de tilbageblevne børn og unge.

Udviklingen i adopteredes selvværd

En positiv udvikling af adoptivbørns selvværd er ikke selvindlysende. For det første er udviklingen af barnets selvværd tæt forbundet med en sikker tilknytning til forældrene i de første leveår. For det andet kan adoptivbarnet have en oplevelse af at være blevet efterladt af forældrene. Endelig, for det tredje, vil en del af de adopterede have været udsat for belastende opvækstvilkår med mishandling og vanrøgt, hvilket udgør en særlig risiko for destruktive konsekvenser for deres selvværd (Egeland et al., 1983; van IJzendoorn & Juffer, 2006). Man må således forvente, at der for den del af børnene, der har været udsat for mishandling og vanrøgt, er en risiko for længerevarende konsekvenser for deres selvværd sammenlignet med de jævnaldrende børn og unge, der har haft en normal opvækst i en familie, hvor selvværdet er bygget op på baggrund af den primære families grundlæggende værdsættelse og omsorg.

I en tidligere forskningsoversigt over 80 undersøgelser sammenlignes adopterede børns selvværd med de jævnaldrendes selvværd. Forskerne fandt her, at de adopterede børn måtte slås mere med deres selvværd end 'normale' jævnaldrende børn, der ikke var blevet adopteret. Forskellen var dog ikke signifikant, når man så alle undersøgelserne under ét. Konklusionen på denne tidlige forskningsoversigt var således, at de adopterede igennem deres opvækst opnåede samme selvværd som deres jævnaldrende i det nye miljø (van IJzendoorn & Juffer, 2006). Kan denne konklusion anvendes til at vurdere konsekvensen af adoption over for børn, der ellers var anbragt uden for hjemmet under andre betingelser, fx hos en plejefamilie eller på en institution? Dette vil vi undersøge i det følgende.

Hvis vi begrænser os til undersøgelser, der medtager en kontrolgruppe blandt de børn, som lever i det miljø, som adoptivbørnene efterlader, fx søskende eller jævnaldrende kammerater, vil dette begrænse antallet af undersøgelser til relativt få. Den systematiske gennemgang viser således, at der er bare seks undersøgelser fra en række forskelligartede samfund: Canada, England, Indien, New Zealand, Spanien og USA,

og at disse undersøgelser er gennemført over en ganske lang tidsperiode. Den ældste blev offentliggjort i 1979, og den yngste er fra 2006. Undersøgelserne dækker altså en periode på hen ved et kvart århundrede, hvor samfundene har undergået store forandringer (tabel 3.4).

Den første undersøgelse, som vi her skal nævne, er foretaget i Andalusien (Spanien). Her undersøger Palacios og Sanchez-Sandoval 273 adopterede børns selvtillid og sammenligner dem med børn, der lever på børnehjem (N=198), fordi de ligesom de adopterede har haft en forhistorie med adskillelse fra forældrene, og fordi mange har belastende oplevelser med sig fra deres biologiske familie (Palacios & Sanchez-Sandoval, 2005).

Børnehjemmene er ikke store institutioner, men organiseret i relativt små enheder med 5-20 børn, der bor sammen under familieagtige forhold. Man har en masse fritidsaktiviteter i lokalsamfundet, som børnene deltager i, fx svømning, dans, kunst og håndværksaktiviteter.

I den første bølge sammenlignes de to gruppers selvtillid inden 8-årsalderen (Harters skalaer). Resultaterne viser her en højere selvtillid blandt de adopterede børn. 6 år senere sammenlignes selvtillid for de to grupper igen (for ældre børn med Rosenberg-skalaen), og igen ses en signifikant forskel til fordel for de adopterede børn,²⁶ uanset i hvilken aldersgruppe børnene er blevet adopteret. I denne undersøgelse sammenligner de to grupper også med en livstilsfredshedsskala udviklet af Hueber – og også her finder man det samme mønster: De adopterede børn har signifikant højere værdier, når man sammenligner med institutionsbørnene på børnehjemmene.²⁷ Forskellene er robuste – også når man tager højde for forskelle i adoptionsalder.

For Palacios og Sanchez-Sandoval er der ingen tvivl om, at adoption, i de tilfælde hvor børnene ikke kan komme tilbage til deres forældre, er en meget bedre løsning end børneinstitutionen. Institutionsbørnene klarer sig således dårligere på alle de felter, som forskerne har undersøgt (Palacios & Sanchez-Sandoval, 2005).

I en anden undersøgelse viser Bagley og Young (1979), at der er en signifikant forskel til fordel for de adopterede børn sammenlignet

26. Effekstørrelse er opgivet til omkring 0,40 (Palacios & Sanchez-Sandoval, 2005). Dette kan omregnes til Odds Ratio på 2,07 i adoptivbørnenes favør i forhold til børnene, der voksede op i en døgninstitution.

27. Effekstørrelse er opgivet til 1,13. Dette kan omregnes til odds ratio på 7,77 – ligeledes i adoptivbørnenes favør i forhold til børnene, der voksede op i en døgninstitution.

med de tilbageblevne børn, der var anbragt uden for hjemmet. Undersøgelsen havde til formål at belyse, om et eventuelt racistisk miljø,²⁸ som man frygtede, at børn af blandet etnisk herkomst²⁹ risikerede at møde, kunne få indflydelse på deres selvtillid (målt med Zillers skala), når børnene blev adopteret af en familie fra majoritetsbefolkningen. Resultaterne viste imidlertid, at uanset om der var tale om børn fra majoritetsbefolkningen eller om børn af blandet etnisk herkomst, så havde de adopterede børn en signifikant større selvtillid end de børn af blandet etnisk herkomst, som forblev anbragte uden for hjemmet uden udsigt til at blive adopteret (Bagley & Young, 1979).

Christoffer Bagley undersøgte senere denne hypotese igen, men her i nogle andre omgivelser (Bagley, 1991). Denne gang drejede det sig om en gruppe børn, som var efterkommere af oprindelige folkeslag³⁰ i Calgary (Canada). Børnene var blevet adopteret omkring 2,4-årsalderen. Som sammenligningsgruppe valgte man en gruppe jævnaldrende børn, som også var efterkommere af oprindelige folkeslag, dog uden at være adopterede, men hvor mindst en af deres søskende var blevet anbragt uden for hjemmet på grund af vanrøgt ifølge de sociale myndigheder. De tilbageblevne var aldrig blevet fjernet fra deres biologiske forældre, og alle disse familier modtog social bistand fra lokalsamfundet for at undgå yderligere familieproblemer. Dog havde mindst halvdelen af gruppen i kortere eller længere tid (3 måneder til 14 år) boet hos bedsteforældre eller søskende til forældrene.

Bagley anvendte Coopersmiths Self-Esteem målemetode til at vurdere de unges selvværd. Målingen blev suppleret med en række spørgsmål, der skulle vurdere de unges selvmordsovervejelser og selvskadende adfærd inden for de sidste 6 måneder.

Undersøgelsen viste tydelige forskelle mellem de adopterede og de tilbageblevne. De adopterede børn, som var efterkommere af oprindelige folkeslag, havde et signifikant dårligere selvværd og havde to-tre gange større sandsynlighed for alvorlige selvmordsovervejelser eller for at have udført selvskadende handlinger inden for de sidste 6 måneder.

28. Med 'racistisk miljø' menes her, at børnene risikerede at møde fjendtlighed og stereotype afvisninger på grund af deres udseende.

29. Med blandet etnisk herkomst menes børn med en britisk forælder og en forælder fra Vestindien eller af afrikansk oprindelse.

30. I undersøgelsen bruges betegnelsen 'indfødte' om efterkommere af oprindelige folkeslag.

Bagley konstaterede, at børnene i adoptivfamilierne var blevet opdraget 'som en af os', og at man ikke havde integreret og respekteret deres etniske identitet. De egentlige forklaringer på disse markante forskelle er imidlertid ikke kendte, men Bagley nævner, at konflikter omkring etnicitet kan spille en rolle. De adopterede bliver opdraget i et majoritetsmiljø, men møder på grund af deres udseende stereotype forestillinger og afvisninger, på samme måde som de øvrige efterkommere af de oprindelige folkeslag møder i byområderne (Bagley, 1991).³¹

En femte undersøgelse, der ligesom en af de foregående behandler engelske forhold, sammenligner adopterede børns selvværd med børn anbragt hos plejeforældre i et længerevarende tidsrum. Forskerne finder her, at der ingen signifikant forskel er i børnenes selvværd mellem sammenligningsgrupperne (Selwyn et al., 2006).

I den sjette undersøgelse af adoptivbørns selvværd sammenlignes de adopterede børn med børn anbragt på institution. Her blev børnene bedt om at vurdere sig selv i en generel selvværdstest. De blev spurgt om, i hvilken grad de kunne lide sig selv, og i hvilken grad de var tilfredse med den måde, de styrede deres eget liv. I undersøgelsen indgik også andre spørgsmål om børnenes selvopfattelse. Det gennemgående træk var, at de adopterede børn var mere tilfredse med deres skolepræstationer, deres fysiske udseende og deres egen opførsel end institutionsbørnene.

Når man tager de vanskelige levevilkår, institutionsbørnene havde, i betragtning, virker det ikke overraskende, at netop disse børn scorede signifikant lavere på dette selvværdsindeks (Bharat, 1997). Bharat konkluderer, at livet i institutionen ser ud til at virke ødelæggende på barnets selvværd, mens placeringen af børnene i adoptionsfamilierne ser ud til at gavne barnets selvfølelse.

31. En svensk undersøgelse viser, at selvom udenlandsadopterede børn oftere har en uddannelse og oftere en længere uddannelse end deres jævnaldrende, så har de visse vanskeligheder med at etablere sig på arbejdsmarkedet sammenlignet med de mere europæisk (=svensk udseende) unge. Undersøgelsen konkluderer, at de udenlandsk adopterede har en højere risiko for misbrug og selvmordshandlinger trods deres relativt privilegerede opvækstmiljø (Socialstyrelsen, 2006).

Tabel 3.4

Undersøgelser af adopteredes selvværd sammenlignet med tilbageblevne.

	Land (Antal)	Alder ved adoption	Alder ved test	Mål for selvværd Procentandel/gns.	Odds ratio
Fergusson (1995)	New Zealand		14-16-år	SEI Lavt selvværd	
Adopteret	(N=32)			12,1 %	
Bio. forældre	(N=60)			21,5 %	1,99
Bagley (1979)	England	> 3 år	6-8 år	Zillers mål	
Adopteret	(N=60)				
Anbragt	(N=24)				
				Coopersmith, under 1. kvartil af normalgruppen	
Bagley (1991)	Canada	Gns. 2,4 år	14-15 år		
Adopteret	(N=37)			64,9 %	
Bio. forældre	(N=23)			26,1 %	0,19
				Selvskadende adfærd	
Bagley (1991)	Canada	Gns. 2,4 år	14-15 år		
Adopteret	(N=37)			40,5 %	
Bio. forældre	(N=23)			8,7 %	0,14
Bharat (1997)	Indien	> 1 år	8-11 år	Globalt selvværd	
Adopteret	(N=41)			6,26	
Børnehjem	(N=24)			5,70	
Palacios & Sanchez- Sandoval (2005)	Spanien	Varieret	Teenagere	Harter /Rosenberg	
Adopteret	(N=90)			3,12	
Børnehjem	(N=156)			2,91	2,07
Selwyn et al. (2006)	England			Lavt selvværd	
Adopteret	(N=62-64)			42 %	
Plejeforældre	(N=27)			37 %	0,81
Adopteret vs. tilbagebleven					1,40

Odds ratio angiver forholdet mellem oddsene for positivt selvværd for adopterede i forhold til oddsene for positivt selvværd for tilbageblevne. Nederste linje i tabellen viser, at de adopterede gennemsnitligt har et selvværd, der er 40 pct. højere end de tilbageblevne. To undersøgelser mangler oplysninger - Bagley (1979) og Bharat (1997) - og er ikke medregnet i det sammenvejede gennemsnit, men de bekræfter dette billede. Beregning af odds ratio for Palacios & Sanchez-Sandoval (2005) er baseret på upubliceret materiale stillet til rådighed af Palacios. Adopterede SD = 0,518, mens børnehjemsbørn SD = 0,522.

Det samlede billede fra de fundne undersøgelser af udviklingen af børns selvverd viser tydeligt, at de børn, der er blevet adopteret, udviser en højere grad af selvverd end de tilbageblevne børn, uanset om de anbringes uden for hjemmet, på institution eller hjemgives til biologiske forældre. Undtagelsen fra dette mønster er børn, der er blevet adopteret ind i et majoritetsmiljø, hvor de på grund af deres udseende bliver mødt med stereotype afvisninger.

Adfærdsmæssig og emotionel udvikling

Adoption har været kendt og anvendt i mange forskellige kulturer overalt på jorden, hvor det at andre voksne end forældrene permanent har taget sig af børnene er blevet betragtet som et naturligt fænomen. Den almindeligste form er, at andre slægtninge eller voksne inden for klanen tager sig af de børn, som er blevet forældreløse, eller som befinder sig i en situation, hvor deres egne forældre af den ene eller anden grund ikke selv kan tage vare på dem (Bagley & Young, 1979; Goody, 1969).

Alligevel er der en del forskere, der er bekymrede for langtidskonsekvenserne af adoption. Holman (1975) nævner de mange undersøgelser, der har vist, at adopterede er overrepræsenterede blandt psykiatriske patienter og personer, der henvises til psykologisk behandling (Bagley & Young, 1979). Undersøgelserne synes at bekræfte en antagelse om, at de adopterede har en overrisiko for sociale og følelsesmæssige problemer (Hoopes & Children's Bureau of Delaware, 1982). Andre forskere, fx Sorosky et al. (1975), fremhæver den identitetskrise, som de adopterede må gennemgå som følge af deres eksistentielle situation som adopterede, samt deres følelse af fremmedgjorthed (Bagley & Young, 1979). Dette er baggrunden for, at adoptivbørnenes adfærdsmæssige og emotionelle udvikling har været et centralt tema i adoptionsforskningen.

De undersøgelser, som belyser adoptivbørnenes udvikling, har anvendt en række forskelligartede og omfattende indikatorer for at belyse børnene og de unges adfærdsmæssige problemer og mentale helbred (Bimmel et al., 2003). Det drejer sig om 'Child Behavior Checklist, CBCL' og 'Youth Self-Report, YSR'. Begge skalaer søger at indfange en bred vifte af problemadfærd – både udadrettede som fx aggression og ungdomskriminalitet samt den indadrettede som fx angst, depression, somatiske symptomer og tilbagetrækning. Herudover ses 'Rutter Parent- eller Rutter Teacher-skalaer anvendt. Disse skalaer differentierer mellem

børn, der har eller ikke har følelsesmæssige og adfærdsmæssige forstyrrelser. Endvidere støder man på 'Q90', der består af en række spørgsmål, der skal belyse de unges helbred og risikoadfærd, fx depressive følelser, nervøsitet og selvmordstanker, samt problemadfærd som fx skulkeri, slagsmål i skolen og brug af euforiserende stoffer. Herudover medtages også en tidlig voksenadfærd mht. brug af alkohol og tobak. Desuden finder man eksempler på en omfattende checkliste: 'Symptom Check List, SCL-90', der består af 90 spørgsmål. Disse spørgsmål skal indfange psykosomatiske symptomer og følelsesmæssige belastninger. Endelig indeholder undersøgelserne spørgsmål, der skal belyse selvmordstanker og selvmordsadfærd, fx 'Self-Destruct-scale'.

Tidligere systematiske forskningsoversigter

Tidligere baserede man sig især på undersøgelser af udenlandsk adopterede børn, når man skulle vurdere adoptionens effekt på børnenes velbefindende. Vi vil først se på resultaterne af de tidligere systematiske forskningsoversigter og dernæst undersøge, om vi kommer frem til de samme konklusioner, når vi foretager en systematisk opsamling af undersøgelser, der sammenligner de adopterede børn med de tilbageblevne.

Bimmel og andre skønner, at omkring 40.000 børn hvert år adopteres mellem omkring 100 lande. En ny systematisk forskningsoversigt (Bimmel et al., 2003) har gennemgået forskning af adfærdsmæssige problemer og mentalt helbred blandt adopterede sammenlignet med repræsentative udvalg af deres *jævnaldrende i det nye miljø*. Oversigten omhandler alene udenlandske adopterede, dvs. børn, der passerer en landegrænse, når de adopteres. Ved en systematisk søgning fandt forskerne frem til 34 artikler eller rapporter om mentalt helbred og 64 værker om adfærdsmæssige problemer, som tilsammen omfattede omkring 25.000 adopterede børn samt omkring 80.000 børn i sammenligningsgrupperne.

Børn i alle aldersgrupper blev medtaget, men de udelukkede undersøgelser af adopterede børn, der alene omhandlede børn, der havde været udsat for alkohol og/eller narkotika under graviditeten. Endvidere udelukkede de undersøgelser, der alene omhandlede fysisk/mentalt handicappede børn og børn med særlige behov samt undersøgelser, der alene undersøgte børn, der var vanskelige at anbringe (fx ældre børn og børn med flere søskende).

Resultatet af den samlede analyse viste, at de udenlandsk adopterede børn havde flere adfærdsmæssige problemer end deres jævnaldrende

ikke-adopterende kammerater, men at forskellen ikke var særlig stor (Cohens $d=0,07-0,11$).³² Analysen viste endvidere, at de adopterede var overrepræsenterede i den gruppe af børn, der var blevet henvist til behandling for psykiske lidelser. Forskellen var signifikant med en stor effektstyrke: Cohens d var estimeret til 0,72, hvilket vurderes at være en stærk sammenhæng (Juffer & van IJzendoorn, 2005). Denne forskningsoversigt havde også medtaget undersøgelser af indenlandsk adopterede børn, som ligeledes blev sammenlignet med en normal population. Oversigten viste, at de udenlandsk adopterede børn gennemgående klarede sig bedre end de indenlandsk adopterede børn, både hvad angik det samlede mål for problemadfærd, eksternalisering og indadvendt problemadfærd samt overrepræsentation af henvisninger til behandling for psykiske lidelser (Juffer & van IJzendoorn, 2005).

Mens Juffer & IJzendoorns oversigt ved forløbsundersøgelser baserede deres resultater på prøver tidligt i barndommen frem for de prøver, der blev taget, da børnene var teenagere eller unge voksne, valgte Bimmel og kolleger at undersøge teenagere ved hjælp af de sene prøver, fordi man her forventede særligt mange problemer, da ungdomsårene almindeligvis byder på identitetskriser og eksistentielle overvejelser, og fordi forskerne derfor forventede, at de udenlandsk adopterede måtte have ekstra vanskeligheder i denne aldersgruppe.

De udarbejdede derfor en forskningsoversigt, der alene analyserede undersøgelser af 12-20-årige udenlandsk adopterede, som sammenlignedes med normalbefolkningen i denne aldersklasse. De fandt frem til 10 undersøgelser, der tilsammen omfattede omkring 2.300 adopterede børn, som blev sammenlignet med omkring 14.000 børn, der var repræsentativt udvalgt blandt jævnaldrende i normalbefolkningen (Bimmel et al., 2003).

Forskningsoversigten viste, at de udenlandsk adopterede udviste flere *udadvendte adfærdsproblemer* end deres jævnaldrende. Forskellen var signifikant, men svag (Cohens $d=0,11$). Der var imidlertid ingen forskelle mellem de adopterede og normalbefolkningen i denne aldersklasse med

³² Cohens d er den standardiserede forskel mellem gennemsnittene for gruppen af adopterede og de ikke-adopterende. Cohens tommelfingerregel er, at en værdi, der er mindre end 0,20, anses for at være en svag sammenhæng. En værdi omkring 0,50 anses for at være moderat effektstørrelse, mens en d -værdi over 0,80 anses for at være en stærk sammenhæng (Juffer & van IJzendoorn, 2005).

hensyn til *indadvendte* adfærdsproblemer, når man foretog et samlet estimat, baseret på alle undersøgelserne under et (Bimmel et al., 2003).

Det spørgsmål, vi gerne vil belyse, er, om man vil komme frem til de samme konklusioner, hvis man sammenligner de adopterede med de børn, der blev tilbage i det miljø, som adoptivbørnene forlod.

Adopterede vs. tilbageblevne børn

De nævnte undersøgelser foretog en sammenligning mellem adopterede og deres jævnaldrende i det *nye* miljø. Som tidligere nævnt er denne sammenligning imidlertid ikke relevant, når man søger at belyse effekterne af adoption som indsats over for børn, hvor det er erkendt, at det er urealistisk, at de kan komme tilbage til deres egen familie. Vi skal derfor i det følgende undersøge, om de adopterede klarer sig bedre eller dårligere, sammenlignet med deres jævnaldrende fra *det miljø, de adopterede forlader*. Hvis der er foretaget flere opfølgingsundersøgelser for den samme børnegruppe, har vi valgt at medtage den undersøgelse, der kommer nærmest teenageårene eller ungdomsårene, idet man må formode, at de fleste identitetsproblemer optræder i disse år, også for de adopterede børn og unge.

Vi fandt frem til i alt ni undersøgelser, der belyser de adopteredes mentale helbred samt adfærdsmæssige og følelsesmæssige problemer. Undersøgelserne er foretaget i Sverige, USA, New Zealand, England, Canada og Danmark (tabel 3.5a, b).

Den første undersøgelse er en svensk adoptionsundersøgelse, hvor forskerne ville undersøge, om adoptionen i sig selv er en så voldsom belastning i børnenes tilværelse, at den må forventes at give langvarige mentale belastninger. Den tog udgangspunkt i et tvillingestudie med tvillinger af samme køn, hvor tvillingerne blev separeret inden deres 10-års fødselsdag. Den ene tvilling var blevet bortadopteret, mens den anden var forblevet hos forældrene. De fleste blev adskilt inden 3-årsalderen (i gennemsnit 2,8 år). Halvdelen blev separeret inden deres 1-års fødselsdag. Årsagen til separationen var social og økonomisk fattigdom (enlige mødre, sygdom eller dødsfald). Det, der adskilte adoptanterne signifikant fra de biologiske forældre, var dels adoptanternes højere uddannelsesniveau, dels deres bedre socioøkonomiske ressourcer. Undersøgelsen evaluerede langtidseffekterne af adoptionen med hensyn til børnenes opnåede uddannelsesniveau og psykiske helbreds niveau. På det

tidspunkt, hvor undersøgelsen fandt sted, var tvillingerne mellem 28 og 84 år gamle (Smyer et al., 1998).

Det mentale helbred blev målt ved hjælp af 'the Older Adults Resources and Services, OARS' standardskala. Undersøgelsen viste, at de adopterede tvillinger klarede sig signifikant bedre end de tilbageblevne tvillinger. Forskellen var dog svag (Cohens $d=0,17$).

Den anden undersøgelse, vi vil nævne, er en amerikansk repræsentativ undersøgelse (Brand & Brinich, 1999), der sammenlignede adopterede i 12-17-årsalderen med jævnaldrende, der er anbragt hos plejeforældre. De adopterede opdeltes i analyserne i to grupper, ud fra om de var adopteret før 6-måndersalderen eller efter 6-månedersalderen. I undersøgelsen indgik dels et mål for, hvorvidt børnene havde modtaget behandling eller rådgivning for mentale problemer, dels et indeks for adfærdsmæssige problemer ('Behavior Problem Index, BPI') med 28 spørgsmål, baseret på Achenbacks 'Child Behavior Checklist, CBCL'.

Undersøgelsen viste, at de børn, der var blevet adopteret tidligt (her før 6-månedersalderen), udviste færre problemer i 12-17-årsalderen end de børn, der blev adopteret senere. Plejebørnene udviste derimod færre adfærdsmæssige problemer i 12-17-årsalderen. Dette resultat står dog i modsætning til opgørelsen af adfærdsmæssige problemer i 5-11-årsalderen. Her var det plejebørnene, der udviste de fleste adfærdsmæssige problemer i BPI-målet.

Plejebørnene havde med større sandsynlighed modtaget psykisk behandling end nogle af de andre grupper. De børn, der var blevet adopteret tidligt, havde den laveste sandsynlighed for at have modtaget psykisk behandling eller rådgivning. Disse resultater var robuste, også når man tog højde for forskelligheder ved en række demografiske baggrundsforhold (barnets alder, forældres uddannelse, indkomst samt barnets etniske baggrund og køn).

En tredje undersøgelse er fra New Zealand, hvor man undersøgte 16-åriges velbefindende og sammenlignede dem, der var blevet adopteret, med de øvrige, som var født af enlige mødre (Fergusson et al., 1995). En lang række mål for de unges mentale helbred blev medtaget i denne undersøgelse, dels *indadrettede symptomer* som fx depression, angst, lavt selvværd, selvmordsovervejelser og selvmordsforsøg, dels *udadrettet adfærd* som fx hyperaktivitet, koncentrationsproblemer og kriminalitet samt *misbrugsadfærd*: alkohol, tobak, cannabis.

I denne undersøgelse klarede de adopterede børn sig gennemgående bedre end de børn, der var født af enlige mødre, både hvad angik de indadrettede problemer og den udadrettede problemadfærd.

Den fjerde undersøgelse blev igen foretaget i svensk regi. Det er den tidligere beskrevne undersøgelse af Bohman & Sigvardsson. Her undersøgte man forekomsten af alvorlige sociale problemer for 15-årige, der var blevet adopteret tidligt efter fødslen. De adopterede blev sammenlignet med en gruppe, hvor mødrene ønskede at beholde barnet, samt en gruppe, der blev anbragt i en plejefamilie (Bohman & Sigvardsson, 1980).

En del af børnene havde ved deres adfærd påkaldt sig de sociale myndigheds opmærksomhed – fx fordi de var stukket af hjemmefra, havde skullet, misbrugt alkohol eller stoffer eller havde lavet gentagne tyverier eller anden kriminalitet. Disse adfærdsmæssige problemer var imidlertid meget ulige fordelt mellem børnene i undersøgelsen, idet de adopterede drenge og piger klarede sig bedre end de to sammenligningsgrupper.

Den femte undersøgelse er den engelske børneforløbsundersøgelse, hvor et repræsentativt udsnit af børn født i 1958 blev fulgt.

Undersøgelsen sammenlignede de adopterede med dem, der tidligere havde været anbragt uden for hjemmet, men som senere var blevet hjemgivet. Alle børnene havde i mindst 2 år været på et spædbarnshjem, og langt de fleste var senest som 4-årige blevet enten hjemgivet eller bortadopteret. Tiden på institutionen var præget af, at mange forskellige voksne på skift tog sig af børnene. I 2-årsalderen havde det enkelte barn således oplevet 24 voksne omsorgspersoner. I 4-årsalderen var det gennemsnitlige antal 50 voksne. Personalet var instrueret i – som det var almindeligt på den tid – ikke at engagere sig for meget i det enkelte barn. Det var først, her barnet forlod institutionen og blev anbragt i en familie, at det fik mulighed for at knytte en gensidig og langvarig forbindelse til voksne omsorgspersoner, enten i egen familie eller i en adoptionsfamilie. For de fleste skete dette i 2-4-årsalderen, men for enkelte først i 7-årsalderen (Hodges & Tizard, 1989).

Det var undersøgelsens formål at vurdere børn, der havde været udsat for dette upersonlige institutionsmiljø tidligt i barndommen. Ville børnenes IQ og sociale tilpasning blive berørt? Og hvordan klarede de adopterede sig sammenlignet med dem, der kom tilbage til deres oprindelige familie.

Tabel 3.5a

Adopterendes mentale helbred kontra tilbageblevne.

	Land (Antal)	Alder ved adoption	Alder ved test	Testtype Gns.	Stan- dard- afvigelse	Effektstr. Hedges g
Smyer (1998)	Sverige	-10 år	28-84-år	OARS		
Adopteret	(N=60)			1,06	1,35	
Bio. forældre	(N=60)			0,65	1,05	0,34
				Rutters skala		
Bagley (1979)	England	> 3 år				
Adopteret	(N=30)			4,41		
Anbragt	(N=24)			9,60		
				Adfærds- problemer (BPI)		
Brand (1999) a	USA		12-17 år			
Adopteret	(N=38)	-6 mdr.		-0,166	1,25	
Adopteret	(N=19)	< 6 mdr.		2,790	1,748	
Plejefamilie	(N=12)			-1,434	2,166	-1,43
				Modtaget behandl.		
Brand (1999) b	USA		12-17 år			
Adopteret	(N=95)	-6 mdr.		0,70	0,267	
Adopteret	(N=38)	> 6 mdr.		1,00	0,382	
Plejefamilie	(N=21)			1,635	0,479	2,56
Adopteret vs. tilbagebleven	Smyer + Brand a					-0,06
Adopteret vs. tilbagebleven	Smyer + Brand b					1,02

I undersøgelsen (Brand, 1999) optræder to mål for adfærdsmæssige problemer og mentalt helbred. For at undgå at tælle de samme personer med to gange er opgørelsen gentaget først med den ene og dernæst med den anden målemetode. Hvis man i den samlede vurdering vælger adfærdsmæssige problemer (Brand, 1999a), så ses ingen forskel mellem de adopterede og sammenligningsgrupperne. Hvis man i stedet vælger at inddrage oplysninger om modtaget behandling for psykiske problemer (Brand, 1999, b), så ses en markant forskel i de adopteredes favør (Hedges g = 1,02). Bagley (1979) er ikke medregnet i disse opgørelser, men undersøgelsen understøtter hypotesen om, at de adopteredes mentale og adfærdsmæssige problemer er mindre, end det er tilfældet for de øvrige anbragte.

Tabel 3.5b

Adopterendes mentale helbred kontra tilbageblevne (fortsat).

	Land (Antal)	Alder ved adoption	Alder ved test	Testtype Resultater angivet i procentandele	Odds Ratio
Bagley (1991)		Gns.		Rutters disorder scale	
	Canada	2,4 år	14-15 år		
Adopteret	(N=37)			43,2 %	
Bio. forældre	(N=23)			21,7 %	0,36
Fergusson (1995)	New Zealand		14-16 år	Adfærdsmæssige problemer	
Adopteret	(N=32)			21,9 %	
Enlige forældre	(N=60)			36,7 %	2,07
Bohman (1980)	Sverige	< 1 år	15 år	Dårlig tilpasning	
Adoptere, drenge	(N=89)			4,5 %	
Bio. forældre, drenge	(N=108)			13,9 %	3,43
Plejefam., drenge	(N=112)			12,2 %	2,95
Adopteret, piger	(N=71)			1,4 %	
Bio. forældre, piger	(N=105)			15,2 %	12,62
Plejefam., piger	(N=92)			7,6 %	5,79
Hodges (1989)	England	2-4 år	16 år	Rutters 'B' skala	
Adopteret	(N=21)			38 %	
Bio. Forældre	(N=9)			78 %	5,78
Goodwin (1974)	Danmark	< 6 uger	20-51 år	Psykopatologi	
Adopteret, sønner	(N=20)			70 %	
Tilbageblevne brødre	(N=30)			23 %	0,13
Triseliotis (1984)	England	2-10 år	I 20'erne	Følelsesmæssige problemer	
Adopteret	(N=44)			25 %	
Børnehjem	(N=40)			50 %	3,00
Adopteret vs. tilbagebleven					1,78

Odds ratio angiver forholdet mellem odds for positivt mentalt helbred for adopterede i forhold til odds for positivt mentalt helbred for tilbageblevne. Ved en sammenvejet vurdering er forskellen mellem de adopterede og de tilbageblevne estimeret til 1,78 (odds ratio) i de adopteredes favør. Bagleys Canadiske undersøgelse fra 1991 og Goodwins danske undersøgelse giver begge et negativt resultat for de adopterede i forhold til sammenligningsgruppen (dvs. en odds ratio, der er mindre end 1), mens alle de øvrige undersøgelser har positive resultater for de adopterede i forhold til de tilbageblevne, med en odds ratio større end 1.

Man undersøgte børnenes 'neurotiske' eller 'antisociale' adfærd ved hjælp af interview med deres skolelærere på en såkaldt 'Rutter B-skala'. Denne skala består af 26 spørgsmål, hvor hvert spørgsmål kan besvares med 0-2 point. Samlet giver det en variation inden for 0-52 point, hvor man anvender 9 point som et afskæringspunkt ved psykiatrisk screening (Hodges & Tizard, 1989; Rutter et al., 1970). Skalaen indeholder to underskalaer, som dels opfanger en 'neurotisk' dimension, dels en 'antisocial' dimension.

Uanset om man tager det samlede mål for de unges mentale problemer eller ser på de to underskalaer, så genfindes det samme mønster. De børn, der vendte tilbage til deres oprindelige familie, havde højere niveau på den samlede skala (Rutter B-skalaen) end de adopterede. Der var ingen forskel mellem de to grupper mht. 'neurotisk' adfærd. De adopterede havde mindre grad af 'antisocial' adfærd, end det var tilfældet for de tilbagevendte. Forskellen ved 9-point-afskæringspunktet er her bragt i tabellen (Hodges & Tizard, 1989). En majoritet af de tilbageblevne hos de biologiske forældre blev vurderet til et pointtal over 9, hvilket adskilte dem signifikant fra de adopterede ($P < 0,015$).

Forskerne tillægger det stor vægt som forklaring på disse forskelle, at de børn, der kom tilbage til deres biologiske forældre, oplevede forældrenes tydelige ambivalens i forhold til at få barnet hjem. Ofte havde børnene været anbragt forskellige steder inden det 16. år, hvor undersøgelsen fandt sted.

For det sjette skal vi nævne en dansk undersøgelse af sønner af alkoholikere (85 pct. af fædrene), hvor en del af sønnerne blev boende i familien, mens andre blev bortadopteret. Undersøgelsen fulgte sønnerne for at vurdere, om de sønner, der blev bortadopteret, klarede sig bedre eller dårligere end de andre sønner. De sønner, der blev bortadopteret, blev det tidligt, dvs. inden de var blevet 6 uger (Goodwin et al., 1974). De bortadopterede blev anbragt hos ikke-slægtninge, og de havde ingen kontakt eller viden om deres biologiske forældre. Man ønskede med undersøgelsen at få viden om, hvorvidt den overhyppighed af alkoholisme, man traditionelt finder blandt børn af alkoholikere, kunne reduceres ved en tidlig, lukket adoption. Ud over drikkevaner og misbrugsforhold blev der ved interviewene stillet en række spørgsmål vedrørende personernes mentale tilstand. Børnene af alkoholikere blev blandet med en gruppe personer, som havde forældre, der ikke var alkoholikere, og på denne måde blev interviewer holdt i uvidenhed om interviewperso-

nernes baggrund. I gennemsnit var de adopterede 30 år (23-45 år), mens deres brødre var 33 år (20-51 år).

Hovedresultatet var, at sønner af alkoholikere ikke var mere udsatte for selv at blive alkoholikere, hvis de forblev hos den alkoholiserede forælder, end hvis de tidligt var blevet bortadopteret til ikke-slægtninge. Mens det var 25 pct. af de bortadopterede sønner, der blev rubriceret som alkoholikere, var det 17 pct. blandt de tilbageblevne. Forskellene var imidlertid ikke signifikante.

Forskerne antager, at forklaringen kan ligge i, at de sønner, der kender forældrenes alkoholisme, kan have givet dem en større bevidsthed om alkoholisme. Især den alvorlige form for alkoholisme menes at have en genetisk baggrund, og det kan være forklaringen på, at man finder signifikant flere, der har oplevet hukommelsestab, blandt de adopterede sønner end blandt sønnerne, der er blevet boende i det alkoholiserede hjem. Med hensyn til en række psykiatriske diagnoser (angstneuroser, depression) fandt man ingen signifikante forskelle mellem de bortadopterede og deres tilbageblevne brødre. Flere af de adopterede havde modtaget psykiatrisk behandling, og flere af dem var blevet diagnosticeret med 'personlighedsforstyrrelser' (Goodwin et al., 1974).

Den syvende og sidste undersøgelse er engelsk. Her har Triseliotis & Russell (1984) sammenlignet to grupper, hvor den ene er vokset op i en adoptionsfamilie, mens den anden har boet på et børnehjem i sammenlagt mindst 11 år af barndommen (Triseliotis & Russell, 1984). Begge grupper blev anbragt uden for hjemmet i 2-10-årsalderen. Da de blev interviewet som voksne, var adoptivbørnene gennemsnitligt 24 år, mens institutionsbørnene var 22,8 år. Undersøgelsen viste, at adoptivbørnene ved interviewet havde signifikant færre følelsesmæssige problemer end de børn, der var vokset op på et børnehjem.

Langt den overvejende del af undersøgelserne konkluderede, at der blandt de adopterede var færre mentale og adfærdsmæssige problemer, end det var tilfældet blandt deres jævnaldrende, der var blevet tilbage i det miljø, som adoptivbørnene forlod. Færre af de adopterede havde fået behandling for psykiske problemer, og færre af de adopterede udviste indadrettede eller udadrettede adfærdsproblemer. De adopterede viste færre eksempler på dårlig tilpasning og følelsesmæssige problemer sammenlignet med de jævnaldrende tilbageblevne. Der er kun få undtagelser fra dette mønster, som tilsammen omfatter undersøgelser med et meget stort antal børn og unge.

Der er en enkelt undersøgelse, der giver helt modsatte resultater end de øvrige undersøgelser. Det er Christopher Bagleys undersøgelse af, hvordan det går adoptivbørn, der er efterkommere af oprindelige folkeslag. Det viser sig, at de børn, der adopteres ind i familier fra majoritetsbefolkningen, har langt flere oplevelser af chikanerier og fornærmelser i skolen, sammenlignet med de børn, der blev tilbage hos den biologiske familie (eller bedsteforældre eller søskende til forældrene). De bortadoptererede børn udviser endvidere i særlig grad tegn på manglende integration og identitet (Bagley, 1991).

Når man sammenholder alle undersøgelserne under ét, må man konkludere, at med undtagelse af de tilfælde, hvor det adopterede barn adopteres ind i et fjendtligt miljø, fx på grund af en anderledes udseende, har de adopterede færre mentale og helbredsmæssige problemer end de børn, der blev tilbage i det miljø, som adoptivbørnene forlod. Dette er en noget overraskende konklusion i forhold til den tidligere systematiske forskningsoversigt, der blev nævnt i afsnittets indledning. Her fandt man flere udadrettede problemer blandt de adopterede, mens de adopterede med hensyn til indadrettede problemer ikke skilte sig ud fra deres jævnaldrende i det nye miljø.

Sammenfatning og diskussion

Hvordan går det børn, der bliver bortadopteret, fordi forældrene ikke selv kan tage vare på dem? Nærværende forskningsoversigt giver et overraskende ensartet svar, uanset om man vælger at fokusere på den fysiske og kognitive udvikling, på udviklingen af selvværd eller på adfærdsmæssige og følelsesmæssige problemer. Adoptivbørnene klarer sig gennemgående bedre end de tilbageblevne jævnaldrende, der fortsat har levet under de belastende opvækstvilkår, enten fordi de blev hjemgivet eller fordi de blev anbragt på institution eller hos en plejefamilie.

De gennemgåede undersøgelser spænder vidt. Dels er de udført i perioden 1977 til 2006, dels dækker de en lang række lande med meget forskellige samfundsstrukturer. De indsamlede oplysninger stammer fra Canada, Chile, Danmark, England, Frankrig, Indien, Libanon, New Zealand, Spanien, Sverige og USA. Det viser sig, at undersøgelsesresultaterne er uafhængige af, i hvilken tidsperiode undersøgelserne er gennemført – fx før eller efter 1990 – og hvilke lande, der er tale om. Undersøgelserne fra Tredje Verdens lande (fx Chile, Indien og Libanon) giver samme resultater som de øvrige undersøgelser fra OECD-landene.

Undersøgelserne viser, at de bortadopterede børn hurtigt genfinder det tabte mht. fysisk udvikling. De adopterede børn har en signifikant bedre fysisk udvikling (fx hvad angår højde og hovedets omkreds), end de tilbageblevne børn. De bedre miljøforhold i adoptions hjemmet sætter således sit tydelige præg på barnets udvikling.

Det samme billede tegner sig for barnets kognitive udvikling. De anvendte test af IQ viser sig at være følsomme over for ændrede miljøpåvirkninger, – fx hvis børnene flyttes fra et stimulationsfattigt miljø til et mere stimulerende miljø – og andre mål for skolefærdigheder giver samme resultat. Uanset om man sammenligner de adopteredes skoleresultater med børn, der er blevet tilbage på en institution, hos en plejefamilie eller hos den biologiske familie, er det generelle mønster, at de adopterede profiterer af det nye miljø hos adoptionsforældrene. De har færre indlæringsvanskeligheder, færre af dem dumper i skolen, og de klarer sig bedre i diverse færdighedstest.

I adoptionsforskningen har det vakt bekymring, at adopterede i en række undersøgelser har vist sig at være overrepræsenteret blandt personer, der modtager behandling for psykiske problemer. Imidlertid har disse undersøgelser manglet sufficente sammenligningsgrupper.

Den systematiske forskningsoversigts sammenvejede resultater viser, at de adopteredes selvværd – uanset hvilke målemetoder, der har været anvendt – gennemgående er bedre end de tilbageblevnes. Deres adfærdsmæssige og mentale problemer er ligeledes mindre end deres jævnaldrendes, der er blevet tilbage hos plejeforældre, på en institution eller hos de biologiske forældre.

Alle de gennemgåede undersøgelser har i princippet en potentiel risiko for selektionsskævhed. Dette er kontrolleret på forskellige måder. Nogle forskere har indhentet relevante baggrundsoplysninger og foretaget en justering af eventuelle initialforskelle mellem sammenligningsgrupperne (fx Colombo et al., 1992; Lambert & Streather, 1980; Brand & Brinich, 1999). I andre tilfælde har muligheden for selektionsskævhed været minimal, fordi adoptionen skete umiddelbart efter fødslen eller tidligt i barnets liv, fx inden 1-2-årsalderen (fx Schiff, 1978; Bharat, 1997; Bohman, 1970; Dumaret & Stewart, 1985; Goodwin et al., 1974). På det tidspunkt har man ingen informationer, der vil kunne bruges til at forudsige noget sikkert om, hvordan det senere ville gå børnene med hensyn til de forhold, som vi her har undersøgt.

STABILITET OG SAMMENBRUD

INDLEDNING

De fleste børnesager er komplekse. De indeholder som regel flere parter med forskellige behov og modstridende interesser, og afgørelserne i disse sager er sjældent tilfredsstillende for alle implicerede. Dette kapitel tager udgangspunkt i fastholdt anbringelse – et af de mest omstridte dilemmaer, der knytter sig til anbringelser af børn. Bag en intervention som fastholdt anbringelse ligger en afvejning af, hvorvidt barnet er bedst tjent med at forblive i sin anbringelse, selvom de biologiske forældre vil være i stand til at tage sig af det igen, eller om det er bedre at afbryde et stabilt forløb hos en plejefamilie til fordel for en hjemgivelse til de biologiske forældre. I en mere generel formulering kan man sige, at dilemmaet repræsenterer en konflikt mellem arv og miljø, dvs. mellem fastholdelsen af barnet i et stimulerende miljø hos ressourcefyldte pleje- eller adoptionsforældre og et brud på barnets anbringelse til fordel for 'blodets bånd' – de biologiske forældres 'naturlige' tilknytning til barnet og deres ret til at træffe afgørelser, der vedrører deres eget barns liv (Dumaret & Stewart, 1985).

Stabilitet i anbringelser

Fastholdt anbringelse udspringer af et ønske om at prioritere barnets behov for stabilitet. Det er et valg, der uvægerligt medfører en ind-

skrænkning af de biologiske forældres råderum i forhold til barnet. I Danmark er der ikke tradition for at give kontinuitet førsteprioritet i anbringelsen af børn. Tværtimod har Danmark lagt vægt på så vidt muligt at beskytte det biologiske bånd mellem barn og forældre. Det vil sige, at de biologiske forældre har et relativt vidtrækkende råderum i forhold til deres anbragte børn. I Danmark skal barnet fx altid hjemgives, når problemerne i hjemmet er løst, uanset om barnet har udviklet en sikker tilknytning til plejefamilien (Socialministeriet, 2005). I forhold til de andre nordiske lande er Danmark det land med færrest regler, der tilgodeser barnets behov for kontinuitet. Samtlige nordiske lande har indarbejdet børnekonventionen i deres lovgivning for udsatte børn og unge, og alle – med undtagelse af Danmark – har åbnet for muligheden at bevare barnet eller den unge i anbringelse ud fra en henvisning til barnets behov for kontinuitet (Socialministeriet, 2005).

Fastholdt anbringelse er ikke en del af gældende lovgivning i Danmark, men det overvejes i Socialministeriets betænkning som en mulig lovbasert intervention i fremtidens anbringelsespolitik (Socialministeriet 2005). I Socialministeriets betænkning fra 2005 definerer man kriterierne for fastholdt anbringelse som følger: "(...) fastholdt anbringelse skal gælde uden tidsbegrænsning, når barnet eller den unge har været anbragt uden for hjemmet i mindst 3 år, og når barnet eller den unge har opnået en så stærk tilknytning til anbringelsesstedet, at det på såvel kort som længere sigt må antages at være af afgørende betydning for barnet eller den unge at forblive på anbringelsesstedet, uanset om der forsat er et anbringelsesgrundlag eller ej" (Socialministeriet, 2005).

Relevante undersøgelser

Betydningen af stabilitet for barnets udvikling har været omdrejningspunkt for megen, især amerikansk, forskning, og den amerikanske anbringelsespolitik er baseret på en overbevisning om, at stabilitet er et afgørende aspekt i en sund opvækst. USA er det land, der har den længste forskningsmæssige tradition for at undersøge betydningen af kontinuitet i anbragte børns liv. De to amerikanske forskere Henry S. Maas & Richard E. Englers dokumenterede i slutningen af 1950'erne, som de første i USA, hvordan en stor del af landets anbragte børn tilbragte hele deres barndom i forskellige midlertidige anbringelser. Maas & Englers viste desuden, hvordan den manglende stabilitet havde en negativ indflydelse på børnenes trivsel (Maas & Engler, 1959). Undersøgelsen satte

gang i en forskningsmæssig interesse for, hvad permanente anbringelser betyder for børns velbefindende (Fanshel & Shinn, 1978; Gruber, 1978; Jones, 1985). Man har i USA og England fra lovgivningsmæssig side søgt at sikre barnet stabilitet ved hurtigt at afklare, hvorvidt barnet skal hjemgives eller frigives til adoption (inden for 12 måneder efter barnets anbringelse). I England og i nogle amerikanske stater har man for nylig indført princippet om 'special guardianship', som er et lovindgreb, der tildeler plejefamilien vidtrækkende juridiske beføjelser i forhold til barnet, og som derfor kan sammenlignes med fastholdt anbringelse. Tiltaget bruges ofte i forhold til ældre børn, der ikke selv ønsker at blive adopteret, men som heller ikke kan bo hos deres biologiske forældre (jf. kap. 2).

Vi har ikke kunnet finde undersøgelser, der direkte tager udgangspunkt i fastholdt anbringelse, og som dokumenterer udviklingen hos hjemgivne børn sammenlignet med udviklingen hos børn, der *fastholdes* hos deres plejeforældre. Der findes en del undersøgelser, der sammenligner udviklingen hos børn, der vokser op hos deres biologiske forældre, med børn, der vokser op i en plejefamilie (Bohman & Sigvardsson, 1985; Taussig et al., 2001; Vinnerljung, 1996); Runyan & Gould, 1985; McCord, 1960). Det kan dog diskuteres, hvorvidt disse undersøgelser kan bruges til at dokumentere konsekvenserne af fastholdt anbringelse for barnets udvikling. Forskellen mellem *fastholdt* anbringelse og en 'almindelig' anbringelse ligger netop i hensigten om kontinuitet. Hvor en plejeanbringelse i udgangspunktet altid anskues som en midlertidig foranstaltning, er det modsatte tilfældet i en fastholdt anbringelse, der under hensyntagen til barnets behov for kontinuitet anlægges med hensigt om, at indgrebet skal gælde "uden tidsbegrænsning" (Socialministeriet, 2005). Det kan selvfølgelig godt forekomme, at en sådan anbringelse bryder sammen, men opfattelsen bag en intervention som fastholdt anbringelse er, at netop den erklærede hensigt om kontinuitet gør en forskel for barnets udvikling. Ved at undersøge, hvordan det går børn i midlertidige anbringelser, forpasses betydningen af denne hensigt, da anbringelser i udgangspunktet regnes for en midlertidig intervention.

Et alternativ kunne være at inddrage undersøgelser, der sammenligner adopterede børn med hjemgivne børn. Adoption som indsats ligner fastholdt anbringelse på den måde, at indsatsen netop er baseret på en erklæret hensigt om kontinuitet, som man kan formode har en betydning for barnet og de(n) voksne. Desuden er fastholdt anbringelse en intervention, der i Danmark kun vil komme på tale i forhold til børn, der

har været anbragt fra de var helt små, og som derfor allerede har en væsentlig grad af tilknytning til deres plejeforældre. Tilsvarende sker bortadoption af børnene tidligt (dvs. før 3-årsalderen) i de fleste af undersøgelserne i denne rapport. Aldersmæssigt og opvækstmæssigt vil adopterede børn og børn, der fastholdes i en anbringelse, have afgørende aspekter til fælles – tidlig anbringelse med en hensigt om stabilitet.

På andre punkter er der væsentlige forskelle mellem adoption og fastholdt anbringelse. I fastholdt anbringelse er plejeforældrene vedvarende i et professionelt forhold til barnet, og barnet er følgelig ikke juridisk ligestillet med plejeforældrenes eventuelle egne børn. Barnet er stadig et plejebarn, der ikke har samme efternavn, og som heller ikke arver familien. Muligheden for at opsige plejeforholdet fra både barnets og plejeforældrenes side er derfor også større og ligner forholdene for de midlertidige plejeanbringelser.

Vi må derfor først og fremmest konkludere, at vi ikke kan videregive dokumentation af fordele og ulemper ved fastholdt anbringelse. Vi kan kun diskutere fastholdt anbringelse ud fra interventioner, der ligner, og her har både adoption og midlertidige plejeanbringelser noget til fælles med fastholdt anbringelse. Det næstbedste alternativ vil derfor være at sammenligne, hvordan det går hjemgivne/hjemblevne børn med hvordan det går hhv. plejeanbragte og adopterede børn. Vi har en forventning om, at børn, der fastholdes i en plejeanbringelse, vil befinde sig et sted midt imellem, da de er anbragt med en hensigt om stabilitet, men uden at båndene til de biologiske forældre brydes juridisk. Vi vil følgelig belyse emnet fra tre vinkler, idet vi vil give:

1. En oversigt over forskning, der sammenligner udviklingen hos *plejeanbragte børn* med udviklingen hos *hjemgivne/hjemblevne børn*. Da kategorien 'plejebørn' ikke har været en del af søgestrategien bag rapporten, har der ikke været nogen undersøgelser af denne art i vores oprindelige undersøgelsesdesign. I dette afsnit læner vi os derfor op ad en anden særdeles grundig forskningsoversigt, der er lavet af den svenske forsker, Bo Vinnerljung (1996).
2. En oversigt over forskning, der sammenligner udviklingen hos *adopterede børn* med *hjemgivne/hjemblevne børn*. Disse undersøgelser er blevet præsenteret i kapitel 3 og vil derfor kun blive gengivet i det omfang, de har relevans i forhold til temaet fastholdt anbringelse.

3. Et indblik i, hvad forskningen siger om sammenbrudsfrekvensen i forskellige anbringelsesformer. Sammenbrudsfrekvensen siger ikke nødvendigvis noget om det adopterede, anbragte eller hjemgivne barns velbefindende og bør derfor ikke anvendes som et isoleret kriterium i vurderingen af kvaliteten af de forskellige anbringelsesformer, men et billede af sammenbrudsfrekvensen kan give et fingerpeg om, hvilke rammer der generelt yder barnet den mest stabile opvækst. Punktet falder dog uden for opdraget bag denne rapport, og vi har derfor ikke kunnet udføre en systematisk afsøgning af litteraturen om sammenbrud, men har udvalgt enkelte oversigtsværker.

Undersøgelserne, som vi har valgt at sidestille i dette kapitel, har forskellige udfaldsmål. Nogle undersøger kriminalitet, mens andre fokuserer på adfærdsmæssige problemer osv. En sammenstilling af forskellige udfaldsmål er dog kun et problem, hvis der fremkommer meget forskellige resultater i udfaldsmålene i forhold til den samme anbringelse. Hvis man kan se den samme tendens i forhold til forskellige udfaldsmål, bekræfter udfaldsmålenes forskellighed tendensen (Vinnerljung, 1996; Egelund & Hestbæk, 2003).

Skema 4.1

Undersøgelser, der sammenligner plejebørn med hjemgivne/hjemblevne børn.

Under-søgelse	Kohorte	Sammenlignings-grupper	Datagrundlag	Opfølgingsvarighed
McCord et al. (1960)	Plejebørn (N=19) Hjemmeboende børn fra udsatte familier (N=19)	Plejebørn (drengene) sammenlignes med børn fra udsatte familier.	Politiets registre	30-årsalderen
Runyan & Gould (1985a)	Plejebørn (N=114) Hjemmeboende børn fra udsatte familier (N=106)	Plejebørn sammenlignes med hjemmeboende børn, der har oplevet vanrøgt i hjemmet, men som ikke er blevet fjernet.	Politiets registre	11–18-årsalderen
Widom (1996)	Plejebørn (N=400) Hjemmeboende børn (N=100)	Plejebørn sammenlignes med børn, der vender hjem til biologiske forældre efter ophold i døgnpleje (dygnsvård).	Politiets registre	6-11-årsalderen og 20-30-årsalderen
Vinnerljung (1996)	Plejebørn drenge (N=64) Plejebørn piger (N=43) Hjemblevne drenge (N=61) Hjemblevne piger (N=67)	Plejebørn sammenlignes med deres tilbageblevne hel- eller halvsøskende.	Registerdata og baggrundsdata fra de sociale myndigheder.	Data indsamles i 1992-3 på personer født mellem 1958-1967, der har været anbragt i plejefamilie i mindst 5 år (før teenageårene), og sammenlignes med data på søskende, der har en aldersforskel på højst 5 år i forhold til de pleje-anbragte.
Bohman & Sigvardsson (1985)	Adopterede drenge (N=89) Adopterede piger (N=71) Hjemgivne drenge (N=108) Hjemgivne piger (N=105) Plejefamilie drenge (N=112) Plejefamilie piger (N=92)	Adopterede børn sammenlignes med hjemgivne børn og børn, der er anbragt i en plejefamilie, samt kontrolgrupper af ikke-anbragte børn	Ved 11- og 15-årige drenge og piger interview med lærere og forældre, spørgeskema fra lærere, skolepræstationer. Ved 18 år kun drenge: medicinske og psykologiske test taget i forbindelse med værnepligt. Ved 22 år: information fra politi- og alkoholmisbrugsregistre	11 år, 15 år, 18 år (drenge) og 22-23 år.

PLEJEBØRN VS. HJEMGIVNE/HJEMBLEVNE BØRN

Vi har på baggrund af Bo Vinnerljungs forskningsoversigt (1996) fundet i alt fem undersøgelser (inklusiv Vinnerljungs egen originale undersøgelse), der sammenligner udviklingen hos børn, der anbringes i en plejefamilie, med udviklingen hos børn, der enten hjemgives til eller vokser op i et belastet og ressourcesvagt miljø. En af disse undersøgelser er en søskendeundersøgelse, der sammenligner, hvordan det går søskende, der adskilles, idet nogle anbringes i en plejefamilie, mens andre forbliver i hjemmet (Vinnerljung, 1996). I flere af undersøgelseerne i Vinnerljungs oversigt sammenligner forskerne hjemgivne børn med en sammenligningsgruppe, der både omfatter plejebørn, institutionsbørn og lignende. Disse undersøgelser medtager vi ikke, da det i forhold til forståelsen af fastholdt anbringelse kun giver mening at se på børn, der har tilbragt hovedparten af deres anbringelse i en plejefamilie. Baggrunden er, at gruppen af pleje- og institutionsbørn vil være langt mere præget af en ustabil opvækst end et barn, der kan komme i betragtning i forhold til fastholdt anbringelse, og sammenligningsgruppen er derfor ikke relevant.

Tre amerikanske undersøgelser

Tre amerikanske undersøgelser fokuserer på antallet af registreringer for kriminalitet hos plejebørn og sammenligner dem med registreringer af kriminalitet hos hjemmeboende børn fra udsatte familier. Undersøgelserne er del af en amerikansk forskningstradition, hvor man interesserer sig for, hvorvidt børn, der er overladt i samfundets varetægt, udvikler sig til nyttige samfundsborgere (Vinnerljung, 1996).

1. Joan McCord et al. (1960) sammenligner 19 voksne (mænd), der tidligere har været anbragt i pleje (typisk som teenagere) med 19 voksne (mænd), som er vokset op i hjem præget af dårlige socioøkonomiske forhold hos forældre der udviser 'afvigende' adfærd (begge grupper indgik i den store Cambridge-Somerville-undersøgelse). De voksne undersøges i 30-årsalderen mht. eventuelle registreringer for kriminalitet. Undersøgelsen viser, at signifikant flere plejebørn end hjemmeboende børn på dette tidspunkt var registreret for kriminalitet. Forfatterernes vurdering var, at opvæksten i plejefamilier havde haft en skadelig virkning på drengene.

2. Runyan & Gould (1985) sammenligner 114 plejebørn med mindst tre års anbringelse (11-18 år ved opfølgningen) med børn, der har været udsat for vanrøgt ('maltreatment') i hjemmet, men som ikke er blevet fjernet. Grupperne var matchede for alder m.m. og kontrolleret for uligheder i baggrundsforholdene, fx problemtyper i hjemmet. Runyan & Gould fandt ingen signifikante forskelle i ungdomskriminalitet mellem de to grupper, men undersøgelsen viste en signifikant sammenhæng mellem antal placeringer og konstateret kriminalitet.
3. Cathy Widom sammenligner registreret kriminalitet hos 400 unge/voksne, der var anbragt i pleje, hvoraf 100 af disse vendte hjem til deres biologiske familie. Kohorten består af børn fra en amerikansk by, der havde fået deres sag for familiedomstolen i årene fra 1967-71. De fleste af børnene var da mellem 6-11 år, og plejebørnene havde været anbragt i fem år i gennemsnit. Ved opfølgning i 20-30-årsalderen var kriminalitetsniveauet nogenlunde det samme for de to grupper, hvis man ser bort fra de plejebørn, der allerede på det tidspunkt havde indledt en kriminel løbebane.

De to undersøgelser foretaget af Runyan & Gould (1985) og Widom (1991) konkluderer, at der ikke er forskel på forekomsten af ungdomskriminalitet hos plejebørn og børn, der vokser op i eller hjemgives til et belastet miljø, mens den tredje foretaget af McCord dokumenterer en signifikant højere kriminalitet hos de tidligere plejebørn end hos de børn, der var opvokset hjemme, da de måltes i 30-årsalderen. Undersøgelserne giver ikke oplysninger om, hvorvidt plejebørnenes anbringelser var indgået med hensigten om kontinuitet, og hvorvidt de var stabile. Det er tvivlsomt, at der har ligget en hensigt om kontinuitet i plejeanbringelserne, da anbringelser i en plejefamilie altid principielt har været anskuet som en midlertidig intervention i USA – også selvom det i praksis ofte blev og stadig bliver til langvarige ophold (Fanshel & Shinn, 1978).

I de to følgende svenske undersøgelser bliver børnene/de unge dels målt på flere parametre end blot kriminalitet, dels får vi mere detaljerede oplysninger om børnenes baggrund, herunder stabilitet i anbringelserne.

To svenske undersøgelser

1. Bo Vinnerljung (1996) sammenligner 107 plejebørn med deres 128 hjemblevne hel- eller halvsøskende. Plejebørnene er alle født i perioden 1958-1967, mens de hjemblevne søskende typisk er lidt yngre (de yngste er født i 1972). Data om plejebørnene er indsamlet via forskellige sociale registre i 1992-3 og sammenlignes med data på deres søskende i forhold til forskellige udfaldsmål såsom kriminalitet, uddannelse, helbred og socioøkonomiske forhold. Vinnerljung konkluderer på baggrund af undersøgelsen, at langvarigt placerede plejebørn, især drenge, har betydeligt flere problemer i voksenalderen end normalbefolkningen, men at risikoen for at udvikle sig til marginaliserede voksne i samfundet er lige så stor for plejebørn som for deres hjemmeboende søskende (Vinnerljung, 1996). Plejebørnenes anbringelser udvikler sig særdeles stabilt i Vinnerljungs undersøgelse. Børnene er for de flestes vedkommende blevet anbragt i en tidlig alder, 78 pct. af dem kom i pleje, da de var 3 år eller yngre, og 72 pct. af dem har levet uafbrudt i samme plejeaanbringelse. Et vigtigt aspekt ved plejeaanbringelserne er, at 45 pct. var slægtsaanbringelser. Vinnerljung kan dog ikke påvise nogen sammenhæng i udviklingen hos børn, der er blevet anbragt hos hhv. slægt og ikke-slægt (Vinnerljung, 1996).
2. Bohman & Sigvardsson (1985) har lavet en ambitiøs forløbsundersøgelse, hvori de sammenligner udviklingen hos adopterede, hjemgivne børn og plejebørn. Undersøgelsens baggrund og metode er blevet præsenteret indgående i kapitel 3 og vil derfor ikke blive præsenteret igen her. I undersøgelsen er alle de tre sammenligningsgrupper, som vi beskæftiger os med i dette kapitel, repræsenteret: 160 adopterede børn sammenlignes med 204 plejeaanbragte og 213 hjemgivne børn.

Bohman og Sigvardsson konkluderer, at adoption er en effektiv intervention til at bryde en negativ social arv – også selvom de adopterede børn ikke når et helt så højt uddannelsesniveau som deres adoptionsforældre. Risikoen for forstyrrelser i børns mentale og sociale helbred er, ifølge Bohman og Sigvardsson, den samme for adopterede som for normale børn (Bohman & Sigvardsson, 1985). Samtidig er prognosen dårlig både for de hjemgivne børn og for børn, der opholder sig i en plejefamilie.

Trods tidlige og stabile anbringelser udvikler plejebørnene sig ikke nær så godt som normalbefolkningen. Det er den gruppe, der udvikler sig dårligst af de tre grupper i undersøgelsen. For eksempel har denne gruppe det højeste antal alkoholmisbrugere i 22-årsalderen. De hjemgivne børn klarer sig langt hen ad vejen lige så dårligt som plejebørnene, men har ved den sidste undersøgelse, hvor børnene er 22-23 år, rettet op på nogle af deres sociale og skolemæssige resultater og viser sig således at have en mindre alvorlig udvikling end plejebørnene. Bohman og Sigvardsson vurderer dog, at både plejebørn og hjemgivne børn trods deres fremskridt har en langt værre udviklingsprognose end adopterede børn (Bohman & Sigvardsson, 1985).

Opsamling plejeaanbragte vs. hjemgivne/hjemblevne børn

Til sammenligningen af udviklingen hos børn, der vokser op i plejeaanbringelser, og børn, som enten bliver hjemme eller hjemgives til deres socialt marginaliserede forældre, har vi fundet fem undersøgelser. Tre amerikanske fokuserer på graden af kriminalitet i de to grupper, mens to svenske inddrager kriminalitet og andre udfaldsmål såsom adfærdsmæssige problemer osv. Alle undersøgelserne viser, at både plejebørn og hjemgivne/hjemblevne børn har langt dårligere resultater end normalbefolkningen i forhold til de forskellige udfaldsmål.

I to af undersøgelserne (McCord, 1960; Bohman & Sigvardsson, 1985) udviser plejebørnene en mere problematisk adfærd end de hjemgivne/hjemblevne børn med hensyn til registreringer af kriminalitet, og i Bohman & Sigvardssons undersøgelse både mht. kriminalitet og alkoholmisbrug. Hos Runyan & Gould, Widom og Vinnerljung er udviklingen hos hhv. plejebørn og hjemgivne/hjemblevne børn lige ringe. Det vil sige, at de med hensyn til kriminalitet, og for Vinnerljungs vedkommende også mht. adfærdsmæssige problemer, helbred m.m., ligger på niveau med hinanden, men langt under niveau i forhold til normalbefolkningen.

De fleste af undersøgelserne i dette kapitel beskæftiger sig med børn, der er vokset op før 1970. Vinnerljung er en af de forskere, der gør opmærksom på det tidsbundne i sin undersøgelse. Ifølge ham har de hjemgivne børn det værre nu, fordi langt de fleste børn fra udsatte familier i dag lever med forældre med misbrugsproblemer, hvilket ikke var tilfældet for børnene fra hans søskendestudie (børnene fødtes hovedsageligt i 1950'erne og 1960'erne), hvor kun et mindretal af forældrene var misbrugere (Vinnerljung, 1996). Til gengæld kan man hævde, at plejefar-

milierne i dag er langt mere velforberejdede på opgaven end plejeforældrene i fx Bohman & Sigvardssons undersøgelse, der slet ikke blev forberedt på, hvad det ville sige at tage sig af et plejebarn. Det hjælper ifølge undersøgelserne ikke afgørende på børnenes udvikling, at de flyttes væk fra det belastede miljø hos deres biologiske forældre. Tværtimod viser nogle af undersøgelserne, at der sker en forværring af deres tilstand på nogle områder (kriminalitet og alkoholmisbrug). Spørgsmålet er, om forværrelsen af plejebørnenes tilstand skyldes, at kontakten til deres biologiske forældre mindskes (eller helt afbrydes), eller at plejebørnene ikke finder nok stabilitet og støtte i deres nye miljø. Vi vil i afsnittene 'Betydning af stabilitet' og 'Forældrenes motivation' gengive forskernes egen tolkning af deres resultater, i det omfang de angives i undersøgelserne. Først vil vi dog se på, hvordan det går de adopterede børn sammenlignet med de hjemgivne/hjemblevne børn.

ADOPTEREDE VS. HJEMGIVNE/HJEMBLEVNE BØRN

Undersøgelser, der sammenligner adopterede med hjemgivne/hjemblevne børn fra socialt udsatte familier, dokumenterer, at adopterede børn har en mere positiv udvikling end de hjemgivne/hjemblevne børn, der viser sig at have en ringere fysik, lavere IQ og flere adfærdsmæssige problemer. De anvendte undersøgelser i dette kapitel er alle blevet præsenteret i kapitel 3, og de vil derfor kun blive præsenteret helt kort. I alt har vi fundet seks undersøgelser, som bruger de nævnte sammenligningsgrupper, og som opfylder vores metodiske krav.

Den svenske forløbsundersøgelse

Se Bohman & Sigvardssons undersøgelse, som er gengivet i foregående afsnit. Bohman & Sigvardsson sammenligner hjemgivne børn med både plejebragte og adopterede børn. Deres undersøgelse er derfor også relevant for dette afsnit.

Skema 4.2.

Undersøgelser der sammenligner adopterede med hjemgivne/hjemblevne børn.

Under-søgelse	Kohorte	Sammenligningsgrupper	Datagrundlag	Opfølgings-varighed
Bohman & Sigvardsson (1985)	Adopteret, drenge (N=89)	Adopterede børn sammenlignes med hjemgivne børn og børn, der er anbragt i en plejefamilie, samt kontrolgrupper af ikke-anbragte børn.	Ved 11 og 15 år drenge og piger: interview med eller spørgeskema fra lærere. Ved 18 år kun drenge: medicinske og psykologiske test taget i forbindelse med værnepligt. Ved 22 år: information fra politi- og alkoholmisbrugsregistre. Interview med og spørgeskemaer til hhv. børnene og deres forældre/værger. Spørgeskema til børnenes skolelærer.	11 år, 15 år, 18 år (drenge) og 22-23 år.
	HjemgIVEN, drenge (N=108)			
	HjemgIVEN, piger (N=105)			
	Plejefamilie, drenge (N=112)			
	Plejefamilie, piger (N=92)			
Hodges & Tizard (1989a)	Adopteret (N=21)	Adopterede og hjemgivne børn sammenlignes dels med hinanden, dels med ikke-anbragte børn. Desuden inddrages resultater fra de børn, der er blevet tilbage på institutionen.		4½ år, 8 år og 16 år.
	HjemgIVEN (N=9)			
Hodges & Tizard (1989b)				
Maughan et al. (1998)	Illegitimt født, adopteret, drenge (N=57)	Adopterede og hjemblevne, alle illegitimt fødte børn, sammenlignes dels med hinanden, dels med legitimt fødte børn på samme alder + 'matched pairs'.	Journals, testning af børnene, skoleresultater og uddannelsesniveau	7 år, 11 år, 16 år, 23 år og 33 år
	Illegitimt født, adopteret, piger (N=33)			
	Illegitimt født, hjembleven, drenge (N=101)			
Colombo et al. (1992)	Illegitimt født, hjembleven, piger (N=122)	Adopterede børn sammenlignes med hjemgivne og institutionsanbragte børn samt kontrolgrupper af ikke-anbragte børn.	Journals, psykologvurdering og lægelig vurdering.	6-12 år.
	Adopteret (N=16)			
	HjemgIVEN (N=11)			
Fergusson et al., (1995)	Adopteret, begge køn (N=32)	Adopterede sammenlignes med hjemblevne børn, der vokser op hos enlige forældre og hjemblevne børn, der vokser op hos to forældre.	Interview med mødre og børn, spørgeskema til lærere m.m.	Ved fødslen, 4 mdr., 1 år og hvert år indtil 16 år.
	Hjembleven, begge køn (N=60)			
Dumaret & Stewart, (1985)	Adopteret, begge køn (N=35)	Børn fra udsatte familier og bortadopteret ved fødslen sammenlignes med hjemblevne søskende samt børn i plejefamilie eller institution.	Journals, test, observation af børnene i skolen, skoleresultater, spørgeskema til lærer.	9 år og 11 år
	Hjembleven, søskende (N=46)			
	Børn i institution/plejefamilie (N=21)			

1) Da børnene var hhv. 2 og 4½ år valgte forskerne en sammenligningsgruppe af ikke-anbragte børn fra arbejderklassen. Da børnene var blevet 16 år, valgte forskerne at erstatte denne sammenligningsgruppe med 'matched pairs'. For hver 16-årige anbragte eller adopterede barn blev der således fundet en ikke-anbragt 16-årig med samme køn, samme familiebaggrund og samme placering i søskendeflokken (Hodges & Tizard, 1989a).

To engelske forløbsundersøgelser

1. Hodges & Tizard (1989a) undersøger en gruppe af børn, der har været anbragt i den samme institution i mindst 2 år, og som forlader institutionen, mens de er mellem 2 og 7 år. De anbragte børn kommer alle fra den samme institution, og undersøgelsen evaluerer børnenes udvikling efter de enten er blevet adopteret, hjemgivet eller (for de færrestes vedkommende) forblevet på institutionen. Tizard et al. vælger at følge især to grupper – nemlig adopterede børn og hjemgivne børn. Disse to grupper sammenlignes dels med hinanden, dels med kontrolgrupper bestående af ikke-anbragte børn. Børnene undersøges i forhold til IQ, tilknytning og social adfærd. Det overordnede resultat mht. IQ og adfærd er i adoptionsbørnenes favør: De adopterede børn har den højeste IQ i gennemsnit – højere end børnene i kontrolgrupperne – og en del højere end de hjemgivne børn. Ved en sammenligning af de adopterede børn og de hjemgivne børn har de adopterede børn færre adfærdsmæssige problemer, men deres adfærd er ikke problemfri. De adopterede børn reagerede ifølge Tizard og kolleger typisk udad, når de havde problemer, og de led af nervøsitet og rastløshed, mens de hjemgivne børn reagerede indad og udviste en asocial og apatisk opførsel. Sidstnævnte havde generelt, gennem alle delundersøgelserne, flere adfærdsmæssige problemer end de adopterede børn (Hodges & Tizard, 1989a). I forhold til tilknytning havde både de adopterede og de hjemgivne børn generelt flere problemer med at skabe sunde relationer til deres søskende og voksne uden for familien end deres jævnaldrende kammerater. Dertil udviste de hjemgivne børn, i modsætning til de adopterede børn, også problemer i relationen til deres forældre. De hjemgivne børn var mindre knyttet til deres forældre, og såfremt de havde biologiske søskende, syntes forældrene at foretrække deres selskab.
2. Maughan et al. (1998) tager i deres undersøgelse udgangspunkt i alle børn født i den samme uge i marts 1958 – i alt ca. 17.000 individer. Af disse børn var 4 pct. 'illegitime', dvs. født uden for ægteskab i socialt underprivilegerede miljøer. Heraf blev 180 adopteret til velstilte familier kort efter fødslen, mens 363 børn forblev hos deres biologiske mødre, der alle havde en socialt underprivilegeret baggrund. De adopterede og de 'illegitime' hjemblevne børn blev sammenlig-

net, dels med hinanden, dels med ikke-anbragte, 'legitime' børn fra den samlede fødselsårgang. Børnene blev undersøgt, da de var hhv. 7, 11, 16, 23 og 33 år. Målet for undersøgelsen var at finde ud af, hvad de forskellige miljøer betød for børnenes skolepræstationer og adfærd. De enkelte delundersøgelser er udført og publiceret af forskellige forskere, fx Seglow et al. (1978), men vi har valgt at beskrive denne undersøgelse, fordi den inddrager de mest omfattende data. Undersøgelsen viser, at de adopterede børn opnår skolepræstationer, der ligger på niveau med deres jævnaldrende, ikke-anbragte kammerater og over niveauet for de hjemblevne børns præstationer.

Den chilenske undersøgelse

Billedet af, at adoptivbørn klarer sig relativt godt både i forhold til ikke-anbragte børn og hjemgivne børn går igen i Colombos undersøgelse af tidligt underernærede børns fysiske udvikling og IQ. Børnene er, fra de var 0-2 år, alle blevet behandlet for underernæring i dertil indrettede centre. Derefter er de enten blevet hjemgivet til deres biologiske familie, adopteret eller sendt til et børnehjem. Også i denne undersøgelse klarede de adopterede børn sig bedre end de hjemgivne og de institutionsanbragte børn, både i forhold til fysisk udvikling og IQ. De hjemgivne børn havde en bedre fysik end de institutionsanbragte, men med hensyn til IQ lå de hjemgivne og de institutionsanbragte børn lige dårligt (Colombo et al., 1992).

Den New Zealandske forløbsundersøgelse

Fergusson et al. tager i deres undersøgelse udgangspunkt i en fødselskohorte af 1265 børn, alle født på omtrent samme tidspunkt i Christchurch, New Zealand, i 1977. Børnene undersøges ved fødslen, når de er 4 måneder, 1 år og derefter hvert år, indtil de er blevet 16 år. Data indsamles ved hjælp af interview med mødre og børn, spørgeskemaer til børnenes lærere osv. Børnene deles op i tre grupper – adopterede, hjemblevne hos enlig forælder samt hjemblevne hos to forældre – og sammenlignes med hinanden, bl.a. med det formål at finde ud af, i hvilken grad der er sammenhæng mellem de tre opvækstformer og børnenes senere sociale udvikling. Undersøgelsen viser, at adoption generelt kan siges at befordre en positiv udvikling for børn fra relativt underprivilegerede miljøer. Sammenlignet med de børn, der blev tilbage hos deres enlige biologiske forælder, klarede de adopterede børn sig således bedre inden for en masse

områder såsom familie, uddannelse, tilknytning osv. Selvom de adopterede børn klarede sig bedre end de hjemblevne på en lang række punkter, havde de, ifølge forfatterne, alligevel flere problemer end de børn, der blev født 'legitimt' og voksede op hos to forældre.

Den franske forløbsundersøgelse

Dumarets undersøgelse tager udgangspunkt i en gruppe af 28 uddannede mødre og deres (ofte flere) børn. Disse mødre udgjorde oprindeligt undersøgelsesgruppen i et tidligere fransk studie af Schiff et al. I undersøgelsen sammenlignes tre grupper af børn fra et socialt lavstatusmiljø – I: Børn der bortadopteret ved fødslen og adopteres ind i hjem, der karakteriseres af høj social status, II: Børn der vokser op hos deres biologiske mødre i ressourcesvage hjem og III: Børn der placeres hos plejeforældre eller på institution. Børnene sammenlignes med det formål at belyse konsekvenserne af de tre forskellige anbringelsesformer for søskende med samme biologiske mor i forhold til IQ, skolepræstationer og afvigende adfærd i skolen (Dumaret & Stewart, 1985).

Dumarets undersøgelse viser, som de to foregående, at adoptivbørnenes IQ og adfærd i skolen bedredes med tiden i modsætning til både de hjemblevne og anbragte søskende, hvis IQ var relativt faldende, og hvis adfærd i skolen forværredes (Dumaret & Stewart, 1985).

Opsamling adopterede vs. hjemgivne/hjemblevne børn

I dette afsnit har vi samlet alle undersøgelser, der sammenligner udviklingen hos adopterede børn med udviklingen hos hjemgivne/hjemblevne børn. Undersøgelserne er foretaget i forskellige dele af verden og i forskellige tidsperioder. Bohman & Sigvardssons svenske undersøgelse tager udgangspunkt i børn født i 1950'erne og 1960'erne, mens Fergussons undersøgelse fra New Zealand tager udgangspunkt i børn født i 1970'erne. Forskerne kommer frem til de samme konklusioner angående forskellen i udviklingen hos hhv. de adopterede og de hjemgivne/hjemblevne børn. De adopterede børn klarer sig bedst i forhold til alle udfaldsmål – skolepræstationer, uddannelse, helbred, adfærdsmæssige problemer osv. – mens både de hjemgivne og de hjemblevne børn klarer sig langt ringere. Det tyder på, at adoption generelt set kan tilbyde barnet et miljø, der kan rette op på nogle udviklingsmæssige problemer, som de hjemgivne/hjemblevne børn vedblivende trækkes med, og som en anbringelse heller ikke ser ud til at kunne løse (jf. sidste afsnit).

Spørgsmålet er, hvad det er, der bevirker, at adoptionsbørnene opnår en mere positiv udvikling end plejebørnene og de hjemgivne/hjemblevne børn. Ikke alle forskere bag undersøgelserne i dette kapitel tolker på deres resultater, men når de gør det, ser de dem som en konsekvens af stabilitet (eller mangel på samme) og/eller forældrenes motivation i forhold til at passe på barnet. Vi har samlet deres argumentationer i de følgende to afsnit.

Betydningen af stabilitet

Bohman & Sigvardsson argumenterer i deres undersøgelse for, at plejebørnenes dårlige udvikling er et resultat af plejeforældrenes uvished om, hvorvidt de kan beholde deres plejebarn. Bohman & Sigvardsson mener, at plejeforældrenes manglende vished omkring plejebørnenes fremtid hos dem har haft en afgørende indflydelse på deres relation til barnet. Forskerne har på baggrund af undersøgelsen gjort sig til fortalere for, at der bliver arbejdet for permanente anbringelser (Vinnerljung, 1996). Bohman & Sigvardssons udlægning af deres resultater er blevet diskuteret i flere sammenhænge. Blandt andet argumenterer Vinnerljung for, at der ikke er nogen empiriske data i Bohman & Sigvardssons undersøgelse, der støtter deres antagelse (Vinnerljung, 1996). Andre forskere såsom Börjeson & Håkansson (1990) argumenterer for, at plejebørnenes dårlige resultater i Bohman & Sigvardssons undersøgelse er en følge af ikke bare ustabilitet, men også en manglende kontakt til de biologiske forældre. Ifølge Börjeson og Håkansson er stabilitet og kontakt til de biologiske forældre to afgørende aspekter i barnets udvikling. For adoptionsbørnene i Bohman & Sigvardssons undersøgelse er der en stærk stabilitet, mens kontakten til de biologiske forældre er væk. Derimod lider plejebørnene i undersøgelsen både af en mangel på stabilitet og en mangel på kontakt til de biologiske forældre. Resultatet er en dobbelt brist i rammerne omkring plejebørnenes opvækst (Börjeson & Håkansson, 1990).

Dumaret et al. beskriver samme dobbelte brist i deres undersøgelse. Ifølge Dumaret et al. virkede adoption som en 'dynamisk' faktor, der muliggør, at børnene kan udvikle deres intellektuelle ressourcer i et understøttende miljø, mens de absolut værste betingelser bliver givet de børn, der blev anbragt på institution eller i en plejefamilie efter en tidlig opvækst i et ressourcetsvagt miljø. Her kobles en manglende følelsesmæssig kontakt til de biologiske forældre med en anbringelse i et miljø, der heller ikke kan yde barnet støtte (Dumaret & Stewart, 1985).

Spørgsmålet er, hvorvidt plejebørn, der vokser op i en åben anbringelse med kontakt til deres biologiske forældre, har det bedre end plejebørn, der, som i Bohman & Sigvardssons undersøgelse, vokser op i en lukket. Vinnerljung anfører, at intet i forskningen taler for, at en kontinuerlig kontakt til de biologiske forældre kan opveje en ustabil opvækst. Derimod er den manglende kontakt mellem barnet og dets biologiske forældre, ifølge Vinnerljung, kun en risikofaktor i kombination med ustabilitet i anbringelsen. Argumentet understøttes af adoptivbørnenes positive udvikling trods den manglende kontakt til deres biologiske forældre (Vinnerljung, 1996). Det kan alligevel undre, at plejebørnene udvikler sig så meget ringere end adoptionsbørnene i Vinnerljungs undersøgelse, når 70 pct. af dem blev adopteret af deres plejeforældre senest i 11-årsalderen. En del af deres barndom og hele ungdommen har således været særdeles stabil, selvom hensigten om stabilitet ikke har været der fra starten. Vinnerljung kan ikke dokumentere nogen effekt af den manglende stabilitet, uden at han dog samtidig vil underkende aspektets betydning for børnenes udvikling (Vinnerljung, 1996).

Forældrenes motivation

Bohman & Sigvardsson begrunder plejebørnenes dårlige udvikling med en mangel på stabilitet. I forhold til de adopterede og hjemgivne børn begrunder de deres resultater ud fra forældrenes motivation – eller mangel på samme – i forhold til at tage vare på barnet. De biologiske forældre (oftest unge, enlige mødre), der hjemtog deres barn, havde få ressourcer og havde oprindeligt afgivet barnet til adoption. Begrundelsen for, at mødrene i nogle tilfælde alligevel hjemtog barnet, angives ikke i undersøgelsen, men Bohman & Sigvardsson gør det klart, at børn, der er uønskede, har en stor risiko for at udvikle sig i negativ retning (Bohman & Sigvardsson, 1985). Ifølge Bohman og Sigvardsson skyldes adoptivbørnenes positive udvikling, at adoptanterne blev forberedt på opgaven som adoptivforældre, og at de havde store ressourcer og derved kunne støtte adoptivbarnet i forhold til uddannelse osv.

Tizard og Hodges vier en hel artikel til en kvalitativ diskussion af deres resultater i forhold til, hvilke faktorer i miljøet der har betydning for hhv. de adopterede og hjemgivne børns udvikling af især tilknytning (Hodges & Tizard, 1989b). De kommer frem til den konklusion, at børnenes tidlige oplevelser med anbringelse på en institution uden tætte bånd til en voksen ikke nødvendigvis skader evnen til tilknytning senere i

livet. Ifølge Tizard og Hodges afhænger barnets udvikling af tilknytningsevnen af ressourcerne i de senere omgivelser. Langt mere end selve anbringelsesformen handler det om, hvorvidt de kommende plejeforældre, adoptivforældre, biologiske forældre er i stand til at 'ville' barnet og ønsker at investere noget i relationen til barnet (Hodges & Tizard, 1989b).

Lige netop denne faktor, forældrenes motivation i forhold til at modtage barnet, er højest forskellig for de hjemgivne børn og de adopterede børn i den gruppe af børn, som Tizard og Hodges undersøgelse tager udgangspunkt i. De adopterede børn blev generelt modtaget af motiverede, velforberejede og ressourcestærke voksne, der ønskede at tage sig af barnet, og som interesserede sig for barnets skole og uddannelse. For de hjemgivne børn var mødet med deres biologiske forældre præget af en helt anden virkelighed. De og deres forældre opnåede ikke den samme grad af tilknytning som de adopterede børn eller børnene fra kontrolgrupperne (Hodges & Tizard, 1989b). Både børnene og deres biologiske forældre havde langt sværere ved at udtrykke varme følelser for hinanden, og de hjemgivne børn identificerede sig, trods deres fælles biologiske baggrund, mindre med deres forældre end adoptivbørnene. Desuden havde de hjemgivne børn flere problemer med deres biologiske søskende end både de adopterede og de ikke-anbragte børn. Ifølge forfatterne skyldtes disse vanskeligheder bl.a., at det ofte var svært for de hjemgivne børn at komme tilbage og opleve, at deres mindre søskende havde fået lov til at blive hjemme, mens de selv havde været sendt væk. I nogle tilfælde blev de også konfronteret med en ny stedfar, der ikke udviste interesse for dem (Hodges & Tizard, 1989b).

Tizard og Hodges uddyber ovenstående argument ved at give et konkret eksempel, der repræsenterer undtagelsen i forhold til det generelle billede af adoptivbørnenes og de hjemgivne børns forskellige udvikling. Eksemplet viser, at det ikke nødvendigvis er anbringelsesformen som sådan (hjemgivelse eller adoption), men derimod tilstedeværelsen af specifikke faktorer, heriblandt især forældrenes motivation i forhold til at passe på barnet, der er udslagsgivende i forhold til barnets udvikling. Tizard og Hodges beskriver et tilfælde, hvor en dreng fra undersøgelsen, som blev genforenet med sin biologiske mor, opnåede en tilknytning, der lignede adoptionsbørnenes. Dette skyldtes, ifølge forskerne, at drengens mor altid havde været sikker på, at hun ville have drengen hjem, når omstændighederne var til det. Hun arbejdede målrettet på at skabe de

rigtige omstændigheder og sørgede for at opretholde en god kontakt til drengen ved bl.a. at besøge ham tit. Desuden var hun ressourcestærk på den måde, at hun var ældre end de fleste mødre fra gruppen, at hun havde et godt job osv. (Hodges & Tizard, 1989b).

Tilstedeværelsen af ressourcestærke og motiverede forældre er dog aldrig nogen garanti for et vellykket forløb. I de tre adoptioner, hvor barnet i 8-årsalderen endnu ikke havde udviklet et tæt forhold til adoptionsforældrene, lykkedes det aldrig at skabe en tæt relation. For to af de tre børn var adoptionen blevet afbrudt. I det tredje tilfælde boede barnet stadig hos adoptivforældrene, men relationen til adoptionsforældrene var fjendtlig (Hodges & Tizard, 1989b). Tizard og Hodges giver ikke nogen forklaring på sammenbruddet i de enkelte tilfælde.

Maughan et al. understreger i deres undersøgelse ligeledes betydningen af ressourcestærke og motiverede forældre for barnets udvikling: Ifølge forskerne kunne de adopterede børns positive udvikling henføres til adoptanternes relativt høje uddannelsesniveau. En afgørende faktor for adoptivbørnenes positive skoleresultater og positive generelle adfærd var forældrenes interesse i barnet og barnets skoleresultater, vurderet af barnets lærer (Maughan et al., 1998).

Resultaterne i Colombos undersøgelse stemmer overens med de ovennævnte undersøgelser. Også han pointerer, at et stabilt og ressourcestærkt miljø kan rette helt op på de fleste skader hos tidligt skadede børn. Colombo er dog mere forsigtig i sine konklusioner i forhold til, hvad det er, der gør, at børnene gør store fremskridt. Da det er tidligt underernærede børn, som Colombo undersøger, peger han først og fremmest på kvaliteten og mængden af maden som betydningsfuld for børnenes fysiske udvikling – noget som især de ressourcestærke adoptionsforældre kan tilbyde. Med hensyn til børnenes mentale udvikling peger Colombo på, hvordan de ressourcestærke adoptionsforældres højere uddannelse og tilgang til bedre skoler er en afgørende faktor. Børnene er, ifølge Colombo, yderst sensitive over for, hvad omgivelserne kan give dem socio-økonomisk, ernæringsmæssigt og psykologisk i forhold til udviklingen af tidlige skader (Colombo et al., 1992).

SAMMENBRUD SOM UDFALDSMÅL

Som et sidste punkt i dette kapitel har vi valgt at give et kort overblik over sammenbrudsfrekvenser i forhold til adoption, anbringelse og hjemgivelse. Undersøgelserne, som vi her vil præsentere, er ikke udvalgt på baggrund af en systematisk søgestrategi, og resultaterne skal derfor ses som vejledende. En oversigt over sammenbrudsfrekvenser kan give et væsentligt indblik i den stabilitet, som generelt kan forventes ved hhv. adoption, plejeanbringelser og hjemgivelser. For eksempel opfattes hjemgivelser i bl.a. USA ofte som det optimale resultat i en anbringelses-sag, fordi plejeanbringelser anses for at være særdeles ustabile. Spørgsmålet er dog, om denne prioritering er rigtig. Ifølge Heather Taussig bunder opfattelsen af, at hjemgivelser er langt mere stabile end plejeanbringelser ikke i forskningsmæssige resultater (Taussig, 2001).

Flere forskere er forbeholdne over for at anvende sammenbrud som eneste udfaldsmål i undersøgelser af kvaliteten af anbringelser, adoptioner og hjemgivelser (Barth & Berry, 1988; Egelund, 2006). Forbeholdene bunder hovedsageligt i, at de blotte tal for, hvor mange anbringelser, adoptioner og hjemgivelser der ophører, ikke siger noget om, hvorvidt den pågældende anbringelse har været positiv for barnet. Nogle af de sammenbrudte anbringelser kan være positive i den forstand, at barnet kan gennemarbejde nogle af sine problemer under opholdet, også selvom opholdet ikke kan vare ved. Samtidig formår anbringelser, der varer ved, måske ikke at give barnet så stor en støtte, at barnet føler, det har en familie, efter det er blevet 18 år (Parker, 1999). Varighed i anbringelsen kan siges at være en indikator for en vellykket anbringelse, men er ikke ensbetydende med kvalitet i anbringelsen. Efter 1990 har der derfor været en tendens til, at forskningen i højere grad har fokuseret på andre udfaldsmål end sammenbrud i vurderingen af anbringelsesformers kvalitet – fx udviklingen af børns IQ, adfærd, tilknytning osv. (Quinton & Selwyn et al., 2006: 259). Dertil kommer, at undersøgelser af sammenbrudsfrekvenser kan være svære at sammenligne, fordi der er store variationer i forskernes definitoriske og metodologiske tilgang. For eksempel dokumenterer Berridge & Cleavers (1987), at der er forskelle både på sammenbrudsfrekvenser og årsager til sammenbrud, når man analyserer korte og lange anbringelser hver for sig (Berridge & Cleaver, 1987).

Trods alle forbehold kan det alligevel give mening at tale om sammenbrudsfrekvenser, fordi anbringelsernes stabilitet er en – om end

forsigtig – indikator for, at anbringelsen er vellykket. En vedvarende anbringelse formår under alle omstændigheder at opretholde stabile og forudsigelige rammer for barnet, også selvom sammenbrudsfrekvenser ikke bør ses som et isoleret kriterium for kvalitet.

En kortlægning af sammenbrudsfrekvenser falder uden for opdraget for denne forskningsoversigt, og derfor kan vi heller ikke præsentere dokumentation, der er baseret på en systematisk gennemgang af feltet. Vi vil dog alligevel komme med nogle forsigtige bud på sammenbrudsfrekvenser ud fra udvalgte forskningsoversigter, der omhandler hhv. adoption, anbringelse og hjemgivelse. Undersøgelsesresultaterne kan give et fingerpeg om, hvilke typer anbringelser der generelt yder børnene den største stabilitet og dermed nuancere billedet af de tre opvækstformer, som sammenlignes i dette kapitel.

DEFINITION AF SAMMENBRUD

Sammenbrud er blot en del af de forskellige 'skift af omsorgsmiljø', som barnet oplever i sin kontakt med systemet (Vinnerljung et al., 2001). Et skift af omsorgsmiljø er ikke nødvendigvis et sammenbrud, men dækker alle former for omplaceringer, fx det lille barns skift fra et børnehjem til en plejefamilie eller en adoptivfamilie. I denne rapport anvender vi kun betegnelsen sammenbrud, når der er tale om uplanlagte sammenbrud, dvs. når en, fra myndighedernes side, planlagt adoption, anbringelse eller hjemgivelse ophører pludseligt og uplanlagt. Et sammenbrud skal således forstås som noget, der ikke er en del af hensigten i den besluttende myndigheds handleplan. Det uplanlagte sammenbrud er dog stadig en bred kategori, der omfatter højst forskellige kriterier for definitionen af sammenbrud. Nogle af undersøgelserne, der inddrages i dette afsnit, definerer sammenbrud ud fra, *hvornår* sammenbruddet finder sted, fx om det sker før, under eller efter, at den lovmæssige proces er afsluttet (Barth, 1999), mens andre lader det afhænge af, i hvor høj grad barnet tager afstand fra sine omsorgsgivere ved sammenbruddet (Farmer & Parker, 1991). Andre igen angiver ikke, hvilken definition de arbejder på baggrund af. Vi vil i præsentationen af undersøgelserne gengive den anvendte definition, såfremt det er muligt.

SAMMENBRUDSRATER

Vi har ledt efter forskningsbaserede oversigtsværker, der kan give et fingerpeg om sammenbrudsraterne i adoptioner, anbringelser og hjemgi-velser. Vi har foretrukket store forskningsbaserede oversigtsværker som det næstbedste alternativ til en systematisk gennemgang af al forskning på området. Tallene skal derfor udelukkende opfattes som pejlemærker, der kan antyde graden af stabilitet i de forskellige tiltag.

Sammenbrud i adoptioner

På adoptionsområdet viser den udvalgte forskning, at sammenbrudsfrekvensen generelt er lav for adopterede børn. Dog er der markante ud-sving i antallet af sammenbrud, alt efter om undersøgelsen beskæftiger sig med børn, der er blevet adopteret som små, med børn, der er blevet adopteret som unge, eller med begge dele. Vi har udvalgt tre forsknings-oversigter og én original undersøgelse fra hhv. USA og Storbritannien. Alle fire dokumenterer, at der er store udsving i sammenbrudsfrekvensen – fra 5 til 40 pct. – alt efter hvor gamle børnene er, når de adopteres. Alderen er en vigtig faktor i forbindelse med sammenbrud i adoptioner. Jo tidligere barnet bortadopteret, jo færre sammenbrud forekommer der. Tilsvarende forekommer langt de fleste sammenbrud i adoptioner af ældre børn.

Ifølge en adoptionsoversigt fra England, ”Adoption, Prime Mi-nisters Review” (Prime Minister’s Review, 2000), spreder sammenbruds-raterne for adopterede børn sig fra 5 til 40 pct. I oversigten er tallene fordelt sådan, at spædbørnsadoptioner har den mindste sammenbrudsra-te på ca. 5 pct., mens mellemstore børn på 7-8 år har en sammenbrudsra-te på ca. 20 pct. For børn, der er ældre end 15 år, vurderes sammen-brudsraten at ligge mellem 30 og 40 pct. I rapporten gives der ingen definition på sammenbrud.

Richard Barth og Marianne Berry, to af de amerikanske forskere, der har beskæftiget sig mest med sammenbrud i adoptioner, bekræfter tendensen i de ovennævnte tal i en original undersøgelse (Barth et al., 1988). Kohorten består af 1,155 børn, som er over 3 år gamle, og som blev bortadopteret inden for grænserne af Staten Californien mellem 1980 og 1984 (Barth et al., 1988). Barth et al. har fået verificeret sam-menbrudsfrekvenserne enten af barnets omsorgsgivere, socialarbejderen eller adoptionsbureauet. Forskerne arbejder med en definition af sam-

menbrud, der omfatter adoptioner, som slutter, fordi familien enten tilbageleverer barnet til adoptionsbureauet eller ophører med at tage ansvar for barnet (Barth et al., 1988). Ved en opdeling af sammenbruds-frekvenserne i forhold til alder har børn mellem 3 og 5 år en sammenbrudsfrekvens på 4,7 pct. og børn mellem 5 og 8 år en sammenbrudsfrekvens på 10,4 pct., mens sammenbrudsfrekvensen er hhv. 17,1 pct. for børn i alderen 9-11 år, 22,4 pct. for børn i alderen 12-14 år og 26,1 pct. for børn i alderen 15-18 år. Sammenbrudsfrekvensen ligger altså lavere end i den engelske undersøgelse ovenfor, men tendensen i forhold til alder er den samme.

Sammenbrudsfrekvensen for unge vurderes til at være noget mindre i to amerikanske forskningsoversigter: Den første forskningsoversigt, "Risks and Rates of Adoption Disruption", er ligeledes skrevet af Barth. I oversigten samler han forskellige undersøgelser af sammenbrud i adoptioner, der involverer børn med 'særlige behov', dvs. børn der har én eller flere barrierer for at blive bortadopteret – fx at de er ældre eller tidligt skadede, at de er del af en stor søskendegruppe, der skal adopteres sammen, eller at de har følelsesmæssige og adfærdsmæssige problemer. Barth definerer sammenbrud som en afbrydelse af et adoptionsforhold, der sker *efter* at adoptionspapirerne er skrevet under, men uanset om de lovmæssige procedurer er afsluttet eller ej (Barth, 1999). Sammenbrudsfrekvensen ligger ifølge oversigten på mellem 10 og 14 pct. for disse børn.

Tallene bekræftes af McRoy (2006) i et kapitel om adoptioner i USA, der tilsvarende vurderer sammenbrudsraten for adoptioner af ældre børn til at ligge imellem 10 og 20 pct. McRoy giver ikke nogen definition på sammenbrud.

Tallene er høje i forhold til danske forhold, hvor fænomenet sammenbrud i indenlandske adoptioner synes at være ikke-eksisterende. Sammenbrud optræder ikke som et fænomen i adoptionsnævnets årsberetninger i forhold til indenlandsk adopterede børn (Adoptionsnævnet, 2006). Forskellen mellem Danmark og udlandet skyldes antagelig, at danske børn som regel bortadopteret, før de er fyldt 1 år. I USA og England bortadopteret også mange unge, der kan være mere skadede, og som fører langt flere problemer med sig ind i adoptionsforholdet end de tidligt anbragte børn (Barth & Berry, 1988).

Sammenbrud i anbringelser

Sammenhængen mellem alder og sammenbrudsfrekvens går igen i forhold til anbringelser. Vores tal baserer sig på én forskningsoversigt af Tine Egelund (2006), der sammenfatter resultaterne fra international forskning af sammenbrud i anbringelser. Ifølge denne forskningsoversigt, der er baseret på en omfattende litteratursøgningsstrategi, er sammenbrud i anbringelser ganske hyppige. De undersøgelser, som forskningsoversigten omfatter, anvender meget varierede metoder og definitionsmæssige tilgange til sammenbrud, hvilket tegner et noget broget billede af fænomenets udbredelse (Egelund, 2006). Egelund anvender følgende definition på sammenbrud: ”Ved sammenbrud af en anbringelse forstås, at placeringen i døgnanbringelse af et barn eller en ung afsluttes uplanlagt på enten barnets/den unges, forældrenes, anbringelsesstedets eller forvaltningens foranledning” (Egelund, 2006). Egelund skønner med nogen forsigtighed, at sammenbrud er et fænomen, der forekommer i 20-40 pct. af alle anbringelser, når alle aldersgrupper inddrages, og 40-50 pct., når der fokuseres på anbringelser af unge.

I Danmark har Ankestyrelsen siden januar 2006 udarbejdet en anbringelsesstatistik. I modsætning til de udenlandske undersøgelser, der opgør sammenbrud som en andel af antallet af anbragte børn, opgør man her sammenbrud som en andel af de samlede skift i anbringelsessted. Ifølge Ankestyrelsens statistik for de første tre kvartaler af 2006 har kommunerne indberettet 812 beslutninger om ændringer af anbringelsessted. Heraf var 25 pct. resultatet af uplanlagte skift i opholdssted som følge af, at anbringelsesstedet havde opgivet at gennemføre anbringelsen. Dertil skal lægges 19 pct., hvor sammenbruddet havde rod i, at den unge selv havde forladt anbringelsesstedet – i alt en sammenbrudsrate på 44 pct.

Sammenbrud ved hjemgivelser

Vores tal baserer sig på i alt tre undersøgelser, der beretter om en sammenbrudsfrekvens med en spændvidde på 23-50 pct. Den største undersøgelse er foretaget af Fred Wulczyn (2004) og baserer sig på data fra ”The Multistate Foster Care Data Archive”, som omfatter ca. 1,3 millioner plejebørn fordelt i tolv stater i USA. Over halvdelen af kohorten blev hjemgivet til deres biologiske forældre, og heraf vendte 28 pct. af børnene tilbage til systemet inden for en 10-årsperiode. Wulczyn giver ikke

nogen definition på sammenbrud ved hjemgivelser, og sammenhængen mellem sammenbrud og barnets alder undersøges ikke (Wulczyn, 2004).

Toni Terling (1999) har i sin artikel om hjemgivne børn i USA undersøgt sammenbrudsrateerne i forhold til 1.515 børn fra Houston, Texas, som hjemgives til deres biologiske familie efter et anbringelsesophold. Sammenbrud er i undersøgelsen defineret ved, at hjemgivelsen ophører enten af fri vilje eller på grund af, at forældrene genoptager deres tidligere vanrøgt eller lignende af barnet (Terling, 1999). Terlings resultater viser, i overensstemmelse med Wulczyns undersøgelse, at ca. en tredjedel af børnene – helt nøjagtigt 37 pct. – ender tilbage i systemet. Sammenhængen mellem sammenbrud og barnets alder undersøges ikke (Terling, 1999).

Elaine Farmer & Roy Parker (1991) ønsker med deres undersøgelse at finde ud af, hvordan det går børn, der hjemgives til deres biologiske forældre 'på prøve' efter at have været anbragt i kortere eller længere tid. Sammenbrud i hjemgivelser sker ifølge forskerne, når barnet i løbet af prøveperioden flytter til et sted, hvor ingen af de oprindelige omsorgsgivere (de omsorgsgivere, som barnet hjemgives til på prøve) længere er til stede (Farmer & Parker, 1991).

Farmer & Parker deler i deres undersøgelse børnene i to grupper, som de betegner 'the protected' og 'the disaffected'. Opdelingen kan give et indblik i, hvilket problemfelt der ligger til grund for den store spredning i sammenbrudsrateerne imellem de små børn og de unge. Forskerne inddrager denne skelnen for at gøre opmærksom på, at udsatte børn ikke kan behandles som en homogen gruppe. De taler derimod for, at børn, der kommer i berøring med velfærdssystemet, typisk har to forskellige forløb inden for anbringelsesfeltet og desuden kæmper med forskellige problematikker. Den første gruppe, 'the protected', er børn, som bliver anbragt, fordi det skønnes, at de skal beskyttes mod vanrøgt, overgreb osv. fra deres omsorgsgivere. De fjernes med henblik på deres egen sikkerhed, og de fjernes derfor typisk hurtigt og ofte sammen med deres søskende. Ifølge Farmer og Parker er 90 pct. af disse børn under 11 år ved anbringelsen, og over halvdelen er under 5 år. Den anden gruppe, 'the disaffected', kommer i kontakt med anbringelsessystemet ved, at de på forskellige måder har adfærdsmæssige problemer og i stigende grad kommer ud af kontrol. 'The disaffected' har ifølge Farmer & Parker typisk en langsom indslusning i systemet, som til sidst ender med en regulær anbringelse. De anbringes typisk alene, uden søskende. Ifølge

Farmer og Parker er 88 pct. af 'the disaffected' ældre end 11 år, og de fleste i gruppen er mellem 13 og 15 år gamle (Farmer & Parker, 1991).³³

Ifølge Farmer & Parker ligger sammenbrudsraten for 'the protected' på 23 pct., mens den ligger på 50 pct. hos 'the disaffected'. De fleste af sammenbruddene (43 pct.) skete på børnenes eget initiativ, og ikke overraskende var det gruppen af unge med en gennemsnitsalder på 16 og 17 år, der valgte at forlade deres familie endnu engang.

Opsamling sammenbrud

Barnets alder er en vigtig komponent i anbringelsens stabilitet – uanset om der er tale om adoption, anbringelse eller hjemgivelse. De høje sammenbrudsfrekvenser for *unge* i alle tre anbringelsesformer peger på, at systemet (endnu) ikke råder over holdbare løsninger i forhold til håndteringen af de særlige problematikker, som de unge i anbringelsessystemet kæmper med. Sammenbrudsfrekvensen i forhold til adoption af unge svinger mellem 10 og 40 pct. i de enkelte undersøgelser, mens der ved plejeanbringelser og hjemgivelser er en sammenbrudsfrekvens på mellem 40 og 50 pct. Hvis vi kun ser på de yngre børn under 11 år, så peger denne oversigt på, at adoption er den anbringelsesform, der har færrest sammenbrud med en spændvidde fra 5 til 20 pct. Til sammenligning starter sammenbrudsfrekvensen helt oppe ved 20 pct. for de anbragte børn og ved 23 pct. for de hjemgivne børn under 11 år.

Sammenbrudsfrekvenserne viser, at ingen af de tre anbringelsesformer sikrer kontinuitet. Hvis man kun sammenholder sammenbrudsfrekvensen for de hjemgivne børn med de anbragte børn, er der ingen af de to anbringelsesformer, der generelt set er mere stabil end den anden. Begge har en høj sammenbrudsfrekvens, der starter ved 20 pct. for de mindre børn. Et argument om, at hjemgivelse af barnet bør foretrækkes pga. større stabilitet i barnets liv, er derfor ikke gyldigt. Tilsvarende kan man heller ikke antage, at en adoption forbliver stabil, især ikke hvis barnet, der adopteres, er over 11 år. Det afgørende er barnets samlede situation (en kombination af alder, problembillede etc.) og de ressourcer, der er i den enkelte anbringelsesform.

33. Ovenstående hypotese er blevet testet af Delfabbro, Barber & Cooper (2001) på deres australske empiri, og de bekræfter, at det også i forhold til deres undersøgelse giver mening at udskille to sådanne grupper. En gruppe af mindre børn, der ikke selv udviser en markant skadet adfærd, men som skal beskyttes mod deres primære omsorgsgivere, og en anden gruppe, der udviser svære antisociale symptomer, som samfundet i mere eller mindre grad vil beskytte sig selv imod.

Ser man på den mere generelle udvikling af hhv. adopterede, anbragte og hjemgivne børn, som første del af dette kapitel handlede om, så følger sammenbrudsfrekvenserne denne udvikling. Hermed mener vi, at de anbringelsesformer, hvor børnene udvikler sig bedst, også har den største stabilitet (adoption), mens der i de anbringelsesformer, hvor børnene udvikler sig dårligst, også er de fleste sammenbrud (anbringelser og hjemgivelser). Adoption er dog kun den mest befordrende og stabile anbringelsesform for de små børn. Her spiller graden af ressourcer og graden af stabilitet ind som afgørende komponenter i børnenes positive udvikling. Taler vi om unge over 11 år, er adoption stadig den mest stabile form for anbringelse, men alle tre opvækstrammer har en høj sammenbrudsfrekvens.

SAMMENFATNING

Formålet med dette kapitel har været at dokumentere, hvad det betyder for børn at vokse op i en anbringelse, der er baseret på en erklæret hensigt om stabilitet. Fastholdt anbringelse er en intervention, hvor barnets behov for stabilitet prioriteres, også selvom grundlaget for anbringelsen ikke længere er til stede. Fastholdt anbringelse er ikke en del af gældende praksis på anbringelsesområdet i Danmark. Samtlige nordiske lande, med undtagelse af Danmark, har åbnet for muligheden af at bevare barnet eller den unge i anbringelsen ud fra en henvisning til barnets behov for kontinuitet. I USA og England har forskere, lovgivere og praktikere længe beskæftiget sig med 'permanens' som omdrejningspunktet for anbringelsesområdet. Forskerne har især interesseret sig for, hvad permanens i anbringelsen, eller mangel på samme, betyder for børn. Ifølge fremtrædende forskere er *hensigten* bag permanente anbringelser central for, om man overhovedet kan tale om permanente anbringelser. At barnet har haft et varigt ophold i en plejefamilie er ikke nødvendigvis det samme som en permanent anbringelse. Permanent anbringelse fordrer derimod, at der er en hensigt om at sikre barnet kontinuitet, som børn, adoptanter, plejeforældre og biologiske forældre stoler på. På lovområdet har man i USA og England tilsvarende forsøgt at lægge rammer, der kan støtte en relativt hurtig og entydig beslutning i forhold til barnets fremtidige anbringelse.

Det har ikke været muligt at finde undersøgelser, der direkte siger på at dokumentere fordele og ulemper ved fastholdt anbringelse, som interventionen defineres i den danske kontekst. Vi har derfor valgt på den ene side at præsentere undersøgelser, der sammenligner plejebørn med hjemgivne/hjemblevne børn, og på den anden side undersøgelser, der sammenligner adoptivbørn med hjemgivne/hjemblevne børn. Den dobbelte tilgang skyldes, at begge opvækstformer indeholder væsentlige aspekter af fastholdt anbringelse, mens ingen af dem kan siges at ligne fastholdt anbringelse helt. Plejeaanbringelse adskiller sig fra fastholdt anbringelse ved, at den i udgangspunktet er tænkt som en midlertidig anbringelse til forskel fra adoption, der er bygget op om en hensigt om stabilitet. Adoptioner adskiller sig dog fra fastholdt anbringelse ved, at barnet her bliver et juridisk fuldgældigt medlem af familien, hvilket ikke er tilfældet i en fastholdt anbringelse, hvor relationen mellem barn og voksen i juridisk forstand vedbliver at være professionel og dermed nemmere kan opsiges. Ved at inddrage resultaterne fra begge sammenligninger vil vi ikke kunne sige noget sikkert om fordele og ulemper ved fastholdt anbringelse, men vi kan give et fingerpeg om, hvad vi kan forvente i forhold til udviklingen hos børn, der fastholdes i en anbringelse.

På baggrund af sammenligningerne mellem adopterede børn, plejebørn og hjemgivne/hjemblevne børn viser det sig, at adoption generelt kan tilbyde de bedste betingelser for udsatte børns opvækst. Adoptionsbørnene har generelt set en bedre udvikling end børnene i de to andre grupper, og adoption har samtidig den laveste sammenbrudsfrekvens. Ved adoption af unge over 11 år ligger sammenbrudsfrekvensen dog langt højere end for små børn (mellem 10 og 40 pct.). Forskerne bag undersøgelseerne i dette kapitel forklarer adoptionsbørnenes positive udvikling ved især at henvise til adoptanternes høje motivation og mange ressourcer samt den stabilitet som et adoptionsforhold medfører (fx Tizard et al.)

Plejebørnene viser sig at have de sværeste opvækstbetingelser. Udviklingen hos plejebørn ligner udviklingen hos de hjemgivne/hjemblevne børn. Begge grupper har en ringere udvikling end normalbefolkningen, men de plejeaanbragte drenge er angivet oftest i de kriminelle registre og har det største alkoholforbrug (Bohman & Sigvardsson, 1985). Samtidig har plejeaanbringelser en sammenbrudsfrekvens på 20-40 pct. af alle anbringelser, når alle aldersgrupper inddrages, og 40-50 pct., når der fokuseres på anbringelser af unge. Forskere som Bohman &

Sigvardsson forklarer plejebørnenes ringe udvikling ved at pege på usikkerheden omkring varigheden af plejebørnenes anbringelse samt det, at plejeforældrene ikke er blevet forberedt på, hvad det vil sige at tage sig af et plejebarn.

De hjemgivne/hjemblevne børn udvikler sig ringere end normalbefolkningen og i flere af undersøgelserne lige så dårligt som plejebørnene. Sammenbrudsfrekvensen for hjemgivne børn er overraskende høj – lige så høj som hos de plejebragte børn. Forskerne begrundede de dårlige resultater for de hjemgivne/hjemblevne børn med, at forældrene har en lav motivation for at tage sig af deres børn samt få ressourcer.

Fastholdt anbringelse

Kombinationen af ressourcer hos forældrene og en høj stabilitet, som det ses ved adoptioner, udgør en god ramme for udsatte børns udvikling. Effekten vil næppe være den samme for børn, der vokser op i fastholdt anbringelse, fordi stabiliteten – trods fastholdelse – ikke vil være helt så entydig som ved adoption. Plejeforældrene er stadig 'professionelle' i deres varetagelse af barnet. Samtidig kan 'fastholdelsen' skabe konflikter i forhold til de biologiske forældre, hvilket igen kan have indvirkning på barnets relation til dets plejeforældre.

Ingen af de plejebragte børn i kapitlets undersøgelser har været anbragt på baggrund af en erklæret hensigt om kontinuitet. Forskerne argumenterer for, at netop uvisheden i forhold til varigheden af anbringelsen har stor betydning for plejebørnenes relativt dårlige udvikling. På den baggrund kan man forvente, at en større hensigt om kontinuitet i barnets liv kan have en positiv virkning på dets udvikling.

Alternativet til fastholdt anbringelse, nemlig hjemgivelse, viser sig også at give barnet svære opvækstbetingelser – generelt set. Især peger kombinationen af børnenes relativt dårlige udvikling og den høje sammenbrudsfrekvens på, at hjemgivelser er en social begivenhed, som ikke bare glider af sig selv, men som kunne profitere af større opmærksomhed og støtte.

ÅBEN ADOPTION

INDLEDNING

Historisk set er åbenhed i adoptioner ikke noget nyt fænomen. Tværtimod er fuldstændigt anonyme adoptioner – også kaldet ’lukkede’ eller ’traditionelle’ adoptioner – et relativt nyt fænomen, som har sin oprindelse i idealer og antagelser om, at såvel barnet, de biologiske forældre og adoptanterne vil være bedre stillet socialt og psykologisk, hvis de ikke har nogle informationer om eller kontakt med hinanden. Også ændrede årsager til at adoptere spiller en rolle for udbredelsen af den lukkede adoptionsform. Hvor børn for ca. 100 år siden blev bortadopteret til familier, hvor de fx kunne fungere som ekstra arbejdskraft, adopteres børn nu ofte af mennesker, som ønsker at starte en familie, men som af den ene eller anden årsag ikke selv kan få børn. Tidligere har der altså ikke været noget udpræget ønske om, at adoption skulle foregå anonymt. I takt med, at årsagen til adoption har ændret sig, har *måden*, man adopterer på, således også ændret sig. Indtil slutningen af 1800-tallet var adoptioner i Europa og USA som regel åbne.³⁴ Men efter, at adoption blev introduceret som institutionelt fænomen og som en del af børnelovgivnings- og

34. Se Goody (1969) for en komparativ og tværkulturel gennemgang af adoption som fænomen i bl.a. vestlige lande.

børnerettighedsområdet i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, har lukket adoption i mange lande vundet hævde som *måden*, adoption foregår på. Jack Goody har beskrevet tre funktioner, som adoption har i moderne samfund:

1. at sørge for et hjem til forældrelose børn, børn født uden for ægteskab, hittebørn og børn født i 'svage' familier
2. at give barnløse par børn
3. at give individer eller par arvinger (Goody, 1969).

Funktionerne overlapper til en vis grad, og Goody gør også opmærksom på, at adoption i de industrialiserede lande centrerer sig om at imødekomme barnets behov for omsorg og pleje i en stabil forældre-barnrelation samt de barnløses ønske om at få et barn. I realiteten handler adoption således ikke længere så meget om at få arvinger.

Begreberne lukkethed og åbenhed skal forstås relationelt, da en forståelse af det ene indebærer en kontrast i forhold til det andet. Lukkethed indebærer, at de biologiske forældre på den ene side og barnet og dets adoptivforældre på den anden side ikke har adgang til information om eller kontakt med hinanden.

Antagelsen bag de lukkede adoptioner er, at barnet skal 'genfødes' som adoptanternes barn. Dette sker både for at beskytte barnet mod eventuelle sociale stigma, der kan være en følge af at blive associeret med socialt udsatte forældre, men også for at give de nye forældre mulighed for at starte 'forfra' med barnet, uden indblanding fra barnets biologiske forældre (Baran & Pannor, 1990; Triseliotis et al., 1997).

Lukketheden er også blevet baseret på en antagelse om, at den biologiske mor skulle beskyttes fra den traumatiske oplevelse, det er at bortadoptere sit barn, ligesom man har villet undgå at udstille kvinder, der havde fået børn uden for ægteskab (Reitz & Watson, 1992). Lukkethed og anonymitet baseres således på antagelser om åbenhedens potentielt skadelige følger for barnet, adoptanterne og de biologiske forældre.

I 1970'erne ændrer opfattelsen af adoption sig i takt med, at samfundets normer og værdier transformeres, og at temaer som menneskerettigheder og individets ret til viden bliver mere centrale. Således åbnes der langsomt op for, at adoption kan foregå på en måde, hvor parterne i adoptionstrekanten har mere viden om hinanden (Cohen, 2002).

Åben adoption kan beskrives som det modsatte af lukket adoption. I åbne adoptioner er der en vis grad af kontakt (evt. endda over tid) mellem de biologiske forældre, adoptanterne og barnet – eller blot mellem to af disse parter. Hvordan denne kontakt tager sig ud er meget forskelligt og afhænger i høj grad af de konkrete omstændigheder for adoptionen. I nogle adoptioner varetages og fastsættes graden af åbenhed fx af et bureau, mens den i andre fastsættes via en forhandling mellem de biologiske forældre og adoptanterne (Grotevant & McRoy, 1998). Lovgivningen på området er også af betydning. I Storbritannien er åbenhed i adoptionssager fx vedtaget ved lov, mens man i andre lande, som fx Danmark, ofte vælger at forsegle informationer om parterne i adoptions-trekanten. Dog foregår der i dag også åbne adoptioner, når danske børn bortadopteret til familier, der ikke på forhånd har nogen tilknytning til barnet (Adoptionsnævnet, 2006).

I Socialministeriets Betænkning fra 2006 lægges der særlig vægt på kontinuitet og stabilitet i anbringelser. I dette kapitel vil vi beskrive den udenlandske forskning om åben adoption for at afklare, hvordan åbenheden påvirker de implicerede parter, og hvordan åbenheden påvirker kontinuiteten og stabiliteten. Da der ikke er lavet nogen studier, der specifikt omhandler, hvordan åbne adoptioner kan fungere som en social intervention i børnesager, skal resultaterne, som formidles i dette kapitel, tilpasses og fortolkes i en konkret sammenhæng. Forskningen om åben adoption beskæftiger sig dog en del med barnets tilknytning i åbne adoptionsforhold, og på den måde kan dette kapitel være med til at skabe mere viden om barnets behov for kontinuitet i dets opvækst og tilværelse.

Da den gennemgåede forskning om åben adoption kun indeholder ét originalstudie, hvor børn i åbne adoptioner sammenlignes med børn i lukkede adoptioner (Berry, 1997), vil dette kapitel i sin beskrivelse af, hvordan åben adoption påvirker børnene, primært bero på undersøgelser uden sammenligningsgrupper, dvs. undersøgelser, hvor man ikke har sammenlignet børn i åbne adoptioner med børn i lukkede adoptioner. Et enkelt studie sammenligner åbenheden i adoptionsforhold med åbenheden for børn placeret hos plejefamilier.

En væsentlig del af forskningen problematiserer netop, at den eksisterende viden om åbne adoptioner er mangelfuld, idet man ikke kan sammenligne effekterne af åben adoption med effekterne af lukket adoption (Quinton et al., 1997). Man kan antage, at grunden til, at der ikke

findes studier med relevante sammenligningsgrupper, er, at det er vanskeligt at få adoptivforældre i lukkede adoptioner til at give tilsagn om, at deres barn må deltage i en undersøgelse, der omhandler, hvordan det er at være adoptivbarn i et lukket adoptionsforhold. Desuden ved man heller ikke noget om, hvilke effekter åben adoption har for børnene på langt sigt. (Alty & Cameron, 1995; Grotevant, 2000; Grotevant & McRoy, 1998). Som Harold D. Grotevant (2000) peger på, begrænser studier af åben adoption sig til at sige noget om, hvad større eller mindre grad af åbenhed betyder for barnet *i selve adoptionsforholdet*. Da der ikke findes studier over tid eller med sammenligningsgrupper, der kan vise, hvordan børn i åbne adoptioner klarer sig på langt sigt i sammenligning med børn i lukkede adoptioner, kan man ikke sige noget om, hvad åbenhed betyder for det generelle udfald af adoptioner (fx i forhold til den fysiske og kognitive udvikling).

Hvad angår de biologiske forældre i en åben adoption, er der lavet enkelte studier, hvor forældre, der har bortadopteret lukket, sammenlignes med forældre, der har bortadopteret åbent. De fleste studier beskriver dog, hvordan forskellige variationer af åbenhed påvirker de biologiske forældre. Det samme gælder for adoptanternes vedkommende.

Åben adoption involverer alle tre parter i adoptionstrekanten, dvs. barnet, dets biologiske forældre og adoptanterne. Hvis muligheden for at anvende (åben) adoption som en konkret intervention i børnesager ønskes afdækket, er det derfor væsentligt at tilegne sig viden om alle adoptionstrekantens parter. I Betænkningen fra 2006 ytres der desuden ønske om at imødekomme såvel de biologiske forældres som barnets behov for kontinuitet, idet parterne har mulighed for at få information om hinanden og evt. også kontakt. Vi vil derfor i gennemgangen af forskningen om åben adoption undersøge konsekvenserne for alle disse tre parter.

Forskningen om åben adoption beskæftiger sig, som nævnt, primært med, hvordan graden af åbenhed påvirker parterne i adoptionstrekanten ved at undersøge de adoptionsforhold, som ikke er fuldstændigt lukkede og anonyme. Her er det vigtigt at understrege, at ikke alle parter i adoptionstrekanten vil opleve åbenheden på samme måde, da åbenhed i adoptioner er dynamisk og således kan ændre sig over tid. Desuden kan de forskellige parter i adoptionstrekanten have forskellige behov for åbenhed, som selvfølgelig også kan ændre sig over tid. Grotevant og McRoy har beskrevet åbenhed som ”en proces snarere end en

permanent tilstand” (Grotevant & McRoy, 1998), hvilket understreger fænomenets afhængighed af specifikke omstændigheder inden for de enkelte familier.

Vi indleder kapitlet med at definere begrebet ’åben adoption’. Herefter gennemgår vi forskningens rapporterede effekter af åben adoption på henholdsvis barnet, de biologiske forældre og adoptanterne.

Kapitlet adskiller sig metodisk fra resten af undersøgelsen, idet det kun i ringe grad beror på den systematiske litteratursøgning. Dette skyldes, at emnet ’åben adoption’ ikke blev indfanget fuldstændigt i den oprindelige litteratursøgning, fordi emnet har nødvendiggjort, at der er anvendt nogle andre sammenligningsgrupper. Derfor er forskningen i dette kapitel fundet ’manuelt’ ved gennemlæsning af review og andre studiers referencer, hvorefter den relevante litteratur er blevet gennemlæst, behandlet og inkluderet i undersøgelsen.

DEFINITIONER AF ÅBEN ADOPTION

Fænomenet ’åben adoption’ dækker over meget forskellige ordninger, hvor graden af *åbenhed* i adoptionsforholdet varierer. Man kan beskrive åben adoption som et kontinuum, som varierer alt efter, hvor stor graden af åbenhed er. I den ene ende af kontinuumet findes adoptionsforhold med direkte, personlig kontakt mellem nogle eller alle parter i adoptionstrekanten, mens der i den anden ende findes et fuldstændig lukket adoptionsforhold, hvor der kun i forbindelse med selve bortadoptionen udveksles anonymiserede baggrundsinformationer mellem parterne i adoptionstrekanten. Disse informationer varetages og viderebringes af udenforstående (fx et adoptionsbureau). Imellem de to yderpoler i kontinuumet findes der utallige varianter af varetagelsen af åbenheden, og den kan desuden ændre sig over tid, alt efter parterne i adoptionstrekantens behov (Gross, 1997; Grotevant, 2000; Grotevant & McRoy, 1998; Reitz & Watson, 1992; Triseliotis et al., 1997).

Åbenhed i adoptionsforhold kan opdeles i to forskellige typer:

- **Åben adoption med udveksling af informationer.** Denne type kan yderligere opdeles i to undertyper:

- **Begrænset åbenhed** er kendetegnet ved, at der ikke er personlig kontakt, men at der over tid sker en udveksling af fotografier, baggrundsinformationer og opdateringer om parterne i adoptionstrekanten. Udvekslingen sker igennem et adoptionsbureau eller anden administration, og informationerne kan være anonymiserede.
- **Semi-åbenhed** er karakteriseret ved, at der er personlig kontakt mellem parterne i adoptionstrekanten. For eksempel kan de biologiske forældre eller den biologiske mor mødes med adoptanterne, allerede før barnet er født eller lige efter fødslen. Forholdet kan også strække sig over tid, og kontakten mellem parterne administreres også her af et adoptionsbureau eller lignende.
- **Åben adoption med direkte kontakt** indebærer personlige møder mellem parterne i adoptionstrekanten i begyndelsen af adoptionsforholdet, ligesom man også aftaler, hvordan møderne skal foregå i fremtiden. Man sætter desuden rammerne for en kontinuerlig udveksling af informationer mellem parterne. Denne type adoption adskiller sig således fra de andre ved at være defineret ved, at forholdet og kontakten mellem parterne som udgangspunkt skal opretholdes over tid (Triseliotis et al., 1997).

At åbenhed skal forstås som et kontinuum indebærer, at åbenhed ikke er det samme for alle medlemmer i adoptionstrekanten. Således kan børnene opleve en grad af åbenhed, fx udveksling af breve med deres biologiske forældre, mens adoptivforældrene oplever en anden grad af åbenhed, fx direkte kontakt ved møder eller lignende. Åbenheden kan desuden ændre sig over tid og blive mere eller mindre.

I Storbritannien har man siden 1976 defineret åben adoption juridisk (Adoption Act). Her fastslås graden af åbenhed ved domstolene. En åben adoption kan give barnet og de biologiske forældre mulighed for 'association', fx ved at barnet anvender de biologiske forældres efternavn. Dog gives adoptanterne den fulde forældremyndighed og de fulde rettigheder over barnet (Alty & Cameron, 1995). I England og Skotland stoppede man i 1975 endvidere med at forsegle dokumenter, som indeholder oplysninger, der sammenkobler barnet med dets biologiske forældre (Triseliotis et al., 1997), således at det senere i livet er muligt for det adopterede barn at opsøge sine biologiske forældre. I loven Adoption Bill fra 1995 struktureres åben adoption yderligere ved, at man juridisk

indkredser, hvordan åbenhed i adoptionsforhold rent praktisk skal forvaltes af adoptionsbureauerne. Dette indebærer bl.a., at bureauerne skal:

- organisere *frivillig* kontakt mellem adopterede børn og deres familier
- spørge de biologiske forældre, om de ønsker kontakt med barnet i fremtiden, og, hvis dette er tilfældet, strukturere, hvordan denne kontakt skal foregå
- informere og rådgive såvel biologiske forældre som adoptanterne om fordele og ulemper ved åben adoption
- tage højde for barnets og adoptanternes ønsker og synspunkter omkring åbenhed (Haugaard et al., 2001; Triseliotis et al., 1997).

I beskrivelsen af åben adoption er det endvidere vigtigt at huske på, at åbenhed ikke er en mulighed i alle adoptionsforhold, da nogle biologiske forældre simpelthen ikke er i stand til at administrere kontakten til barnet, fx pga. misbrug eller vold. I nogle tilfælde vil kontakten endda være direkte skadelig og traumatisk for barnet (Reitz & Watson, 1992).

BARNET I ÅBNE ADOPTIONER

Forskningen beskæftiger sig primært med, hvordan barnet oplever større eller mindre grad af åbenhed i selve adoptionsforholdet, da kun ét studie sammenligner børn i åbne adoptioner med børn i lukkede adoptioner. Yderligere siger forskningen ikke noget om, hvilke effekter åben adoption har på langt sigt. Nogle studier beskæftiger sig med, hvordan graden af åbenhed påvirker barnets senere udvikling og adfærd, men da disse studier ikke sammenligner børnene med en relevant sammenligningsgruppe, er det vanskeligt at sige noget præcist om dette.³⁵ Et enkelt studie sammenligner åbenhedens effekter for børn i adoptionsforhold med børn placeret i plejefamilier.

Overordnet er der ikke lavet særligt mange studier af børn i åbne adoptioner, men særligt Grotevant & McRoys undersøgelse fra 1998 adskiller sig metodisk og empirisk, da den følger børn i åbne adoptioner over tid. Der er dog endnu ikke blevet publiceret nogen resultater, der

35. Hvor denne form for resultater er medtaget i denne redegørelse, diskuteres det, hvordan man kan forholde sig til dem.

viser, hvordan det går børnene på længere sigt, da undersøgelsen endnu ikke er afsluttet.

I dette afsnit vil vi medtage ni studier. Vi vil indledningsvis gennemgå Grotevant & McRoys studie, ligesom vi vil inddrage Grotevants resultater fra en undersøgelse fra 2000, der tager udgangspunkt i samme datasæt. Dernæst vil vi inddrage Berrys gennemgang af forskningen fra 1991 samt hendes empiriske studie fra 1997. Derefter vil Triseliotis gennemgang af forskningen om åben adoption blive inddraget. Pointer fra McRoys empiriske studie fra 1994 og Haugaard et al.'s gennemgang af forskningen fra 2001 vil også blive inddraget. Efterfølgende vil vi komme ind på Passmore et al.'s resultater fra et australsk, empirisk studie, og afslutningsvis vil vi inddrage Neil, Beek & Schofields empiriske studie.

Grotevant & McRoys studie løber stadig. Første udgivelse med resultater fra dette studie er fra 1998 og beskriver effekterne af åben adoption for 190 amerikanske børn i åbne adoptioner, som alle er blevet adopteret, inden de fyldte 1 år, og som alle er blevet interviewet, mens de var mellem 4 og 12 år (Grotevant & McRoy, 1998). Børnene er rekrutteret til studiet igennem adoptionsbureauer, som formidler åbne adoptioner. De er således rekrutteret fra adoptionsforhold med varierende grader af åbenhed (fx kan der være forskel på, om adoptanterne deler de tilgængelige informationer om de biologiske forældre med barnet eller ej, og om der er personlig kontakt, eller om kontakten foregår indirekte).

Undersøgelsen viser, at både adoptivforældre og børn udtrykker en høj grad af gensidig tilknytning, som er uafhængig af graden af åbenhed. Dog udtrykker børnene mindre grad af bekymring i de adoptionsforhold, hvor de kender til graden af åbenheden. Desuden viser yngre børn i højere grad end ældre børn tilfredshed med graden af åbenhed i deres adoptionsforhold – uanset hvor stor graden af åbenhed er. Kun i de adoptionsforhold, som er fuldstændigt åbne, viser de ældre børn større grad af tilfredshed med graden af åbenhed. Alle børnene, uanset grad af åbenhed, udtrykker nysgerrighed omkring deres biologiske forældre, og pigerne er generelt de mest nysgerrige, ligesom ældre børn også er det. For nogle børn er nysgerrigheden omkring de biologiske forældre desuden forbundet med ængstelige forestillinger, fx om at de biologiske forældre vil komme og 'kidnappe' dem, men der er ikke signifikant sammenhæng mellem en sådan bekymring og graden af åbenhed, og man kan derfor ikke sige noget om, hvorvidt mindre grad af åbenhed påvirker

barnet i en negativ retning med hensyn til negative forestillinger om de biologiske forældre (Grotevant & McRoy, 1998).

Med hensyn til børnenes viden om adoption som fænomen hersker der en stærk lineær relation, som viser, at jo ældre børnene er, desto mere ved de om adoption som fænomen. Desuden viser undersøgelsen, at graden af åbenhed påvirker børnenes forståelse af adoption som fænomen, således at de børn, som har flere informationer om deres biologiske forældre og har mere kontakt til dem, ved mere om, hvad adoption er, end de børn, som har mindre viden om deres biologiske forældre og har mindre grad af kontakt til dem.

Angående de effekter, som siger noget om børnenes situation, måles disse på tre variabler (selvværd, identitetsfølelse og socioemotional tilpasning). Resultaterne viser, at børnene generelt udviser positivt selvværd, har et godt selv billede og er socioemotionelt veltilpassede, og således er der ikke nogen sammenhæng med graden af åbenhed. Det vil sige, at børnene, som alle er i åbne adoptioner, alle fungerer 'normalt', og at dette er uafhængigt af, om de er i adoptionsforhold med større eller mindre grad af åbenhed.

Alt i alt viser Grotevant & McRoys studie, at jo ældre – og dermed jo mere kognitivt udviklede børnene er – des mere nysgerrige bliver de omkring deres biologiske forældre (Grotevant & McRoy, 1998). Studiet viser også, at åbenhed bliver opfattet forskelligt af de forskellige parter i adoptionstrekanten, og at ikke alle børn derfor har lige meget adgang til information om deres biologiske forældre. Selvom alle børn udtrykker tilfredshed med graden af åbenhed, kan det ikke forventes, at disse børn ville sige det samme, hvis de havde mulighed for at prøve andre varianter af åbenhed (eller lukket adoption), da de ikke forstår, hvad det vil sige at leve med mere eller mindre åbenhed. Alder og graden af åbenhed viser sig at have sammenhæng med barnets nysgerrighed i forhold til adoptionen samt dets tilfredshed med graden af åbenhed og selve adoptionsforholdet. Børn med mindre grad af informationer om deres biologiske forældre viser større nysgerrighed i forhold til bestemte emner så som de biologiske forældres navn, alder og helbred. Således er ældre børn mere nysgerrige end yngre børn, idet de har større forståelse for, hvad adoption som generelt fænomen betyder, ligesom resultaterne også viser, at jo større graden af åbenhed er, desto større forståelse for adoption udviser børnene. Det mest signifikante resultat er imidlertid, at alle børnene fungerer normalt i forhold til selvværd, identitetsfølelse og

emotional tilpasning (sammenlignet med normalbefolkningen). En af ankerne imod åbenhed i adoptioner har ellers været, at det ville forvirre børnene og gøre dem socioemotionelt utilpassede.

Ud fra samme datasæt konkluderer Grotevant i 2000, at graden af åbenhed har minimal psykologisk indflydelse på små børn (4-12 år), da børnene i forhold til normalbefolkningen udviser normalt selvværd og følelsesmæssig kontrol. Dog peger Grotevant samtidig på, at man ikke ved noget om, hvordan åbenheden i adoptionsforholdet præger børnene på længere sigt (Grotevant, 2000).

I modsætning til Grotevant konkluderer Berry i sin gennemgang af forskningen om åben adoption fra 1991, at meget små børn kan få et svækket forhold til deres adoptivforældre, hvis de har direkte, personlig kontakt til deres biologiske forældre, da små børn ikke forstår, hvad kontakten indebærer. Samtidigt argumenterer hun for, at børn i åbne adoptioner udviser mindre grad af såkaldt 'problemadfærd' som fx hyperaktivitet og aggressivitet (Berry, 1991).

Berrys empiriske undersøgelse fra 1997 beror metodisk på en spørgeskemaundersøgelse, som inkluderer 764 adoptivfamilier, der enten har foretaget en åben eller en lukket adoption. Det skal i den forbindelse anføres, at 87 pct. af børnene blev adopteret som spæde, hvilket ikke er repræsentativt. Studiet undersøger, om der er forskel på børnenes adfærd i lukkede og åbne adoptioner. Adfærden måles på en række variabler (antisocial adfærd, bekymring/angst, hyperaktivitet, modenhed, konflikter med jævnaldrende og om barnet er udadvendt eller indadvendt). Resultaterne, som måles 4 år efter selve adoptionen, viser, at der ikke er nogen adfærdsmæssige forskelligheder mellem børn i lukkede adoptioner og åbne adoptioner. Børnene viser heller ingen såkaldt 'problemadfærd', dvs. emotionelle-, kognitive- eller tilknytningsmæssige forstyrrelser.

Ligesom hos Grotevant peger andre studier på, at meget små børn oftest vil have lettest ved at blive adopteret, fordi de er for små til at opfatte selve adoptionen og til at huske tiden før adoptionen. Det gælder både børn i åbne og lukkede adoptioner. Større børn er derimod i stand til at huske, hvad der ligger før adoptionen – fx forholdet til deres biologiske forældre. I disse tilfælde kan lukkethed derfor vanskeliggøre adoptionsprocessen, da børnene vil opleve det som en meget stor omvæltning.

Triseliotis opsummerer en del af forskningen på området og peger på, at større børn kan have gavn af en kontinuerlig relation til de

biologiske forældre, og at det faktisk mindsker risikoen for sammenbrud i adoptionen (Triseliotis et al., 1997). Triseliotis konkluderer endvidere, at ældre børn er i stand til at håndtere tilknytninger til flere 'forskellige' forældre på samme tid, uden at disse tilknytninger nødvendigvis er ens, da børnene bruger de forskellige forældre til at dække forskellige behov. Desuden viser flere studier af ældre adopterede børn, at de opfatter deres biologiske forældre som en slags 'udvidet familie' (Fratter 1991, 1995, in: Haugaard et al., 2001). De samme studier viser også, at ældre børns loyalitet og tilknytning til adoptivforældrene ikke mindskes, fordi de har kontakt med deres biologiske forældre.

En interessant konklusion i McRoys studie fra 1994 er, at alle børnene i hans undersøgelse – uanset om de var i åbne eller lukkede adoptioner – udtrykte nysgerrighed omkring, hvem deres biologiske forældre var og gerne ville vide mere om dem (Grotevant & McRoy, 1998; Triseliotis et al., 1997).

Passmore, Feeney & Foulstone (2006) har beskæftiget sig empirisk med de mere langsigtede effekter af graden af åbenhed. Ved hjælp af interview har de undersøgt, hvordan 144 voksne adopterede i Australien, som er opvokset i familier med varierende grader af åbenhed, håndterer følelsesmæssige relationer i deres voksenliv. Resultaterne viser, at de, som har oplevet en stor grad af lukkethed og hemmeligholdelse omkring deres adoption, har et mere negativt forhold til deres adoptivforældre og har større problemer med ensomhed og tætte følelsesmæssige relationer sammenlignet med de adopterede voksne, som er opvokset med større grad af åbenhed. Ligeledes argumenterer Passmore et al. for, at en højere grad af åbenhed hjælper de adopterede til at håndtere adoptionsrelaterede problemer, fx identitets- og tilknytningsproblematikker, bedre end dem, som har oplevet lukkethed omkring adoptionen.

Afslutningsvis vil vi inddrage Neil, Beek & Schofield's (Neil et al., 2003) nyere studie, som sammenligner, hvordan børn i plejefamilier håndterer kontakt i forhold til børn i adoptivfamilier. Heller ikke her er sammenligningsgruppen af plejebørn relevant, idet plejebørns omstændigheder kan adskille sig væsentligt fra adoptivbørns omstændigheder (tidligere miljø, alder ved anbringelse, årsager til anbringelse). De to grupper ligner dog hinanden på en række områder, da de begge skal håndtere identitets- og tilknytningsproblematikker i forbindelse med at være placeret væk fra deres biologiske forældre.

Studiet beror metodisk på en sammenligning af to forskellige empiriske undersøgelser – en om adoptivbørn og en om plejebørn. Empirisk indeholder studiet af adoptivbørnene interview med 35 adoptivbørns adoptivforældre i åbne adoptioner. Adoptivforældrene har rapporteret, hvordan barnet håndterer kontakten til de biologiske forældre. Resultaterne fra undersøgelsen viser, at 50 pct. af børnene forholder sig ”følelsesmæssigt neutralt” eller uproblematisk i den direkte kontakt med de biologiske forældre. Dette skyldes, ifølge adoptanterne, at barnet er for lille til at forstå, hvem de biologiske forældre er, og hvad relationen til dem betyder. 25 pct. af adoptanterne mener, at den direkte kontakt og møderne er en positiv oplevelse, som deres barn ser frem imod, mens 25 pct. mener, at det er en negativ oplevelse.

For plejebørn ser det ganske anderledes ud.³⁶ Kun 6 pct. af plejebørnene betragter den direkte kontakt med de biologiske forældre som uproblematisk. For en tredjedel af plejebørnene er den direkte kontakt med de biologiske forældre ”tilfredsstillende, men ikke uproblematisk”, mens mindst en tredjedel af børnene oplever traumer og potentiel fare i den direkte kontakt med de biologiske forældre.

Forfatterne til studiet konkluderer, at de store forskelle i oplevelsen af den direkte kontakt for henholdsvis adoptiv- og plejebørn skyldes, at der ikke er tale om den samme ’type’ af børn. I relation til Socialministeriets Betænkning fra 2006 er dette en relevant pointe, da man ved brug af adoption som en intervention over for udsatte børn må medtænke, at adoption, herunder åben adoption, ikke er en mulighed for alle børn. Børn, som indstilles til bortadoption i Danmark, adskiller sig ofte fra børn, som kommer i plejefamilie, ved at have færre sociale problemer før anbringelsen/adoptionen, og ikke alle børn vil have gavn af at have direkte kontakt til deres biologiske forældre.

DE BIOLOGISKE FORÆLDRE I ÅBNE ADOPTIONER

En antagelse om biologiske forældre i åbne adoptioner er, at det psykologisk og socialt set er denne gruppe i adoptionstrekanten, som er den mest udsatte, hvad angår effekter af adoptionen, da bortadoptionen er en

36. Antallet af børn eller metoden til indsamling af data beskrives ikke i artiklen, men den henviser til, hvor disse oplysninger kan findes.

traumatisk oplevelse, som ofte fører til følelser som skyld og skam samt bekymring for barnets situation hele livet (Baran & Pannor, 1990). Heroverfor står antagelsen om, at åbenhed kan gøre den traumatiske oplevelse mindre, idet viden om, hvordan barnet har det, er centralt for mange biologiske forældre.

De biologiske forældre er den eneste gruppe i adoptionstrekanten, som i forskningen om åben adoption er beskrevet med relevante sammenligningsgrupper, idet man har sammenlignet effekter og oplevelser af henholdsvis lukket og åben adoption for de biologiske forældre.

Disse studier beskriver de biologiske forældre (som oftest kun den biologiske mor) i både lukkede og åbne adoptioner. Undersøgelserne beskriver dels, hvordan de biologiske forældre oplever åben adoption generelt, dels hvordan de klarer sig på langt sigt i forhold til at håndtere følelsesmæssige problemer i forbindelse med bortadoptionen.

Dette afsnit vil inddrage otte studier. Indledningsvis vil Grotevant & McRoys empiriske studie fra 1998 og Grotevants eget studie fra 2000 blive præsenteret, ligesom Berrys gennemgang af forskningen fra 1991 vil blive inddraget. Ligeledes inddrages to empiriske studier fra 1997 af hhv. Linda Cushman et al. og Cinda Christian et al. Triseliotis gennemgang opsummerer dernæst de negative og positive sociale og psykiske effekter af åben adoption for de biologiske mødre, ligesom J. Haugaards gennemgang gør det. Afslutningsvis vil Blanton & Descheners empiriske studie fra 1990 blive inddraget.

Grotevant & McRoy undersøger i et studie fra 1998 og 2000, hvordan adoptionsforhold med større eller mindre grad af åbenhed opleves af den biologiske mor, og hvordan biologiske mødre håndterer sorgen ved at bortadoptere et barn (Grotevant, 2000; Grotevant & McRoy, 1998). Undersøgelserne baserer sig på telefoniske interview med 169 biologiske mødre.

Grotevant & McRoys undersøgelse viser, at de biologiske mødre med en høj grad af åbenhed har et bedre forhold til adoptivforældrene. I tilfælde med mindre grad af åbenhed (fx kun udveksling af breve) havde de biologiske mødre således lave forventninger til, at forholdet til barnet ville være kontinuerligt, mens det modsatte var tilfældet for biologiske mødre med større grad af åbenhed. De lavere forventninger kan skyldes, at det bliver nemmere at acceptere 'tabet' af barnet, hvis man ikke har jævnlig kontakt til det, og således accepteres det, at kontakt ikke

er en mulighed. Med hensyn til håndtering af sorg viser studiet, at biologiske mødre i adoptionsforhold med en høj grad af åbenhed (personlige møder og kontinuerlig kontakt) håndterer sorgen over 'tabet' af barnet langt bedre end de mødre, som er involveret i adoptioner med mindre grad af åbenhed (fx tidsbegrænset eller indirekte kontakt). Studiet fra 2000 konkluderer desuden, at ubehaget omkring åbenheden for de biologiske forældre begrænser sig til det første personlige møde med adoptanterne, og at et forhold præget af åbenhed over en længere periode opleves som positivt.

Cushman, Kalmuss & Namerow har sammenlignet 171 amerikanske biologiske mødre, som har bortadopteret åbent, med biologiske mødre, som har bortadopteret anonymt (lukket). Sammenligningsgruppen er således relevant i denne sammenhæng. Mødrene blev interviewet både før fødslen og igen, da barnet var 4 år. Studiet viser, at de mødre, som har bortadopteret åbent (møder, breve, telefonisk kontakt, generel information om barnets velbefindende) psykosocialt set klarer sig bedre på langt sigt end de mødre, som har bortadopteret lukket. Desuden er et fremtrædende mønster hos de mødre, som har direkte og personlig kontakt med adoptivfamilien, at de selv fire år efter barnets fødsel har positive psykosociale effekter i sammenlignet med de biologiske mødre, som har adopteret lukket (Cushman et al., 1997).

Samme konklusion når Christian et al. frem til i et empirisk studie fra 1997, som undersøger, hvordan 75 biologiske mødre, som enten har adopteret lukket eller åbent (i varierende grad) for mellem 4 og 12 år siden, håndterer sorgen over 'tabet' af barnet over tid (Christian et al., 1997). Igen viser det sig, at mødre i helt åbne adoptioner håndterer sorg væsentligt bedre end de mødre, som har bortadopteret lukket. Således håndterer 30 pct. af de biologiske mødre i lukkede adoptioner sorgen meget dårligt, og de forbinder adoptionen med følelser som vrede, angst, skyldfølelse og bekymring for barnet. Det samme gælder for 38 pct. af de biologiske mødre i tidsbegrænsede adoptioner, mens det kun gælder 10 pct. af mødrene i helt åbne adoptioner. Mødrene i de åbne adoptioner lægger eksplicit vægt på, at åbenheden har gjort det nemmere for dem at håndtere sorgen – særligt i de tilfælde, hvor der har været personlig kontakt, mens afbrydelse af kontakt kan fremprovokere angst, skyldfølelse og/eller depression. Christian et al.'s studie viser yderligere, at de biologiske mødre, som stadig er sammen med faderen til det bortadopterede

barn, risikerer at forlænge sorgen over 'tabet' af barnet, hvilket måske kan skyldes, at de fastholdes i et mindet om det (Christian et al., 1997).

I et review opsummerer Triseliotis et al. både de positive og negative effekter af åben adoption (Triseliotis et al., 1997). Som i Cushman, Kalmuss & Namerows undersøgelse lægger de også vægt på, at åbenhed giver de biologiske forældre en følelse af at have større kontrol med adoptionen, som ellers af mange opleves som traumatisk. Grotevant & McRoys undersøgelse viser også, at majoriteten af biologiske mødre hævder, at de har nemmere ved at acceptere deres valg om at bortadoptere, når de har mulighed for at vide, om barnet har det godt (Grotevant, 2000). Denne argumentation understøttes af andre amerikanske studier, som viser, at mange er mere villige til at bortadoptere, hvis de potentielt kan få at vide, hvordan barnet klarer sig. De samme studier konkluderer også, at åbenheden generelt opleves positivt af de biologiske forældre, idet det giver dem en følelse af større kontrol med den ellers traumatiske oplevelse, som det er at bortadoptere sit barn (Berry, 1991).

Åbenhed kan altså mindske de biologiske forældres skyldfølelse, angst og bekymring for, hvordan det efterfølgende er gået med barnet. En anden vigtig pointe er, at udsigten til åbenhed i adoptionsforholdet virker appellerende på mange, som overvejer at bortadoptere, da de så ved, at de i fremtiden kan få kontakt til barnet og fortælle det, hvorfor beslutningen om at bortadoptere blev taget.

I Triseliotis' gennemgang af forskningen fremhæves det som en negativ effekt af åbenheden, at der er risiko for, at åbenheden vil fastholde de biologiske forældre i en slags 'limbo', hvor de ikke kan bearbejde tabet af barnet pga. muligheden for kontakt. Denne konklusion lægger sig op ad Christian et al.'s konklusion om, at mødre, der stadig er sammen med faderen til det bortadopteret barn, risikerer at forlænge sorgen og dermed håndterer den dårligere (Christian et al., 1997). Triseliotis et al. konkluderer altså, at det ikke at vide, hvordan det går med barnet, er det sværeste for de biologiske forældre, men at viden potentielt også kan forværre traumet omkring bortadoptionen. Endvidere anbefaler alle de studier, som er gennemgået af Triseliotis et al., at der gives mulighed for større grad af åbenhed for de biologiske forældre – på betingelse af, at åbenheden suppleres med rådgivning såvel før som efter bortadoptionen.

I modsætning til Triseliotis et al. (1997) konkluderer Blanton & Descherner i et empirisk studie fra 1990, som inddrager 59 biologiske

mødre, der har svaret på spørgeskemaer, at en negativ effekt af åben adoption for de biologiske mødre er, at de kan opleve livslang sorg omkring adoptionen (Blanton et al., 1990). Studiet sammenligner biologiske mødre, som har bortadopteret lukket, med biologiske mødre, som har bortadopteret åbent (i varierende grader). Selvom 77,7 pct. af de mødre, som har bortadopteret åbent, oplever adoptionen positivt 1-5 år efter selve adoptionen, konkluderer forfatterne, at håndteringen af sorgen er sværere for de biologiske mødre med kontinuerlig kontakt til og viden om barnet, end for biologiske mødre i lukkede adoptioner. Studiet sammenligner de biologiske mødres sorg med mødre, hvis børn er døde, og det viser sig her, at de biologiske mødre i åbne adoptioner sørger *mere*.

Forfatterne til studiet mener, at dette muligvis kan skyldes manglen på 'afslutning', idet de åbne adoptioner jo indebærer kontakt med barnet og dets adoptivfamilie. Denne påstand om sammenhæng bør dog underkastes yderligere studier, før en så drastisk konklusion kan drages, da der er væsentlige psykosociale forskelle i oplevelsen af at miste et barn, fordi det dør, eller fordi det bortadopteret (Blanton et al., 1990).

ADOPTANTERNE I ÅBNE ADOPTIONER

Eftersom grundene til at adoptere historisk set har ændret sig, således at det nu oftest er barnløse par, som ønsker at adoptere, kan åben adoption for adoptanterne i adoptionstrekanten opleves negativt. En af antagelserne er, at åbenheden kan være forbundet med ubehag og usikkerhed, fordi de nye forældre (adoptanterne) er bange for at miste det barn, som de lige er blevet givet, eller er bekymrede for, at kontakten til de biologiske forældre vil forvirre barnet, så det får sværere ved at knytte sig til dem.

Denne gennemgang vil inddrage syv relevante studier, hvoraf fire af dem undersøger, hvordan adoptanterne håndterer forhold som fx tilknytning til barnet, relationen til de biologiske forældre og frygt omkring åbenheden inden for selve adoptionen (Grotevant & McRoy, 1998; Triseliotis et al., 1997; Haugaard et al., 2001; Fratter, 1991, 1995). Et enkelt af studierne indeholder sammenligning med en relevant sammenligningsgruppe af adoptivforældre, der er i et lukket adoptionsforhold (Demick 1993 og Berry et al. 1998).

Også i forhold til viden om adoptanterne i åbne adoptioner skiller Grotevant & McRoys studie fra 1998 sig ud (Grotevant & McRoy, 1998), da det empirisk og metodisk er meget omfattende. De har interviewet 190 adoptantpar, som har adopteret med varierende grader af åbenhed. Interviewene omhandler deres opfattelse af åben adoption og deres forhold til de biologiske forældre og til barnet. Disse holdninger og relationer sammenlignes med graden af åbenhed, og studiet siger således ikke noget om, hvordan adoptanter i åbne adoptioner klarer sig i forhold til adoptanter i lukkede adoptioner.

Resultaterne fra studiet viser, at adoptanter i helt åbne adoptioner er mere empatiske over for deres børn, idet de er mere opmærksomme på, at åbenheden kan hjælpe barnet til en bedre forståelse af adoptionen, end adoptanter med mindre grad af åbenhed. Ligeledes viser de større grad af forståelse for, at barnet interesserer sig for sit biologiske og historiske ophav.

Den samme tendens kan observeres i adoptanternes holdning til de biologiske forældre, idet adoptanter i adoptionsforhold med stor grad af åbenhed viser større forståelse for de biologiske forældres behov end adoptanter i adoptionsforhold med lille grad af åbenhed. Et signifikant resultat er endvidere, at mellem 70 og 95 pct. af alle adoptanter udtrykker stor grad af tilfredshed med kontakten til de biologiske forældre og dermed deres egen kontrol over adoptionsforholdet. Faktisk viser studiet, at ud af de adoptanter, som *ikke* er tilfredse med graden af kontakt til de biologiske forældre, ønsker næsten 16 pct. af adoptivmødrene mere kontakt, mens det samme gælder for 13 pct. af adoptivfædrene. Ingen af adoptivmødrene ønsker mindre kontakt, og kun 2 pct. af adoptivfædrene ønsker mindre kontakt til de biologiske forældre.

Hvad angår adoptanternes frygt for, at de biologiske forældre skal ønske barnet tilbage, viser studiet også, at 77-82 pct. af adoptanterne i helt åbne adoptioner udtrykker, at de 'nu slet ikke' er bange for dette, men tilkendegiver, at de har været det på et tidligere tidspunkt. Faktisk viser resultaterne, at frygten for, at de biologiske forældre skal kræve barnet tilbage, afhænger af, om de har personlig kontakt til den biologiske mor. Frygten for de biologiske forældre handler altså om de konkrete, personlige erfaringer med dem. Dette understøttes af, at de adoptanter, som er i helt åbne adoptioner, og som udtrykker frygt 'nu', baserer denne frygt på konkrete erfaringer med de pågældende biologiske forældre. Studiet konkluderer således, at majoriteten af adoptanterne føler sig

sikre i deres roller som adoptivforældre, og at de ikke er bekymrede for forholdet til barnet eller for, om de biologiske forældre vil kræve barnet tilbage.

Triseliotis et al (Triseliotis et al., 1997) har peget på, at det er adoptanterne, som får mindst ud af åbenhed i adoptioner, men deres studie fra 1990 (Lambert, 1989) viser også, at adoptanternes villighed til åbenhed i høj grad er et spørgsmål om, hvordan de biologiske forældre er som personer, dvs. om de lever et såkaldt 'stabilt' liv. Ikke desto mindre viser Fratters studie fra 1991 og 1995 af adoptanter (refereret i Triseliotis et al., 1997), at 70 pct. af adoptanterne oplever åbenheden positivt eller meget positivt, når åbenheden først *er* etableret, hvilket Grotevant & McRoys studie også konkluderer. Her forholder omkring 30 pct. af adoptanterne sig mere kritisk til åbenhed eller har oplevet komplikationer i forbindelse med åbenheden.

Samme konklusion drages i en gennemgang af forskningen af Haugaard et al. (2000) samt i Demicks empiriske studie fra 1993 (spørgeskema og personlige interview). Sidstnævnte indeholder en sammenligning af 15 adoptantpar, som har adopteret åbent (i varierende grad) med 15 adoptantpar, som har adopteret lukket. De to grupper ligner hinanden på en række demografiske baggrundsforhold. Demick sammenligner to grupper af adoptanters oplevelse af adoptionsforholdet, som måles på forskellige variabler (selvværd, generel tilfredshed med tilværelsen, stressniveau, oplevelse af kontrol med adoptionen, oplevelse af forældrerolle og familiefunktion, tilknytning mv.). Resultaterne viser, at de to adoptanttyper faktisk er meget ens, selvom adoptanter i de lukkede adoptioner har en højere grad af selvtillid end adoptanterne i de åbne adoptioner. Studiet viser dog samtidig, at adoptanterne i lukkede adoptioner bekymrer sig mere om deres *egen* tilknytning til barnet og desuden har en tendens til at opfatte deres barn som mere krævende (stress).

Et interessant resultat i Demicks studie er, at der tilsyneladende er en sammenhæng mellem typen af adoption (åben eller lukket) og adoptanternes rapporterede oplevelse af familiefunktion og -værdier. Adoptanter i lukkede adoptioner lægger således større vægt på moralske og religiøse værdier end adoptanter i åbne adoptioner, som til gengæld lægger større familiemæssig vægt på kulturelle og politiske aktiviteter og værdier.

Studiet viser også, at holdningen til åbenhed er positiv, når først den *er* etableret, og at ingen har fortrudt valget af den åbne adoption,

selvom adoptanterne i begyndelsen har følt sig utrygge ved kontakten til de biologiske forældre. Mange adoptanter nævner desuden, at den vigtigste fordel ved åbenheden er, at barnets helbredsmæssige baggrund er kendt. Det fremhæves endvidere, at adoptivmødre og adoptivfædre i åbne adoptioner reagerer forskelligt på åbenheden i adoptionen. Således viser Demicks studie, at adoptivmødre i åbne adoptioner har lavere selvtillid end adoptivfædre, ligesom de har også lavere selvtillid end mødre i lukkede adoptioner. Demick foreslår, at dette kan skyldes, at mødre, som rent faktisk har mødt den biologiske mor, kan opleve skyld omkring at have adopteret 'hendes' barn.

Demick konkluderer, at de to grupper (adoptanter i hhv. åbne og lukkede adoptioner) på langt de fleste punkter ligner hinanden, men at åbenhed kan være med til at reducere bekymringen omkring tilknytningen til barnet. Denne konklusion understøttes af, at alle adoptanterne i åbne adoptioner i interviewundersøgelsen udtrykker, at de føler en "indre fred" og "kontrol" med adoptionen, netop fordi de har information om eller kontakt med de biologiske forældre.

Demicks resultater understøttes af konklusionerne fra Berry et al.'s studie fra 1998 (Berry et al., 1998). Dette empiriske studie beror på en spørgeskemaundersøgelse, som inkluderer 700 adoptivfamilier, som enten har adopteret åbent eller lukket. Ligesom Demick konkluderer Berry et al., at der ikke er nogle nævneværdige forskelle i tilpasningen for hhv. adoptanter i lukkede og åbne adoptioner, men at adoptanterne i de åbne adoptioner udtrykker høj grad af tilfredshed. 73 pct. af de adspurgte adoptanter, som har valgt åbne adoptioner fire år forinden, svarer, at de har det "godt" eller "meget godt" med åben adoption. Desuden viser Berrys studie, at de adoptanter, som har direkte kontakt, dvs. direkte åbenhed, har en større grad af tilfredshed med den åbne adoption end de adoptanter, som havde mindre grad af åbenhed, fx via breve og telefonsamtaler. Det skal dog bemærkes, at Berry et al.'s studie empirisk kun undersøger adoptivfamilier, hvor barnet er blevet adopteret som ganske spæd, og studiet kan derfor ikke sige noget om, hvordan åbenhed opleves af adoptanter, som har adopteret ældre børn. En sidste, men vigtig, konklusion fra dette empiriske studie er, at kontakten mellem adoptanter og barnet på den ene side og de biologiske forældre på den anden er væsentligt reduceret efter fire år, da kun 44 pct. af de undersøgte oprettholder kontakt. Netop denne afbrydelse kan være skadelig for barnet, da det indebærer diskontinuitet i barnets opvækst.

SAMMENFATNING

I dette kapitel har vi forsøgt at give et overblik over, hvilke effekter og påvirkninger forskningen om åben adoption har beskrevet.

Sammenfattende kan man sige, at resultaterne fra de empiriske studier af børn i åbne adoptioner generelt er positive. Antagelsen om, at børnene er bedre stillet uden at have informationer om eller kontakt med deres biologiske forældre, har vist sig ikke at holde stik, da de empiriske studier viser, at jo højere graden af åbenheden er, desto mere tilfredse er børnene. I forhold til selvværd, identitetsfølelse og social og emotionel tilpasning viser alle børnene sig at være normale i sammenligning med børn i samme aldersgruppe fra normalbefolkningen.

Antagelsen om, at børn i åbne adoptioner skulle få en svækket tilknytning til deres adoptivforældre, har ligeledes vist sig ikke at holde stik, da resultaterne af de empiriske studier peger på, at børnene udviser en høj grad af tilknytning til deres adoptivforældre, som er uafhængig af graden af åbenhed i adoptionsforholdet.

Der er dog uenighed om tilknytningsproblematikken, da en undersøgelse peger på, at særligt små børn har vanskeligere ved at knytte sig til deres adoptivforældre, hvis de har direkte og *personlig kontakt* med deres biologiske forældre. Andre empiriske studier viser også, at ældre børn udtrykker størst tilfredshed med en høj grad af åbenhed, ligesom de ældre børn bedre kan håndtere relationer til flere 'sæt' af forældre uden at blive forvirrede, da de opfatter deres biologiske forældre som en slags 'udvidet familie'. Samtidig viser det sig, at større børn i åbne adoptioner viser mindre grad af problemadfærd, og at åbenhed generelt reducerer risikoen for sammenbrud i adoptionsforholdet. Opsummerende kan man ud fra de empiriske studier argumentere for, at jo mere kognitivt udviklede børnene er, jo større forståelse har de for, hvad adoption som generelt fænomen betyder, og desto større forståelse og glæde har de af åbenheden, da alle adoptivbørn – uanset om de er i lukkede eller åbne adoptioner – udviser nysgerrighed omkring, hvem deres biologiske forældre er.

En af antagelserne omkring de biologiske forældre i åbne adoptioner, har typisk været, at åbenheden ville forlænge smerten over tabet af barnet, og at det psykisk og socialt ville være vanskeligt for de biologiske forældre at håndtere kontakten til barnet og adoptanterne. De empiriske studier er dog næsten alle enige om, at åbenhed tværtimod forbed-

rer de biologiske forældres situation væsentligt, da studierne viser, at jo større graden af åbenhed er, des bedre håndterer de sorgen over 'tabet' af barnet, ligesom de har nemmere ved at acceptere deres valg om at bortadoptere. To empiriske studier viser endda, at biologiske mødre i åbne adoptioner psykosocialt på langt sigt klarer sig bedre i forhold til biologiske mødre i lukkede adoptioner. Det ene af disse studier (Christian et al., 1997) konkluderer endvidere, at det forholder sig sådan, at jo større grad af åbenhed, desto bedre håndterer de biologiske mødre sorgen over 'tabet' af barnet på langt sigt. Samtidigt konkluderes det, at fravær af kontakt eller afbrydelse af kontakt kan fremme negative følelser som skyld, angst og depression og på den måde gøre det sværere for den biologiske mor at håndtere sorgen.

I modsætning hertil viser et andet studie, at kontinuerlig kontakt og udveksling af information kan forværre situationen for nogle biologiske mødre, da de fastholdes i sorgen ved hele tiden at blive mindet om deres valg om at bortadoptere. De fleste empiriske studier peger dog på, at majoriteten af de biologiske forældre oplever åbenheden positivt, da det giver dem en oplevelse af at have større kontrol med selve adoptionen, idet de har adgang til informationer om, hvordan det går med barnet. Endelig viser det sig, at biologiske forældre med en høj grad af åbenhed og personlig kontakt har et bedre forhold til adoptanterne end biologiske mødre med en mindre grad af åbenhed.

Adoptanterne er den gruppe, som antageligt skulle have det vanskeligst med åbenheden. Forskningen omhandler adoptanternes tilfredshed og oplevelse af åbenhed i adoptionsforholdet, og resultaterne er entydigt positive. Op mod 95 pct. af alle adoptivforældre udtrykker en høj grad af tilfredshed med åbenheden, og majoriteten af dem, som er utilfredse med graden af åbenhed, ønsker sig *mere* kontakt. Desuden viser studierne, at adoptanter med en høj grad af åbenhed viser mere empati og forståelse for såvel barnet som de biologiske forældres situation og behov for information og kontakt. Resultaterne viser dog også, at adoptanterne i begyndelsen af adoptionsforholdet har oplevet ængstelse, men at denne reduceres betydeligt ved en høj grad af kontakt til de biologiske forældre.

Særligt i forbindelse med adoptanterne er det væsentligt at bemærke, at den høje tilfredshed med åbenheden kan skyldes, at alle studier, undtaget ét, kun beskæftiger sig med adoptanter, som allerede er i åbne adoptionsforhold. Der må således tages højde for en selektions-

skævvridning i studierne, da adoptanter, som allerede har accepteret åbenheden, og som ikke har noget sammenligningsgrundlag, ikke kan forventes at kunne redegøre for, hvordan de ville have oplevet adoptionsforholdet, hvis det havde været lukket.

BARNETS ALDER VED ADOPTION

INDLEDNING

Når man skal undersøge, hvilken betydning barnets alder har for udbyttet af adoption, bevæger man sig naturligt ind på det udviklingspsykologiske område. Her er det centralt at se på, hvorvidt der er forskel på, om børn adopteres tidligt eller sent, hvad angår barnets udvikling på det fysiske, sociale, emotionelle og kognitive område. Der er ikke konsensus om, hvordan tidlig og sen adoption skal defineres. I de forskningsstudier, vi anvender, defineres 'tidlig adoption' således på tre forskellige måder – som adoption omkring 4-månedersalderen, før 6-månedersalderen eller før 12-månedersalderen – mens 'sen adoption' defineres som adoptioner efter 6-månedersalderen, efter 12-månedersalderen og i en enkelt undersøgelse efter 5-årsalderen. Vi bruger således 'tidlig' og 'sen' adoption relativt, men vil præcisere, hvad betegnelserne dækker over i hver enkelt undersøgelse i dette kapitel.

De tidligt adopterede børn er stort set kun påvirket af genetiske faktorer og barnets interaktioner med et godt miljø, hvorimod de sent adopterede børns udvikling er resultatet af interaktioner mellem den genetiske arv, et ugunstigt miljø og et senere gunstigt miljø (Howe, 1998:86).

Flere undersøgelser peger på, at barnets alder ved adoption er en vigtig prædiktør for et godt resultat. Der er en klar tendens til, at jo yngre barnet er ved adoption, jo større sandsynlighed er der for, at barnets udvikling går i en positiv retning (Pringle et al., 1967:16ff). Her er tilknytning et centralt aspekt i forhold til alderens betydning. Det er essen-

tielt at vide, hvilken betydning barnets adoptionsalder har for dets evne til at danne en sikker tilknytning til sine adoptivforældre.

I en systematisk forskningsoversigt (Howe, 1998) viser flertallet af studierne, at de sent adopterede klarer sig noget dårligere end de tidligt adopterede børn (før 6 måneder) (Howe, 1998:86). Der er tendens til, at de sent adopterede børn i større udstrækning end de tidligt adopterede børn (før 6 måneder) har en antisocial adfærd og dårlig tilpasningsevne samt psykiske vanskeligheder. Studier af børnenes socioemotionelle udvikling viser, at de sent adopterede børn generelt klarer sig dårligere end de tidligt adopterede børn (før 6 måneder) (Howe, 1998:87). Der observeres også en klar sammenhæng mellem sandsynligheden for sammenbrud i adoptionen og barnets adoptionsalder (fx Barth & Berry, 1988; Fratter et al., 1991 i Howe, 1998). Sandsynligheden for sammenbrud ligger således på 5-15 pct. for børn, der er adopteret inden 10-årsalderen, mens den stiger til 40-50 pct. for børn, som er adopteret efter 12-13-årsalderen (Howe, 1998:94).

En undersøgelse af adopterede rumænske børnehjemsbørn (alle adopteret inden de fyldte 2 år), som var i dårlig fysisk tilstand og mentalt underudviklede inden adoption til England viser, at de hurtigt indhentede vægt, højde og kognitiv udvikling efter adoption. Den stærkeste prædikator for en god kognitiv udvikling var barnets alder ved adoption. De, der blev adopteret inden 6-månedersalderen, havde en næsten alderssvarende normal udvikling i 4-årsalderen, hvad angik fysisk vækst og kognitiv udvikling. De børn, der blev adopteret efter 6 måneder, havde en imponerende udvikling, men klarede sig dog ikke lige så godt som de tidligere adopterede (Rutter, & the ERA Study Team, 1998).

I en dansk undersøgelse kortlægges de problemer, som de rumænske børn, der adopteredes til Danmark i perioden 1990 til 2000, har. Undersøgelsen er baseret på spørgeskemaundersøgelser og interview med de danske adoptanter. Der indgår 150 børn i spørgeskemaundersøgelsen, og 20 børn indgår i interviewundersøgelsen (Mehlbye, 2005:24f). Flertallet af børnene var i alderen 2-4 år på adoptionstidspunktet, men deres alder varierede fra 0-13 år. Cirka to tredjedele af børnene havde fysiske og/eller psykiske problemer, da de kom til Danmark. På undersøgelsestidspunktet (5-15 år efter adoptionen) havde to tredjedele af børnene psykiske og fysiske problemer i lettere eller sværere grad, og her var de børn, der allerede ved ankomsten til Danmark havde problemer, stærkt overrepræsenterede. Og de børn, der havde problemer ved an-

komsten, var igen især de sent adopterede (adopteret efter 5-årsalderen) (Mehlbye, 2005:33ff).

De hidtidige forskningsoversigter giver samlet set et klart billede af, at de tidligt adopterede generelt klarer sig bedre end de sent adopterede. Problemet med de udenlandske undersøgelser er imidlertid, at vi ikke ved, om børnenes eventuelle problemer forstærkes af, at de ofte har et andet udseende end deres jævnaldrende i det nye miljø – og om denne faktor har en forskellig virkning på børn, der adopteres i en ung alder, sammenlignet med børn, der adopteres senere. Et andet spørgsmål, som de hidtidige forskningsoversigter lader ubesvaret, er, hvorvidt de sent adopterede klarer sig bedre eller dårligere end de tilbageblevne. Derfor vil vi i det følgende supplere med en oversigt over indenlandske adaptioner, hvor børnene ikke har passeret nogen landegrænser.

METODE

I nærværende kapitel foretager vi en undersøgelse af, hvordan tidligt adopterede børn klarer sig i forhold til sent adopterede børn, hvor tidlig og sen adoption beskrives i et kontinuum. Endvidere ser vi på, hvordan de sent adopterede børn klarer sig i forhold til de tilbageblevne børn (børn, der fortsat er anbragt, og/eller børn, der bliver hjemgivet til deres biologiske forældre). Dette gør vi for at kunne foretage en afvejning af konsekvenserne af at blive adopteret sent samt konsekvenserne af at forblive i et materielt og socialt dårligere miljø.

Hovedparten af undersøgelserne, der anvender de omtalte sammenligningsgrupper, er valgt ud fra inklusionskriterierne omtalt i kapitel 2. De anvendte forskningsoversigter er hentet fra vores opbyggede database med litteraturreferencer og er valgt ud fra et kriterium om, at de specifikt skal omhandle alderens betydning for udbyttet af adoption, og at de skal indeholde en sammenligning af tidligt og sent adopterede børn. Derudover er der anvendt materiale, som er fundet gennem en fokuseret internetsøgning via søgemaskiner. Endelig er originale undersøgelser og forskningsoversigter over empiriske studier af udenlandsk adoption af børn blevet anvendt.

I dette kapitel vil vi søge at belyse konsekvenserne af en tidlig/sen adoption for barnets tilknytning til adoptivforældrene, dets kognitive udvikling (IQ) samt dets emotionelle og adfærdsmæssige udvikling.

Flere af disse studier er allerede blevet præsenteret i kapitel 3, og flere af dem er endvidere anvendt i kapitel 4. Derfor vil undersøgelseernes baggrund, metodiske tilgange og mål ikke blive nærmere beskrevet i dette kapitel.

BARNETS TILKNYTNING

H. Rudolph Schaffer vurderer, at det ud fra et tilknytningsperspektiv er muligt at udskifte de personer, der tager sig af barnet, i barnets allerspædeste opvækst. Dette vurderer han på baggrund af en gennemgang af forskning på området. Der er stor enighed blandt forskere om, hvornår den kritiske periode for børns adskillelse fra moderfiguren indfinder sig (Schaffer, 2003:45ff). Det er i perioden mellem den 6. og 9. måned, at barnet første gang reagerer på adskillelse fra moderfiguren. En adskillelse vil herefter virke forstyrrende for barnet.

6-månedersalderen betegnes som en vigtig milepæl i barnets sociale udvikling, da denne alder er karakteriseret ved, at barnets positive reaktioner overvejende retter sig mod de personer, som barnet kender, mens ukendte personer overvejende fremkalder negative reaktioner og forsigtighed. Det er i samme periode, at barnet begynder at udvikle en hukommelse, og det betegnes som værende i stand til at skabe en 'egentlig' social tilknytning.

På baggrund af de undersøgelser, som Schaffer har fundet, konkluderer han, at adoption bør ske så tidligt som muligt, og at barnet allerede fra 6-månedersalderen bliver sårbart over for adskillelse. Schaffer understreger dog samtidig, at selv ældre børn er i stand til at etablere den første nære tilknytning til deres adoptivforældre efter flere års institutionsophold og upersonlig opdragelse. Dette begrundes vel og mærke ud fra et beskedent dokumentationsgrundlag, repræsenteret ved Tizard & Hodges (1978), Triseliotis & Russel (1984) samt Chisholm et al. (1995).

Ud fra disse undersøgelser synes det dokumenteret, at selv børn i 7-årsalderen kan integreres i en adoptivfamilie, på trods af at barnet ikke tidligere har oplevet nogen personlig tilknytning til andre. Schaffer konkluderer dog, at jo tidligere barnet får mulighed for at etablere sin første tilknytning, desto bedre, og at jo længere fælleshistorie barn og forældre har sammen, desto bedre gensidig tilpasning vil de opnå (Schaffer, 2003).

Tidligere forskningsoversigter over barnets tilknytning

Van IJzendoorn og Juffer (2006) har lavet en systematisk forskningsoversigt over adoption som intervention med fokus på barnets tilknytning til adoptivforældrene. Forskerne anfører, at adoptioner efter barnets 1. leveår fører til en mere usikker tilknytning, fordi det mest vigtige udviklingsmæssige forhold omkring barnets 1-årsfødselsdag er, at det har en grundlæggende tillid til en beskyttende forælder (Bowlby, 1969; Sroufe et al., 2005 i van IJzendoorn & Juffer, 2006). De sent adopterede børn har ikke oplevet denne basale tillid eller et sikkert tilknytningsforhold til en primær omsorgsperson, og de vil angiveligt tage disse tidlige negative oplevelser med sig i dannelsen af nye tilknytningsforhold til adoptivforældrene. Ud fra denne betragtning er det meget vigtigt at støtte adoptivforældrene i forhold til at udvikle et tilknytningsbånd til deres adoptivbarn. Van IJzendoorns og Juffers systematiske forskningsoversigt viser, at adfærdsfokuserede, tilknytningsbaserede interventioner er dokumenteret effektfulde i forhold til at ruste adoptivforældrene til at klare opgaven som adoptivforældre (Bakermans-Kranenburg et al., 2003; Juffer et al., 2005; Juffer, Bakermans-Kranenburg, van IJzendoorn, in press; Stein et al., 2006; Scott et al., 2001 i Dennis, 1973; van IJzendoorn & Juffer, 2006:1240).

Den anden undersøgelse omhandler børn, der er blevet adopteret til Canada fra et rumænsk børnehjem. 30 af børnene er blevet adopteret efter, at de har været på børnehjemmet i højst 4 måneder, mens 46 af børnene er blevet adopteret efter *mindst* at have været 8 måneder på børnehjemmet. Som sammenligningsgruppe indgår 46 ikke-adopterede canadiske børn, der aldrig har været anbragt. Undersøgelsen viser, at de sent adopterede (efter 8 måneder) i højere grad er usikkert tilknyttet end de tidligt adopterede børn (før 4 måneder), målt ved to typer test – Waters og Deane Attachment Q-sort. Endvidere har de sent adopterede en mere problematisk adfærd end de tidligt adopterede, idet de er mere tilbøjelige til at udvise udiskrimineret venlighed. Ved en gennemsnitlig alder på 4,5 år måles børnene i forhold til deres tilknytningsmønster. Det viser sig her, at 37 pct. af de sent adopterede er sikkert tilknyttet, mens 65 pct. af de tidligt adopterede er sikkert tilknyttet. Hvad angår børn med et usikkert tilknytningsmønster, er 52 pct. af de sent adopterede usikre i deres tilknytning, sammenlignet med 11 pct. af de tidligt adopterede. De sent adopterede er endvidere mere udiskrimineret venlige end de tidligt adopterede (Haugaard & Hazan, 2003:919).

Ifølge David Howe har de sent adopterede det til fælles, at de gennemgår en lang række tilknytnings- og tabsoplevelser. Ud fra denne vinkel kan de sent adopterede fremstå som sårbare, men forskning viser, at en kombination af et stort fysisk behov fra barnets side samt indsigt, ekspertise og forpligtelse fra adoptivforældrenes side giver mere sikre tilknytninger og færre problemer hos barnet (Howe, 1998:73,99).

I det følgende vil vi gennemgå en række undersøgelser af adopterede børn, der *ikke* har passeret landegrænser, for at undersøge, om de hidtidige forskningserfaringer også gælder for indenlandske adoptioner.

Den engelske forløbsundersøgelse

Hodges og Tizard (1989) har foretaget en forløbsundersøgelse af institutionsanbragte børn i England. I undersøgelsen blev børnenes tilknytningsadfærd målt, inden de blev bortadopteret. Alle børnene havde boet på en institution, indtil de var mindst 2 år. I en alder af 2 år havde de institutionsanbragte børn en tilbøjelighed til at vise tilknytning til flere voksne, og deres tilknytninger var noget diffuse, men de havde dog et hierarki af præferencer i forhold til deres omsorgspersoner (Tizard & Tizard, 1971:154,157f).

Det er et naturligt fænomen, at børn har et præferencehierarki i deres tilknytningsadfærd, men børnene i Tizards undersøgelse havde et påfaldende usikkert tilknytningsmønster til deres omsorgsgivere på institutionen (Hodges & Tizard, 1989a:95), hvilket er et dårligt udgangspunkt for børnene i deres sociale og emotionelle udvikling. Hovedparten af de adopterede børn (20 ud af 24) var dybt tilknyttet til deres adoptivforældre i 4½-årsalderen (Rees & Tizard, 1975:68,62). Tilknytningen blev målt på baggrund af et tilknytningsspørgeskema udviklet af Schaffer og Emerson (1964) samt et interview med adoptivmødrene og sygeplejerskerne på børnehjemmet. Undersøgelsen viste, at en minoritet (ca. 1/3) af de adopterede børn var opmærksomhedssøgende og over-venlige i relation til fremmede, og at enkelte var udiskrimineret kærlige over for alle voksne (Hodges & Tizard, 1989a; Tizard & Hodges, 1978; Tizard & Tizard, 1971). I 8-årsalderen havde 17 ud af 21 børn en tæt tilknytning til deres adoptivmor, mens det kun gjaldt for 6 ud af de 13 hjemgivne børn i 8-årsalderen. De sent adopterede børn havde en vanskeligere adfærd end de tidligt adopterede børn. Tizard mente dog ikke, at det var alderen, der influerede herpå, men snarere typen og varigheden af den omsorg, børnene havde modtaget (Howe, 1998:95).

Selvom børnenes udgangspunkt for tilknytning inden adoptionen var dårligt, så viser Tizard og kollegers undersøgelse, at det på trods af dette er muligt at danne stærke, tætte tilknytninger til adoptivforældre. Selvom et barn er anbragt tidligt på institution og ikke har nogen tætte tilknytninger og måske endda en usikker tilknytning, leder dette altså ikke nødvendigvis til, at barnet ikke senere kan danne tilknytninger til adoptivforældre og blive en del af familien.

Nogle omstændigheder opmuntrer tilknytningen til at udvikle sig, mens andre hindrer det, hvilket udmønter sig i succes eller sammenbrud i adoptionerne. Børn, der i deres første leveår frarøves tætte, blivende tilknytninger til forældre, kan udvikle dem senere, men det afhænger af forældrenes eller de primære omsorgspersoners interesse samt hvor meget, de giver næring til disse tilknytninger (Hodges & Tizard, 1989a; Tizard & Tizard, 1971:93,96; Hodges & Tizard, 1989b:54). Det viser sig, at størstedelen af de adoptivforældre, der virkelig ønskede sig et barn, og som brugte megen tid og energi på at opbygge et forhold til deres barn, dannede stærke tilknytninger til barnet, mens de hjemgivne børn i mindre grad dannede stærke tilknytninger (Hodges & Tizard, 1989a:78,93). Ifølge Tizard et al. afhænger adoptionens vellykkethed således ikke så meget af barnets alder på adoptionstidspunktet som af adoptivforældrenes følelsesmæssige engagement over for barnet.

Den uhæmmede adfærd, som en minoritet af de adopterede børn udviste, er en adfærd, der kan karakteriseres som en tilknytningsforstyrrelse – uden at Tizard et al. dog beskriver adfærden sådan. De fleste børn, der har en uhæmmet adfærd, vil dog være karakteriseret ved et desorganiseret tilknytningsmønster, ved en SSP (Strange Situation Procedure) (Howe, 1998:190ff). Dette aspekt vil vi tage op i et efterfølgende afsnit om børnenes udviklingsmæssige problemer.

KOGNITIV UDVIKLING (IQ)

Fra tilknytningsperspektivet går vi nu over til at se på, hvordan barnets alder ved adoption influerer på dets IQ-udvikling. Vi har fundet to undersøgelser, der sammenligner de tidligt og sent adopteredes IQ, og som sammenligner de sent adopteredes med de tilbageblevnes. Resultaterne fremgår af tabel 6.1.

Tabel 6.1.

Undersøgelser med sammenligning af tidligt og sent adopteredes IQ med de tilbageblevnes.

	(Antal)	Land	Alder ved test	IQ-test	Gns.	Std.-afv. SD	Effektstr. Hedges g
Tizard (1989)		England	8-årige	WISC			
Adopterede før 4-årsalderen	(N=11)				114,6	12,1	
Hjemgivet før 4-årsalderen	(N=8)				101,4	16,5	
Adopteret efter 4-årsalderen	(N=8)				97,4	14,3	
Hjemgivet efter 4-årsalderen	(N=3)				94,0	22,9	
Institution efter 4-årsalderen	(N=5)				93,6	6,1	
Tizard (1989)		England	16-årige	WAIS			
Adopteret før 4-årsalderen	(N=11)				114,1	8,0	
Hjemgivet før 4-årsalderen	(N=8)				96,3	16,2	
Adopteret efter 4-årsalderen	(N=8)				102,0	13,0	
Hjemgivet efter 4-årsalderen	(N=3)				97,7	22,8	
Institution efter 4-årsalderen	(N=5)				95,8	9,8	
Dennis (1973)			Varieret	S-B			
Adopteret før 2-årsalderen	(N=10)	USA			97,1	10,5	
Adopteret før 2-årsalderen	(N=18)	Libanon			95,34	16,3	
Adopteret mellem 2 og 4 år	(N=15)	USA			82,8	13,2	
Adopteret mellem 2 og 4 år	(N=15)	Libanon			78,9	15,3	
Adopteret efter 4 år	(N=17)	USA			80,4	14,3	
Adopteret efter 4 år	(N=10)	Libanon			77,0	11,9	
Institution	(N=51)	Libanon			62,1	9,9	
Adoptere før 4 år vs. adopteret efter 4 år	Tizard + Dennis		Teen-ager				0,63
Adopteret efter 4 år vs. institution	Tizard + Dennis		Teen-ager				1,50

Se anmærkning næste side.

Der er anvendt to forskellige udgangspunkter for sammenligningerne: Dels er adopterede før 4 år sammenlignet med adopterede efter 4 år, dels er adopterede efter 4 år sammenlignet med institutionsanbragte. En positiv effektstørrelse angiver forskellen mellem de adopterede og sammenligningsgruppen i den førstnævnte gruppes favør. Ved beregning af effektens størrelse er anvendt Hedges korrektion (jf. Hedges, 1981). Ved beregning af den samlede effekt er den reciprokke varians anvendt som vægt.

Den engelske forløbsundersøgelse (1989)

Tizard og kollegaers undersøgelse dokumenterer, at de tidligt adopterede børn klarer sig bedre i forhold til udvikling af IQ end de sent adopterede. De børn, der adopteres inden 4-årsalderen, har en højere gennemsnitlig IQ end de børn, der adopteres efter 4-årsalderen. Det viser sig både for de børn, der testes som 8-årige, og for de børn, der testes som 16-årige. Tizard og kolleger antager, at der kan være forskellige forklaringer på, at de tidligt adopterede børn har en højere gennemsnitlig IQ end de sent adopterede:

1. Børn, der er ældre, når de kommer i adoptivfamilie, bruger mindre tid på interaktion med deres forældre end deres jævnaldrende, der blev adopteret tidligt.
2. Børn, der har været længere tid på institution, mangler dybden og bredden i hverdagserfaringer.
3. Barnets oplevelse af lavt selvværd, forvirring og angst, barnets forvirring og angst knyttet til dets biologiske familie samt baggrunden for barnets anbringelse på en institution har indflydelse på barnets præstationer.
4. Barnets manglende forældretilknytning, mens det er på institution, har betydning for barnets kognitive udvikling (Hodges & Tizard, 1989a:71).

Den libanesiske undersøgelse (1973)

Den anden undersøgelse, vi har fundet om adopterede børns IQ i forhold til adoptionsalder, er Dennis' undersøgelse. Adoptionsalderen for børnene i undersøgelsen spænder fra næsten nyfødte til 7 år og 7 måneder. Målingstidspunktet for de adopterede i undersøgelsen er varierende.

Tendenserne fra Tizard og kollegaers undersøgelse understøttes af Dennis' undersøgelse af tidligt og sent adopteredes IQ, idet de tidligt adopterede klarer sig bedst. De børn, der adopteres inden 2-årsalderen, opnår en gennemsnitlig højere IQ end de børn, der adopteres, når de er mellem 2 og 4 år. De sent adopterede børn, som er over 4 år ved adopti-

onen, har den dårligste IQ-udvikling, set i forhold til børn adopteret inden 2-årsalderen og mellem 2- og 4-årsalderen.

De børn, der blev adopteret inden 2-årsalderen, overvinder den begyndende retardering og opnår en IQ på næsten 100 efter adoption, hvorimod de børn, der blev adopteret som 4-årige, har en udviklingsmæssig IQ som et barn på 2 år. Jo ældre børnene var ved adoptionen, jo lavere er deres gennemsnitlige IQ. For eksempel er der flere børn, som blev adopteret som 6-årige, som i en alder af 16 år var så retarderede, at de havde en IQ svarende til en 3-årig (Dennis, 1973:106).

Dennis konkluderer, at medmindre den institution, barnet er anbragt på, kan stimulere lige så meget som en adoptivfamilie, hvad angår den kognitive udvikling, bør børn adopteres, inden de er 2 år. (Dennis, 1973:113) – vel og mærke hvis man alene skal basere afgørelsen på de skader, som man påfører barnets kognitive udvikling i den pågældende type institution.

Ser man på de sent adopterede børn (adopteret efter 2 år) i forhold til de børn, der bliver tilbage på institutionen, så klarer de sent adopterede sig alligevel væsentligt bedre end de tilbageblevne (Dennis, 1973:87).

Samlet set klarer de børn, der adopteres inden 4½-årsalderen sig noget bedre, hvad angår IQ-udvikling, i Tizard's og kollegers undersøgelse end i Dennis' undersøgelse. Ifølge Dennis vil de 4-årige adopterede forblive retarderede, med en IQ svarende til et 2-årigt barn (Dennis, 1973). En forklaring på forskellene kan være de forskellige institutionsmiljøer, børnene er placeret i. Børnene i Tizard og kollegers undersøgelse havde således langt bedre udfoldelsesmuligheder og fik mere stimulation end børnene i Dennis' undersøgelse.

Hvis man foretager en sammenvejning af de to undersøgelses resultater for de lidt større børns vedkommende, så viser de, at de, der adopteres, før de bliver 4 år, udvikler sig kognitivt bedre end dem, der adopteres efter 4-årsalderen (tabel 6.1). Endvidere kan man se, at selv de sene adoptioner (altså efter 4-årsalderen) giver en betydelig bedre prognose for børnenes kognitive udvikling, end det er tilfældet for dem, der forbliver på institutionen.

Den amerikanske undersøgelse

Vi har fundet to undersøgelser, der omhandler alderens implikationer for barnets emotionelle og adfærdsmæssige udvikling. Den første repræsentative undersøgelse er udarbejdet af Ann E. Brand og Paul M. Brinich (North Carolina Universitet, USA).

Brands og Brinichs betragter børn, som tidligt adopterede, hvis der er blevet adopteret inden 6-månedersalderen, og som sent adopterede, hvis de er blevet adopteret efter 6-månedersalderen. I undersøgelsen indgår 150 adopterede børn. Forskerne undersøger alderens betydning, dels for udviklingen af adfærdsmæssige problemer, dels for udviklingen af sociale og emotionelle problemer. Det interessante for denne undersøgelse er, at de tidligt adopterede børn i en alder af 5 til 11 år har flere adfærdsmæssige vanskeligheder end de sent adopterede. Billedet ændres dog, når børnene bliver teenagere (12-17 år). Her er det de sent adopterede, der udviser flest problemer (tabel 6.2). Dette mønster gentager sig, når man ser på de adopteredes kontakt til det psykiatriske system.

Ved målingen i teenagealderen viser det sig, at problemomfanget for de tidligt adopterede børn stort set ikke har ændret sig siden målingen i 5-11-årsalderen, mens de sent adopteredes adfærdsmæssige problemer derimod er vokset betragteligt (jf. tabel 6.2). Det betyder, at de sent adopterede på sigt udviser flere adfærdsmæssige problemer end de tidligt adopterede i denne undersøgelse.

Sammenligner man de sent adopterede (efter 6 måneder) med de tilbageblevne, så har de sent adopterede væsentligt færre adfærdsmæssige problemer end de tilbageblevne børn mellem 5 og 11 år, men på længere sigt, dvs. når børnene bliver målt i alderen 12-17 år, bliver de sent adopterede overhalet af de tilbageblevne, som klarer sig væsentligt bedre end de sent adopterede med hensyn til adfærdsmæssige problemer.

Ved målingen af de tidligt og sent adopteredes sociale og emotionelle problemer testes de adopterede børn i forhold til deres sandsynlighed for at have kontakt til det psykiatriske behandlingssystem. Her viser det sig, at de sent adopterede børn har større sandsynlighed for at have modtaget psykiatrisk behandling for emotionelle og sociale problemer end de tidligt adopterede (jf. tabel 6.3). De sent adopterede børn klarer sig dog bedre end de tilbageblevne, som har større sandsynlighed for at modtage psykiatrisk behandling. Man kan teoretisk forestille sig, at

der allerede inden 6-månedersalderen sker en selektion af de mest vel-fungerende børn til adoption, men det må anses for usandsynligt, at man kan vurdere barnets risiko for psykiatriske problemer i denne alder.

Tabel 6.2

Sammenligning af tidligt og sent adopteredes adfærdsmæssige problemer samt de tilbageblevnes.

	Land (Antal)	Alder ved test	Testmål Gennemsnit	Standard- error	Hedges g
Problem- indeks					
Brand (1999)	USA				
Adopteret før 6 mdr.	(N=62)	5-11 år	9,7	0,91	
Adopteret efter 6 mdr.	(N=24)	5-11 år	7,4	1,44	
Familiepleje	(N=10)	5-11 år	16,7	2,17	
Adopteret før 6 mdr.	(N=43)	12-17 år	9,6	1,19	
Adopteret efter 6 mdr.	(N=21)	12-17 år	12,2	1,68	
Familiepleje	(N=13)	12-17 år	7,1	2,10	
Adopteret før 6 mdr. vs. efter 6 mdr.		5-11 år			-2,11
Adopteret før 6 mdr. Vs. efter 6 mdr.		12-17 år			1,88
Adopteret efter 6 mdr. vs. familiepleje		5-11 år			5,41
Adopteret efter 6 mdr. vs. familiepleje		12-17 år			-2,69

En positiv effektstørrelse angiver forskellen mellem sammenligningsgruppen i den først-nævnte gruppes favør. Ved beregning af effektens størrelse er anvendt Hedges korrektion (jf. Hedges, 1981).

Brand og Brinich antager i stedet, at de emotionelle og adfærdsmæssige vanskeligheder hos de sent adopterede børn kan skyldes tilknytningsvanskeligheder på baggrund af den mishandling eller vanrøgt, som mange af

disse børn antagelig har været udsat for inden adoptionen (Brand & Brinich, 1999).

Tabel 6.3

Sammenligning af tidligt og sent adopteredes sociale og emotionelle problemer samt de tilbageblevne.

	Land (Antal)	Test mål Odds	Sikkerheds grænser
Brand (1999)	USA	Modtaget psyko- logisk behandling	
Adopteret før 6 måneder	(N=95)	2,0	1,2-3,4
Adopteret efter 6 måneder	(N=38)	2,7	1,3-5,8
Familiepleje	(N=21)	5,1	2,0-13,1

Undersøgelsen opgør her, om interviewpersonerne på et eller andet tidspunkt har modtaget behandling for et emotionelt eller adfærdsmæssigt problem. En stikprøve blandt ikke-institutionaliserede børn er anvendt som basisunderlag for regressionsmodellen, hvori også indgår en række demografiske variable (Brand & Brinich, 1999).

Den spanske forløbsundersøgelse (2005)

Den sidste udvalgte undersøgelse, som belyser de adopteredes adfærd i relation til adoptionsalder, er baseret på et datamateriale med 273 adopterede børn. Fra data i undersøgelsens anden fase finder Palacios og Sánchez-Sandoval, at jo yngre børnene var ved adoption, jo færre adfærdsmæssige problemer har de. Adfærden måles her i forhold til børnenes hyperaktivitetsforstyrrelse, og de adopterede børn blev inddelt i tre grupper efter deres adoptionsalder – dvs. børn adopteret i 1-3-årsalderen, børn adopteret inden 1-årsalderen og børn adopteret ved fødslen.

Palacios og Sánchez-Sandoval sammenligner også de sent og tidligt adopterede børns motivation for skole og skolepræstationer. Både hvad angår skolepræstationer og motivation viser det sig her, at de sent adopterede (i 1-3-årsalderen) klarer sig dårligere end de tidligt adopterede (adopteret ved fødslen eller inden 1-årsalderen). Sammenlignet med de tilbageblevne børn klarer alle de adopterede børn sig dog dog signifikant bedre i forhold til motivation for skole og skolepræstationer.

På baggrund af undersøgelsen konkluderes det, at de børn, der adopteres ved fødslen eller inden 3-årsalderen, er velintegreret i familie og skole og udviser en god psykologisk tilpasningsevne. Men når adoptionsalderen stiger, stiger de adopteredes tilpasningsproblemer tilsvarende

(Palacios & Sanchez-Sandoval, 2005). Specielt hvad angår hyperaktivitetsforstyrrelse var forskellene dog ikke signifikante mellem de adopterede og de børn, der forblev på institutionen (tabel 6.4).

Tabel 6.4

Sammenligning af tidligt og sent adopteredes adfærdsmæssige problemer (hyper-aktivitetsforstyrrelse).

	Land (Antal)	Alder ved test	Testmål Gnsn.	Standard- afvigelse	Hedges g
Palacios & Sánchez-Sandoval (2005)	Spanien		Problem- indeks		
Adopteret inden 1-årsalderen	(N=61)	10,4	0,96	0,70	
Adopteret inden 3-årsalderen	(N=76)	10,8	0,99	0,70	
Institution (N=183)		12,3	1,03	0,63	
Adopteret før 1 år vs. institution					0,11

En positiv effektstørrelse angiver forskellen mellem sammenligningsgruppen i den først-nævnte gruppes favør. Ved beregning af effektens størrelse er anvendt Hedges korrektion (jf. Hedges, 1981). Tabellens oplysninger er stillet til rådighed af Palacios.

SAMMENFATNING OG DISKUSSION

Intentionen med dette afsnit har været at dokumentere, hvilken betydning barnets alder har for udfaldet af adoption. Samlet set tegner der sig et billede af, at tidlig adoption generelt giver det bedste udfald for det adopterede barn, hvad angår tilknytning og kognitiv (IQ), emotionel og adfærdsmæssig udvikling. Til grund for dette resultat ligger fem undersøgelser samt forskningsoversigter. Når man sammenligner de sent adopterede med de tilbageblevne, så klarer de sent adopterede sig imidlertid generelt bedre end de tilbageblevne.

Barnets tilknytning til adoptivforældrene har vist sig at spille en central rolle for udbyttet af adoption. En systematisk forskningsoversigt viser, at adoptioner efter barnets 1. leveår fører til en mere usikker tilknytning. Dette falder i tråd med, at barnet begynder at vise tegn på tilknytning omkring 6-7-månedersalderen, hvorfor en adoption på det tidspunkt, eller inden da, gør det mere sandsynligt, at barnet danner til-

knytning end et barn, der allerede har dannet tilknytning til sine biologiske forældre eller primære omsorgspersoner. Et indenlandsk follow-up-studie har dog dokumenteret, at børn, der først adopteres sent (efter 2 år) kan skabe stærke og tætte tilknytninger til adoptivforældrene på trods af, at de har en usikker tilknytning til deres primære omsorgspersoner med i bagagen. Adoptionsalderens betydning for barnets evne til tilknytning anses af Tizard et al. som sekundært i forhold til adoptivforældrenes følelsesmæssige engagement over for barnet.

Tidspunktet for adoption har afgørende indflydelse på muligheden for barnets kognitive udvikling (her målt ved IQ). I de undersøgelser, vi har fundet, viser det sig, at jo tidligere barnet adopteres, desto bedre er muligheden for, at det kan indhente det forsømte. Tilknytning spiller ind som en del af forklaringen på udviklingen af IQ, men selv de sent adopterede børn klarer sig bedre end de hjemgivne og tilbageblevne børn.

Også hvad emotionel og adfærdsmæssig udvikling angår, gentager mønstret sig omkring de tidligt og sent adopterede børn. De børn, der adopteres inden 6-månedersalderen, har mindre sandsynlighed for at skulle modtage psykiatrisk behandling for emotionelle og sociale problemer end børn, der adopteres efter 6 måneder. Også her ser vi, at de sent adopterede klarer sig bedre end de tilbageblevne.

De sent adopterede børn har færre adfærdsmæssige vanskeligheder end de tidligt adopterede, men i ungdomsårene vender billedet, og de sent adopterede udviser flere adfærdsmæssige vanskeligheder end de tidligt adopterede. Indtil 11-årsalderen klarer de sent adopterede sig bedre end de tilbageblevne med hensyn til adfærden, men fra 12-årsalderen forholder det sig omvendt. I en anden undersøgelse påvises det, at jo yngre barnet er ved adoption (fra fødslen og op til inden 3-årsalderen), desto færre adfærdsmæssige problemer får det, og desto bedre er skolepræstationen og motivationen for at gå i skole. Med hensyn til skolepræstation og skolemotivation klarer de sent adopterede sig dog bedre end de tilbageblevne anbragte.

På baggrund af de undersøgelser, vi har fundet, kan man konkludere, at alderen har stor betydning for udbyttet af adoption. Men undersøgelserne påviser samtidig, at selv sent adopterede kan have udbytte af at blive adopteret på en række udviklingsmæssige områder, sammenlignet med de børn der forbliver i et ugunstigt miljø.

Forskningen omkring betydningen af barnets alder ved adoption er meget entydig. Tendensen synes at være, at jo tidligere, der gribes ind over for barnet, desto bedre resultater giver det for barnet. Her har barnets tidlige tilknytning vist sig at spille en betydningsfuld rolle for barnets sociale, psykiske, kognitive og emotionelle udvikling. Man kan forestille sig, at sammenhængen mellem barnets IQ-udvikling og tilknytning kan forklares ud fra Bowlbys teori om den sikre base, hvor barnet må opleve tryghed for at kunne 'give slip' og udforske verden. Sikkert tilknyttede børn er børn, der må forventes at have selvtillid, hvilket fremmer potentialet for læring.

De nævnte forskningsresultaters påvisning af en sammenhæng mellem adoptionsalder og evnen til tilknytning afviger fra objektrelationsteorien. Ifølge objektrelationsteorien kan barnet slet ikke knytte sig til andre end sine biologiske forældre, når først tilknytningen er skabt, hvad enten den er god eller dårlig. Ud fra det perspektiv vil adoption ikke være til fordel for et barn, der har etableret en tilknytning til sine forældre, på trods af at adoptionen sker relativt tidligt.

Resultaterne om adoptionsalderens betydning for, hvordan barnet klarer sig efter adoption, kan naturligvis diskuteres. Man må antage, at de meget ringe institutionelle rammer og den manglende stimulering, som beskrives i Dennis' undersøgelse, påvirker barnets kognitive udvikling, og man kan derfor sætte spørgsmålstegn ved, om resultaterne kan overføres til danske forhold. Vurderingen af et eventuelt udbytte ved en adoption må især afhænge af et nøjere kendskab til kvaliteten af de danske anbringelsesalternativer.

Der kan sættes spørgsmålstegn ved, hvor stor indflydelse barnets alder har på udbyttet af adoption sammenlignet med andre omstændigheder. Der er studier, der kontrollerer for alder ved adoption og antallet af flytninger før adoption, og som de konkluderer, at det ikke er alderen eller antallet af flytninger, som forårsager forstyrrelser hos det adopterede barn, men snarere en dårlig kvalitet af omsorgen før adoptionen (Howe, 1998:96).

Endvidere kan de omtalte undersøgelsers definitioner af 'tidligt' og 'sent' adopterede diskuteres. Her er der flere, som har sat skillelinjen mellem før og efter 6-månedersalderen. Ville resultaterne se anderledes ud, hvis skillelinjen for eksempel var sat tidligere? Forskning viser, at skillelinjen før og efter 6 måneder sandsynligvis hviler på René Spitz' arbejde med børns perceptuelle udvikling, men nyere arbejde (Foss &

Tavistock Study Group on Mother-Infant Interaction, 1969; Pringle et al., 1967) viser, at børn er ekstremt responsive langt tidligere. Ifølge Pringle og kollegaer må det ud fra denne betragtning være mere værdifuldt at sammenligne de børn, der adopteres efter få uger, med de børn, der adopteres efter de første par levemåneder, når man vil undersøge barnets udvikling efter adoption (Pringle et al., 1967:17).

Tilknytningsteorien kan, sammen med en række longitudinelle undersøgelser af tilknytning, bidrage til forståelse af transmission af tilknytningsmønstrene fra generation til generation. Således har der vist sig at være overensstemmelse mellem tilknytningsmønstre målt i spædbarnsalderen og tilknytningsmønstre målt hos samme person i 17-årsalderen (Hamilton, 1995, in: Rechenbach, 2003:541). Omvendt viser modellen om udviklingsstier, at det er muligt at bryde tilknytningsmønstret, men at de udviklingsmæssige ændringer svinder med alderen.

SAMMENFATNING

Det ser ud til, at man har opnået en stigende videnskabelig vished for, at kvaliteten af forældre-barn-relationen – eller en tilsvarende voksen-barn-relation – er afgørende for barnets udvikling af sociale relationer (Rutter, 1991). Det afgørende er, om barnet indgår i en livslang, empatisk relation eller. Hvis tilknytningen mellem barnet og de primære omsorgspersoner ødelægges, øges risikoen for langvarige konsekvenser for barnets sociale, følelsesmæssige og kognitive udvikling. Dette er baggrunden for de spørgsmål, vi har stillet i denne forskningsoversigt. Her søger vi at belyse, hvorvidt substitutionsanbringelsen i en pleje- eller adoptivfamilie kan være af en sådan kvalitet og stabilitet, at den vil kunne undgå at bidrage med yderligere skadevirkninger (Rutter, 2000). Barnets alder ved anbringelsen – samt de skadevirkninger, som allerede er pådraget barnet – vil antagelig have betydning for, om en ny sikker og stabil tilknytning kan opstå. Endvidere kan en eventuel fortsat kontakt til barnets biologiske familie tænkes at have indflydelse på barnets udvikling.

Formålet med nærværende undersøgelse er at belyse virkningerne af adoption som en indsats over for børn, hvor de biologiske forældre af den ene eller anden grund ikke kan tage vare på barnet. I oversigten går vi ikke nærmere ind i de omstændigheder, som i de pågældende lande har resulteret i, at forældrene ikke har haft anden udvej end at bortadoptere deres barn. Spørgsmålet om tvangsforanstaltninger berøres ikke i de

gennemgåede undersøgelser, idet dette spørgsmål ligger uden for rapportens rammer.

Vi har i gennemgangen af undersøgelserne været specielt interesserede i at afklare, hvilken betydning forskellige forhold i forbindelse med adoptionen har for barnets udvikling og trivsel. Vi har således diskuteret følgende spørgsmål:

- Hvor megen kontakt bør der være mellem adoptanterne og de biologiske forældre?
- Hvad betyder åbenhed kontra anonymitet for de involverede børn, biologiske forældre og adoptanter?
- Vil en fastholdt anbringelse være bedre end en hjemgivelse i de tilfælde, hvor problemerne i hjemmet er løst?
- Hvad betyder barnets alder for, om adoptionen giver gode resultater for barnet eller ej?

Det primære spørgsmål har i alle tilfælde været at undersøge, om de adopterede børn har kunnet profitere af at blive flyttet til et materielt og socialt bedre miljø end det miljø, som man ellers kunne tilbyde disse børn i det pågældende samfund.

METODE

Den type undersøgelser, som vi søger for at kunne belyse disse spørgsmål, er undersøgelser, der sammenligner adoptivbarnets udvikling med de børn, der enten forblev i miljøet eller blev anbragt under de betingelser, der var gældende på det pågældende tidspunkt i det pågældende samfund. Sammenligningsgrupper kan eksempelvis være børn, der hjemgives til deres biologiske forældre, børn, der anbringes i en plejefamilie, børn, der anbringes på døgninstitution, eller børn, der anbringes i en kombination af flere anbringelser.

I forskningsoversigten indgår undersøgelser, der gør det muligt at bedømme børnenes fysiske, sociale, emotionelle, mentale og adfærdsmæssige udvikling. Vi har gennemført en række databaser (MEDLINE/PUBMED, EMBASE, Social Science Citation Index, Soc-INDEX og PsycINFO), og vi har gennemgået mere end 3.300 referencer.

Denne gennemgang viste, at der var 56 referencer, der opfyldte de kriterier, vi havde opstillet for, om en undersøgelse skulle med i den systematiske oversigt. Resultaterne af den systematiske søgning er blevet sammenholdt med tidligere forskningsoversigter på området for at undersøge, om vores undersøgelse siger noget nyt. Desuden har de tidligere forskningsoversigter også kunnet bidrage til belysning af en række emneområder, hvor undersøgelserne i den systematiske del har været tavse.

HVORDAN GÅR DET BØRNENE?

Forskningsoversigten giver et overraskende ensartet billede, uanset om vi har valgt at fokusere på barnets fysiske eller kognitive udvikling, dets selvværd eller adfærdsmæssige og følelsesmæssige problemer. Adoptivbørnene klarer sig gennemgående bedre end de tilbageblevne jævnaldrende, der forsætter deres barndom under de belastende opvækstvilkår, enten fordi de er blevet hjemgivet, anbragt på institution eller hos en plejefamilie.

De gennemgæede undersøgelser spænder vidt. Dels er de publiceret over en lang periode (1977 til 2006), dels dækker de en række lande med meget forskellige samfundsstrukturer. De indsamlede oplysninger stammer fra Canada, Chile, Danmark, England, Frankrig, Indien, Libanon, New Zealand, Spanien, Sverige og USA. Det viser sig imidlertid, at undersøgelsesresultaterne er uafhængige af, i hvilken tidsperiode undersøgelserne er gennemført (fx før eller efter 1990), og hvilke lande (fx OECD-lande eller Tredje Verdens lande), der er tale om.

Undersøgelserne viser, at de bortadopterede børn hurtigt genfinder det tabte mht. fysisk udvikling. Det samme billede tegner sig for barnets kognitive udvikling. Uanset om man sammenligner de adopteredes skoleresultater med børn, der er blevet tilbage på en institution, hos en plejefamilie eller hos den biologiske familie, er det generelle mønster, at de adopterede børn profiterer af det nye miljø hos adoptionsforældrene. De har færre indlæringsvanskeligheder, der er færre, der dumper i skolen, og de klarer sig bedre i diverse færdighedstest (fx IQ-test).

Den systematiske forskningsoversigt viser endvidere, at de adopteredes selvværd – uanset målemetode – gennemgående er bedre end de tilbageblevnes. Deres adfærdsmæssige og mentale problemer er ligeledes

mindre end deres jævnaldrendes, der er blevet tilbage hos plejeforældre, på en institution eller hos de biologiske forældre.

Man skal være opmærksom på en indbygget metodemæssig begrænsning, der i sagens natur altid vil være indbygget i denne type af undersøgelser, idet der er en teoretisk risiko for selektionsskævhed ved alle undersøgelserne. Således kan man fx forestille sig, at de børn, der udvælges til adoption, er mindre skadede end de børn, der anbringes på en døgninstitution eller hos en plejefamilie. Derved er der en potentiel risiko for at overvurdere adoptionens positive effekter, selvom undersøgelserne på forskellige måder har kontrolleret for sådanne eventuelle skævheder.

Tidligere forskningsoversigter har til gengæld undervurderet adoptivbørnenes positive udvikling, fordi man har set på, hvordan børnene klarede sig i forhold til deres jævnaldrende i de nye omgivelser og ikke i forhold til de børn, som voksede op i det miljø, som adoptivbørnene forlod.

STABILITET OG SAMMENBRUD

Det har ikke været muligt at belyse konsekvenserne af en fastholdt anbringelse direkte. Forskningsoversigten giver alene mulighed for at sammenholde adoptivbørn med børn, der anbringes i midlertidige plejefamilier. Forskningsoversigten viser, at en opvækst i et ressourcestærkt miljø med forældre, der vil barnet, er befordrende for barnets fysiske, kognitive, sociale, emotionelle og adfærdsmæssige udvikling. De adopterede børn har derfor også en udvikling, der er langt mere positiv på alle de målte områder, end de børn, der anbringes hos en plejefamilie eller hjemgives.

Forskerne argumenterer for, at netop uvisheden i forhold til varigheden af anbringelsen har haft stor betydning for plejebørnenes relativt dårlige udvikling. På den baggrund kan man forvente, at en større hensigt om kontinuitet i barnets liv kan have en positiv virkning på barnets udvikling.

Alternativet til fastholdt anbringelse; nemlig hjemgivelse, viser sig også at give barnet svære opvækstbetingelser – generelt set. Især peger kombinationen af børnenes relativt dårlige udvikling samt den høje sammenbrudsfrekvens på, at hjemgivelser er en social begivenhed, som

ikke bare glider af sig selv, men som kunne profitere af større opmærksomhed og støtte.

Velfærdssystemet har generelt svært ved at sikre børn stabilitet, hvad enten det drejer sig om plejefamilieanbringelse eller hjemgivelse. Børn, der adopteres, inden de er fyldt 11 år, er sikret den største stabilitet, mens sammenbrudsfrekvensen ved både hjemgivelse og anbringelse er på 20 pct. eller derover.

Konklusionen må være, at adoptioner eller adoptionslignende forhold kan give små børn stabile forhold, mens det ikke er tilfældet ved anbringelser og hjemgivelser. Samtidig kan man konkludere, at barnets alder har stor betydning for stabiliteten, idet undersøgelserne viser, at når børn først adopteres, efter at de er fyldt 11 år, svinger sammenbrudsfrekvensen for adoptioner mellem 10-40 pct., mens anbringelse og hjemgivelse af unge har en sammenbrudsfrekvens på 40-50 pct.

ÅBNE ADOPTIONER

Vi har også undersøgt, hvilken betydning graden af åbenhed i adoptionen har for henholdsvis børn, adoptivforældre og biologiske forældre.

Sammenfattende kan man sige, at resultaterne fra de empiriske studier af børn i åbne adoptioner generelt er positive. Antagelsen om, at børnene er bedre stillet uden at have informationer om eller kontakt med deres biologiske forældre, har vist sig ikke at holde stik. Tværtimod viser de empiriske studier, at jo højere graden af åbenheden er, desto mere tilfredse er børnene. Børn i åbne adoptioner udviser en høj grad af tilknytning til deres adoptivforældre, og tilknytningen er uafhængig af graden af åbenhed i adoptionsforholdet. Dog tyder et undersøgelsesresultat på, at små børn har vanskeligere ved at knytte sig til deres adoptivforældre, hvis de har direkte og *personlig kontakt* med deres biologiske forældre.

Undersøgelserne viser også, at større børn i åbne adoptioner udviser mindre grad af problemadfærd, og at åbenhed generelt reducerer risikoen for sammenbrud i adoptionsforholdet. Opsummerende kan man ud fra de empiriske studier argumentere for, at jo mere kognitivt udviklede børnene er, desto større forståelse har de for, hvad adoption som generelt fænomen betyder, og desto større glæde har de af åbenheden, da alle adoptivbørn – uanset om de er i lukkede eller åbne adoptioner – udviser nysgerrighed omkring, hvem deres biologiske forældre er.

De fleste empiriske studier peger endvidere på, at også majoriteten af de biologiske forældre oplever åbenheden positivt, da den giver dem en oplevelse af at have større kontrol med selve adoptionen, fordi de har adgang til informationer om, hvordan det går med barnet. Endelig viser det sig, at biologiske forældre med en høj grad af åbenhed med personlig kontakt også har et bedre forhold til adoptanterne end biologiske forældre med en mindre grad af åbenhed.

Adoptanterne er den gruppe, som antageligt skulle have det vanskeligst med åbenheden, men undersøgelserne viser, at op imod 95 pct. af alle adoptivforældre udtrykker en høj grad af tilfredshed med åbenheden. Af de få, som er utilfredse med graden af åbenhed, ønsker majoriteten sig *mere* kontakt. Adoptanter med en høj grad af åbenhed viser mere empati og forståelse for såvel barnet som de biologiske forældres situation, selvom de i begyndelsen af adoptionsforholdet har oplevet ængstelse. Denne ængstelse reduceres betydeligt ved en høj grad af kontakt til de biologiske forældre.

BARNETS ALDER VED ADOPTION

Samlet set tegner der sig et billede af, at *tidlig* adoption generelt giver det bedste udfald, hvad angår barnets tilknytning, dets kognitive udvikling (IQ, og skolepræstationer) og dets emotionelle og adfærdsmæssige udvikling. Barnets tilknytning til adoptivforældrene har vist sig at spille en central rolle for udbyttet af adoption. Dog kan også børn, der først adopteres sent (efter at de er fyldt 2 år) skabe stærke og tætte tilknytninger til adoptivforældrene, selvom de har en usikker tilknytning til deres primære omsorgspersoner med sig i bagagen. Dette skyldes i høj grad, at adoptivforældre generelt er ressourcestærke og har et inderligt ønske om at få et barn. De bruger derfor megen tid og energi på at etablere en tæt relation til barnet, og på at stimulere og udvikle det.

Jo tidligere barnet adopteres, jo bedre muligheder er der for, at det kan indhente det forsømte mht. kognitiv udvikling (IQ). Tilknytning spiller ind som en del af forklaringen på udviklingen af IQ. De sent adopterede (her efter at de er fyldt 4 år) klarer sig dog bedre end de hjemgivne og tilbageblevne. Også hvad emotionel og adfærdsmæssig udvikling angår, gentager mønstret sig. De børn, der adopteres inden 6-månedersalderen, har således mindre sandsynlighed for at skulle modtage

psykiatrisk behandling for emotionelle og sociale problemer end børn, der adopteres efter 6 måneder. Også på dette punkt klarer de sent adopterede sig dog.

Ifølge undersøgelserne i denne forskningsoversigt har adoptionsalderen stor betydning for udbyttet af adoption. Men undersøgelserne påviser samtidig, at selv sent adopterede børn på en række udviklingsmæssige områder kan have positivt udbytte af at blive adopteret, sammenlignet med de børn, der forbliver i et ugunstigt miljø.

SOCIALPOLITISKE PERSPEKTIVER

Forskningsoversigtens gennemgående positive resultater for børn, der bortadopter, taler umiddelbart for, at man lovgivningsmæssigt og administrativt tilskynder til, at flere danske børn bortadopter i de tilfælde, hvor det er erkendt, at det er urealistisk, at de kan komme tilbage til deres egen familie.

Der er imidlertid en række begrænsninger i de foreliggende undersøgelsesresultater, som man nødvendigvis må holde sig for øje, hvis man ønsker at overføre fx den engelske lovgivning og administrationspraksis til det danske samfund.

For det første er en del af de adoptioner, der indgår i nærværende forskningsoversigt, antagelig en konsekvens af fattigdom og manglende ressourcer. I disse tilfælde ville de rigtige socialpolitiske foranstaltninger måske kunne have bevirket, at flere af forældrene havde haft mulighed for selv at tage vare på deres børn.

For det andet har det ligget uden for denne forskningsoversigts opgave at vurdere, hvor mange børn der herhjemme befinder sig i en situation, hvor de tilbringer deres barndom på døgninstitutioner eller i skiftende plejefamilier, selvom det på et tidligt tidspunkt er erkendt, at det er urealistisk, at de kan komme tilbage til deres egen familie.

Hvis man ønsker at anvende denne forskningsoversigt til at vurdere, hvilke konsekvenser det kan få, hvis dele af den udenlandske praksis overføres til en dansk sammenhæng, så er der ydermere en række forhold, der må inddrages i vurderingen. Afvejningen af fordele og ulemper ved adoption i stedet for anden anbringelse uden for hjemmet afhænger i høj grad af kvaliteten af de alternativer, der ellers findes for de pågældende børn. Således vil man typisk overvurdere gevinsten ved

adoption i de tilfælde, hvor man tager udgangspunkt i udenlandske undersøgelser, hvor alternativet til adoption fx har været meget ringe institutionsforhold.

Vi vil således have brug for viden om, hvilke resultater man herhjemme opnår fx mht. udviklingen af anbragte børns IQ, og skolefærdigheder. Hvilke resultater har vi herhjemme mht. anbragte børns adfærdsmæssige problemer, selvværd og mentale problemer, når de bliver voksne? Og hvordan klarer de danskfødte adopterede børn sig?

Vurderingen af, om vi umiddelbart kan overføre de udenlandske erfaringer til danske forhold, afhænger også af vores kendskab til resourcer hos de potentielle adoptivforældre. Vil det være muligt at rekruttere adoptanter, der i lige så høj grad som de udenlandske adoptivforældre vil være i stand til at løfte opgaven – også når man må forvente, at der i et større eller mindre omfang vil blive tale om sene adoptioner og eventuelt flere tidligt skadede børn, hvor man må forvente et væsentligt højere antal sammenbrud af adoptionerne?

Som det fremgår, er det altså en kompliceret opgave at vurdere barnets gevinst ved at indføre adoption som indsats i en dansk sammenhæng. I en sådan vurdering må nødvendigvis indgå konkrete vurderinger af kvaliteten af de alternative anbringelsesformer og de potentielle adoptionsfamiliers mulighed for at løfte opgaven.

BILAG A

SØGESTRATEGIER

A. Først er der foretaget en søgning for at indkredse adoptionsundersøgelserne ved emnesøgning (TS betyder emneindeks). Denne søgning resulterede i 1.367 fund.

TS=(child* or adolesce* or boy* or girl* or teenage*) **AND** TS=(Assessment* or outcome* or effect* or longitud* or interventi* or evaluat* or achievement* or attainment* or cohort* or predict* or "follow up" or evidence* or prospective*) **AND** TS=(Adoptee* or adoptive* or adoption* or "children adopted" or "adopted children")

OR

TS=(adoptee*) **AND** TS=(Assessment* or outcome* or effect* or longitud* or interventi* or evaluat* or achievement* or attainment* or cohort* or predict* or "follow up" or evidence* or prospective*)

B. Dernæst er der foretaget en søgning for at indkredse undersøgelser som led i permanente anbringelser enten i en plejefamilie eller ved adoption. Denne søgning resulterede i 196 fund.

TS=("Permanen* planning" or "permanen* placement" or "permanen* foster" or "permanen* care" or "permanen* substitu*" or "permanen* family*")

Der er herefter foretaget tre søgninger i EMBASE **(C)**, Medline **(D)** og PsycInfo **(E)**. Disse tre søgninger bidrog samlet med 1.292 fund, efter at der var frasorteret dubletter.

C. Søgehistorien for EMBASE omhandler perioden 1980 og fremefter. Denne søgning resulterede i 489 fund.

((("adoptive-parent" / all SUBHEADINGS in DEM,DER,DRM,DRR) or ("adoption-" / all SUBHEADINGS in DEM,DER,DRM,DRR)) and (child* or adolesce* or boy* or girl* or teenage*) and (effect*) or (evidence*) or (outcome*) or (follow same up) or (Assessment*) or (predict*) or (Assessment*) or (cohort*) or (attainment*) or (achievement*) or (evaluat*) or (interventi*) or (longitud*) or (prospective*))

LITTERATUR

- Ader, L.S. (2001): "The Meanings of Permanence: A Critical Analysis of the Adoption and Safe Families Act of 1997". *Harvard Journal on Legislation*, 38, 1.
- Adoptionsnævnet (2006): *Adoptionsnævnets årsberetning 2005*. København: Adoptionsnævnet.
- Aldgate, J. & J. Statham (2001): *The Children Act now messages from research*. London: Stationery Office.
- Alty, C. & S. Cameron (1995): "Open Adoption: the way Forward?". *International Journal of Sociology & Social Policy*, 15, 4/5.
- Bagley, C. & L. Young (1979): "The Identity, Adjustment and Achievement of Transracially Adopted Children: A Review and Empirical Report", in: G.K. Verma et al.: *Race, Education and Identity*. London: Macmillan.
- Bagley, C. (1991): "Adoption of native children in Canada: A policy analysis and a research report", in: H. Altstein et al.: *Intercountry adoption – a multinational perspective*. New York: Praeger Publishers.
- Bakermans-Kranenburg, M.J et al. (2003): "Less Is More: Meta-Analyses of Sensitivity and Attachment Interventions in Early Childhood", in: *Psychological Bulletin*, 129, 2.
- Baran, A. & R. Pannor (1990): "Perspectives on Open Adoption". *The Future of Children*, 3, 1.

- Barth, R.P. & M. Berry (1988): *Adoption and Disruption: Rates, Risks, and Responses*. Hawthorne, NY, US: Aldine de Gruyter.
- Barth, R.P. (1999): "Risks and Rates of Adoption Disruption", in: C.C. Marshner: *Adoption factbook III*. Washington, DC: National Council for Adoption.
- Barth, R.P. et al. (1988): "Predicting Adoption Disruption". *Social Work*, 33, 3.
- Baxter, S. & B. Great (1989): *Fostering Breakdown: An Internal Study*. Great Britain, Department of Health and Social Services, Northern Ireland, Social Services Inspectorate.
- Bekendtgørelse af lov om social service LBK nr. 58 af 18/01/2007
- Bernth, I. (2003): "En etologisk tilgang til personlighedsudvikling". *Psyke & Logos*, 24, 2.
- Berridge, D. & H. Cleaver (1987): *Foster Home Breakdown*. Oxford: Basil Blackwell.
- Berridge, D. (1997): *Foster Care: A Research Review*. London: Stationery Office.
- Berry, M. (1991): "The Effects of Open Adoption on Biological and Adoptive Parents and the Children: The Arguments and the Evidence". *Child Welfare*, 70, 6.
- Berry, M. (1997): "Adoption Disruption", in: R. Avery et al. (eds.): *Adoption Policy and Special Needs Children*. Westport, CT: Auburn House.
- Berry, M. et al. (1998): "The Role of Open Adoption in the Adjustment of Adopted Children and Their Families". *Children and Youth Services Review*, 20, 1-2.
- Bharat, S. (1997): *Intellectual and psychosocial development of adopted children*. Mumbai: Tata Institute of Social Sciences.
- Bimmel, N. et al. (2003): "Problem Behavior of Internationally Adopted Adolescents: A Review and Meta-Analysis". *Harvard Review of Psychiatry*, 11, 2.
- Blanton, T.L. et al. (1990): "Biological Mothers' Grief: The Postadoptive Experience in Open Versus Confidential Adoption". *Child Welfare*, 69, 6.
- Bohman, M. & S. Sigvardsson (1980): "A Prospective, Longitudinal-Study of Children Registered for Adoption – A 15-Year Follow-Up". *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 61, 4.

- Bohman, M. & S. Sigvardsson (1985): "A Prospective Longitudinal Study of Adoption", in: A. Nicol (ed.): *Longitudinal studies in child psychology and psychiatry*. Chichester: Wiley.
- Bohman, M. & S. Sigvardsson (1990): "Outcome in adoption: lessons from longitudinal studies", in: Brodzinsky, D.M. & M.D. Schechter: *The psychology of adoption*. New York, N.Y: Oxford University Press.
- Bohman, M. (1970): *Adopted children and their families: A follow-up study of adopted children, their background, environment and adjustment*. Stockholm: P. Proprius.
- Bohman, M. (1971): "A comparative study of adopted children, foster children and children in their biological environment born after undesired pregnancies". *Acta.Paediatr.Scand.Suppl*, 221.
- Bohman, M. (1975): "Hur gick det för adoptivbarnen [How has it gone for adopted children?]", *Läkartidningen*, 72, 47.
- Börjesson, B. & H. Håkansson (1990): *Hotade – försummade – övergivna*. Stockholm: Raben & Sjögren.
- Bowlby, J. (1969): *Attachment and loss*. London: Hogarth P.
- Bowlby, J. (1994): *En sikker base – tilknytningsteoriens kliniske anvendelser*. Frederiksberg: Det lille forlag.
- Brand, A.E. & P.M. Brinich (1999): "Behavior Problems and Mental Health Contacts in Adopted, Foster, and Nonadopted Children". *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 40, 8.
- Buch, P. (1966): *Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-60*. Det Statistiske Departement (Danmarks Statistik).
- Burks, B.S. (1928): "The Relative Influence of Nature and Nurture upon Mental Development. A Comparative Study of Foster Parent-Foster Child Resemblance and True Parent-True Child Resemblance". *27th Yearbook of the National Society for the Study of Education, part 1*.
- Chisholm, K. et al. (1995): "Attachment Security and Indiscriminately Friendly Behavior in Children Adopted from Romanian Orphanages". *Development and Psychopathology*, 7, 2.
- Christian, C.L. et al. (1997): "Grief Resolution of Birthmothers in Confidential, Time-Limited Mediated, Ongoing Mediated, and Fully Disclosed Adoptions". *Adoption Quarterly*, 1, 2.

- Christoffersen, M.N. (1999): *Risikofaktorer i barndommen*. København: SFI. 99:18.
- Christoffersen, M.N. (2004): *Familiens udvikling i det 20. århundrede. Demografiske strukturer og processer*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Cohen, N.J. (2002): "Adoption", in: M. Rutter et al. (eds.): *Child and Adolescent Psychiatry: Modern approaches*. Oxford: Blackwell Science.
- Colombo, M. et al. (1992): "Intellectual and Physical Outcome of Children Undernourished in Early Life is Influenced by Later Environmental-Conditions". *Developmental Medicine and Child Neurology*, 34, 7.
- Coon, H. et al.(1990): "Home Environment and Cognitive Ability of 7-year-old Children in the Colorado Adoption Project: Genetic and environmental etiologies". *Developmental Psychology*, 26, 3.
- Crellin, E. et al. (1971): *Born illegitimate: Social and educational implications*. Slough, Bucks:
- Cushman, L.F. et al. (1997): "Openness in Adoption: Experiences and Social Psychological Outcomes among Birth Mothers". *Marriage and Family Review*, 25, 1-2.
- Demick, J. (1993): "Adaption of Marital Couples to Open Versus Closed Adoptions: A Preliminary Investigation", in: Demick, J.: *Parental development*. Hillsdale, N.J.: L. Erlbaum.
- Dennis, W. (1973): *Children of the Creche*. East Norwalk. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Dumaret, A. & J. Stewart (1985): "IQ, Scholastic Performance and Behavior of Sibs Raised in Contrasting Environments". *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 26, 4.
- Egeland, B. et al. (1983): "The Developmental Consequence of Different Patterns of Maltreatment". *Child Abuse & Neglect*, 7, 4.
- Egelund, T & A.-D. Hestbæk (2003): *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. København: SFI. 03:04.
- Egelund, T. (2006): *Sammenbrud i anbringelser. En forskningsmæssig belysning*. København: SFI. 06.01.
- Emlen, A. et al. (1978): *Overcoming Barriers to Planning for Children in Foster Care*. Washington, U.S: Department of Health, Education, and Welfare, Administration for Children, Youth, and Families, Children's Bureau, National Center for Child Advocacy.

- Fanshel, D. & E.B. Shinn (1978): *Children in Foster Care – a Longitudinal Investigation*. New York: Columbia University Press.
- Farmer, E. & R.A. Parker (1991): *Trials and Tribulations: Returning Children from Local Authority Care to their Families*. London: HMSO.
- Fein, E. & A. Maluccio (1984): “Children Leaving Foster-Care – Outcomes of Permanency Planning”. *Child Abuse & Neglect*, 8, 4.
- Fergusson, D.M. et al. (1995): “The Adolescent Outcomes of Adoption – A 16-Year Longitudinal-Study”. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 36, 4.
- Foss, B.M. & Tavistock Study Group on Mother-Infant Interaction (1969): *Determinants of infant behaviour*. London: Methuen.
- Freeman, F.N. (1928): “The Influence of Environment on the Intelligence, School Achievement, and Conduct of Foster Children”. *27th Yearbook of the National Society for the Study of Education, part 1*.
- Gallant, N. (2000): “What Works in Special Needs Adoption”, in: M.P. Kluger et al.: *What works in child welfare?* Washington, DC: CWLA Press.
- Goldstein, J. et al. (1981): *Barnets tarv*. Århus: Centrum.
- Goodwin, D.W. et al. (1974): “Drinking Problems in Adopted and Nonadopted Sons of Alcoholics”. *Archives of General Psychiatry*, 31, 2.
- Goody, J. (1969): “Adoption in Cross-cultural Perspective”. *Comparative Studies in Society and History* 11, 1.
- Grantham-McGregor, S. (1995): “A Review of Studies of the Effect of Severe Malnutrition on Mental-Development”. *Journal of Nutrition*, 125, 8.
- Grantham-McGregor, S. (1995): “A Review of Studies of the Effect of Severe Malnutrition on Mental-Development”. *Journal of Nutrition*, 125, 8.
- Gross, H.E. (1997): “Variants of open adoptions: The early years”. *Marriage and Family Review*, 25, 1-2.
- Grotevant, H.D. & R.G. McRoy (1998): *Openness in Adoption: Exploring Family Connections*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Grotevant, H.D. (2000): “Openness in Adoption: Research with the Adoption Kinship Network”. *Adoption Quarterly*, 4, 1.
- Gruber, A.R. (1978): *Children in Foster Care Destitute, Neglected, Betrayed*. New York: Human Sciences Press.

- Haugaard, J.J. & C. Hazan (2003): "Adoption as a Natural Experiment". *Development and Psychopathology*, 15, 4.
- Haugaard, J.J. et al. (2000): "Open Adoptions: Attitudes and Experiences". *Adoption Quarterly*, 4, 2.
- Haugaard, J.J. et al. (2001): "Outcomes of Open Adoptions". *Adoption Quarterly*, 4, 3.
- Hedges, L.V. (1981): "Distribution Theory for Glass's Estimator of Effect Size and Related Estimators". *Journal of Educational Statistics*, 6, 2.
- Hodges, J. & B. Tizard (1989a): "IQ and Behavioural Adjustment of Ex-institutional Adolescents". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30, 1.
- Hodges, J. and Tizard, B. (1989a): "IQ and Behavioural Adjustment of Ex-Institutional Adolescents". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30, 1.
- Hodges, J. and Tizard, B. (1989b): "Social and Family Relationships of Ex-Institutional adolescents". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30, 1.
- Hoksbergen, R.A.C. (1999): "The importance of adoption for nurturing and enhancing the emotional and intellectual potential of children". *Adoption Quarterly*, 3, 2.
- Holloway, J.S. (1997): "Outcome in placements for adoption or long term fostering". *Archives of Disease in Childhood*, 76, 3.
- Holman, R. (1975): "Unmarried Mothers, Social Deprivation and Child Separation". *Policy & Politics*, 3, 4.
- Hoopes, J.L. & Children's Bureau of Delaware (1982): *Prediction in child development – a longitudinal study of adoptive and nonadoptive families–the Delaware family study*. New York: Child Welfare League of America.
- Howe, D. (1998): *Patterns of Adoption Nature, Nurture, and Psychosocial Development*. London: Blackwell.
- Ijzendoorn, M.H. van, Bakermans-Kranenburg, M.J., and Juffer, F. (2007): "Plasticity of Growth in Height, Weight, and Head Circumference: Meta-analytic Evidence of Massive Catch-up after International Adoption". *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 28, 4.
- Ijzendoorn, M.H. van & F. Juffer (2005): "Adoption is a Successful Natural Intervention Enhancing Adopted Children's IQ and

- School Performance". *Current Directions in Psychological Science*, 14, 6.
- IJzendoorn, M.H. van & F. Juffer (2006): "The Emanuel Miller Memorial Lecture 2006: Adoption as Intervention. Meta-analytic Evidence for Massive Catch-Up and Plasticity in Physical, Socioemotional, and Cognitive Development". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 12.
- IJzendoorn, M.H. van et al. (2005): "Adoption and Cognitive Development: A Meta-analytic Comparison of Adopted and Nonadopted Children's IQ and School Performance". *Psychological Bulletin*, 131, 2.
- IJzendoorn, M.H. van et al. (2007): "Plasticity of Growth in Height, Weight, and Head Circumference: Meta-analytic Evidence of Massive Catch-up After International Adoption". *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 28, 4.
- Jones, M.A. (1985): *A Second Chance for Families, Five Years Later: Follow-up of a Program to Prevent Foster Care*. New York: Child Welfare League of America.
- Juffer, F. & M.H. van IJzendoorn (2005): "Behavior Problems and Mental Health Referrals of International Adoptees – A Meta-analysis". *Jama-Journal of the American Medical Association*, 293, 20.
- Juffer, F. et al. (2005): "Enhancing Children's Socioemotional Development: A Review of Intervention Studies", in: D.M. Teti: *Handbook of Research Methods in Developmental Science*. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Kernan, E. & J.E. Lansford (2004): "Providing for the best interests of the child? The Adoption and Safe Families Act of 1997". *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25, 5.
- Knitzer, J. et al. (1978): *Children Without Homes – an Examination of Public Responsibility to Children in Out-of-Home Care: Final Report*. Washington: Children's Defense Fund.
- Lambert, L. & J. Streather (1980): *Children in Changing Families. A Study of Adoption and Illegitimacy*. London: Macmillan Press.
- Lambert, L. (1989): *Freeing Children for Adoption*. London: British Agencies for Adoption & Fostering.
- Leahy, A.M. (1935): *Nature-nurture and Intelligence from the Institute of Child Welfare, University of Minnesota*. Worcester, Mass.: Clark University.

- Lindblad, F., A. Hjern & B. Vinnerljung (2003): "Intercountry Adopted Children as Young Adults – A Swedish Cohort Study". *American Journal of Orthopsychiatry*, 73, 2.
- Lindén, G. (1983): *Kan børn skifte forældre? – en bog om plejefamilier*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Lipsey, M.W. & D.B. Wilson (2001): *Practical Meta-analysis*. California: Sage Publications.
- Maas, H.S. & R.E. Engler (1959): *Children in Need of Parents*. New York: Columbia University Press.
- Maluccio, A. et al. (1986): *Permanency Planning for Children Concepts and Methods*. London: Tavistock.
- Mandell, B.R. (1973): *Where are the Children? A Class Analysis of Foster Care and Adoption*. Lexington, Massachusetts: Lexington Books.
- Maughan, B. & A. Pickles (1990): "Adopted and Illegitimate Children Growing Up", in: L.N. Robins et al.: *Straight and devious pathways from childhood to adulthood*. New York: Cambridge University Press.
- Maughan, B. et al. (1998): "School Achievement and Adult Qualifications among Adoptees: A Longitudinal Study". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39, 5.
- McAuley, C., P.J. Pecora & W. Rose (2006): *Enhancing the Well-being of Children and Families through Effective Interventions. International Evidence for Practice*. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- McCord, J., W. McCord & E. Thurber (1960): "The Effects of Foster-home Placement in the Prevention of Adult Antisocial Behaviour". *Social Service Review*, 34, 4, pp. 415-420.
- McRoy, R.G. (2006): "Adoption in the USA", in: C. McAuley et al.: *Enhancing the Well Being of Children and Families through Effective Interventions: International Evidence for Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Mehlbye, J. (2005): *Adoption af rumænske børn: indsats over for børn og forældre*. København: AKF, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut.
- Miller, L.C. (2005): *The Handbook of International Adoption Medicine. A Guide for Physicians, Parents, and Providers*. New York: Oxford University Press.

- Miller, L.C. (2005): *The Handbook of International Adoption Medicine. A Guide for Physicians, Parents, and Providers*. New York: Oxford University Press.
- Minty, B. (2000): "A Review of the Effects of Living Long-term in Substitute Care in the Context of a Discussion of Outcome Criteria". *Social Work & Social Sciences Review*, 8, 3.
- Neil, E. et al. (2003): "Thinking about and Managing Contact in Permanent Placements: The Differences and Similarities between Adoptive Parents and Foster Carers". *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 8, 3.
- Newton, R.R. et al. (2000): "Children and Youth in Foster Care: Disentangling the Relationship Between Problem Behaviors and Number of Placements". *Child Abuse & Neglect*, 24, 10.
- O'Connor, T. & C. Zeanah (2003): "Attachment Disorders: Assessment Strategies and Treatment Approaches". *Attachment and Human Development*, 5, 3.
- O'Connor, T.G. et al. (2000): "The Effects of Global Severe Privation on Cognitive Competence: Extension and Longitudinal Follow-up". *Child Development*, 71, 2.
- Palacios, J. & Y. Sanchez-Sandoval (2005): "Beyond Adopted/Non-Adopted Comparisons", in: D.M. Brodzinsky et al.: *Psychological issues in adoption*. Connecticut: Praeger Publishers.
- Parker, R.A. (1999): *Adoption Now: Messages from Research*. Chichester: Wiley.
- Passmore, N.L. et al. (2006): "Openness and Secrecy in Adoptive Families and Possible Effects on the Interpersonal Relationships of Adult Adoptees". *Australian Journal of Psychology*, 58.
- Prime Minister's Review (2000): *Adoption: Issued for Consultation*. Great Britain, Cabinet Office, Performance and Innovation Unit.
- Pringle, M.L.K. et al. (1967): *Adoption – Facts and Fallacies: a Review of Research in the United States, Canada and Great Britain Between 1948 and 1965*. London: Longmans in association with the National Bureau for Co-operation in Child Care.
- Quinton, D. & J. Selwyn (2006): "Adoption in the US", in: *Enhancing the Well-being of Children and Families through Effective Interventions; International Evidence for Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.

- Quinton, D. et al. (1997): "Contact between Children Placed Away from Home and their Birth Parents: Research Issues and Evidence". *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2, 3.
- Rechenbach, A. & B. Cashman (1999): "Tilknytningsteorien og dens anvendelse i klinikken". *Nordisk Psykologi*, 51, 1.
- Rechenbach, A. (2003): "Attachmentbegrebet, dets historik og aktualitet" og "Tilknytningsforstyrrelser og psykopatologi". *Psyke & Logos*, 24, 2.
- Rees, J. & B. Tizard (1975): "The Effect of Early Institutional Rearing on the Behaviour Problems and Effectual Relationships of four-year-old Children". *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 16, 1.
- Reitz, M. & K.W. Watson (1992): *Adoption and the Family System: Strategies for Treatment*. New York: Guilford Press.
- Rosenthal, J.A. (1993): "Outcomes of Adoption of Children with Special Needs". *The Future of Children*, 3, 1.
- Rowe, J. & L. Lambert (1973): *Children who Wait: A Study of Children Needing Substitute Families*. London: Association of British Adoption Agencies.
- Runyan, D. & C. Gould (1985): "Foster Care for Child Maltreatment: Impact on Delinquent Behaviour". *Pediatrics*, 75, 3, pp 562-568.
- Runyan, D.K. & Gould, C.L. (1985): "Foster Care for Child Maltreatment. II. Impact on School Performance". *Pediatrics*, 76, 5.
- Rushton, A. & C. Dance (2004): "The Outcomes of Late Permanent Placements: The Adolescent Years". *Adoption and Fostering*, 28, 1.
- Rushton, A. & H. Minnis (2002): "Residential and Foster Family Care", in: M. Rutter et al.: *Child and Adolescent Psychiatry*. Oxford: Blackwell Science.
- Rutter, M. & the ERA Study Team (1998): "Developmental Catch-Up, and Deficit. Following Adoption after Severe Global Early Privation. English and Romanian Adoptees". *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 39 39, 4.
- Rutter, M. (1991): "A Fresh Look at Maternal Deprivation", in: P. Bateson et al.: *The Development and Integration of Behaviour: Essays in Honour of Robert Hinde*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rutter, M. (2000): "Children in Substitute Care: Some Conceptual Considerations and Research Implications". *Children and Youth Services Review*, 22, 9-10.

- Rutter, M. et al. (1970): *Education, health and behaviour*. London: Longman Group.
- Ryan, J.P. & M.F. Testa (2005): "Child Maltreatment and Juvenile Delinquency: Investigating the Role of Placement and Placement Instability". *Children and Youth Services Review*, 27, 3.
- Schaffer, H.R. & P.E. Emerson (1964): *The Development of Social Attachments in Infancy. Monographs of Social Research in Child Development*, 29, 24.
- Schaffer, H.R. (2000): *Beslutninger om børn. Psykologiske spørgsmål og svar*. København: Hans Reitzels forlag.
- Schiff, M. (1978): "Intellectual Status of Working-Class Children Adopted Early into Upper-Middle-Class Families". *Science*, 200, 4349.
- Seglow, J. et al. (1972): *Growing up Adopted. A long-term National Study of Adopted Children and their Families*. Slough: National Foundation for Education Research in England and Wales .
- Selwyn et al. (2006): *Costs and Outcomes of Non-infant Adoptions*. London.
- Skeels, H.M. & I. Harms (1948): "Children with Inferior Social Histories – their Mental Development in Adoptive Homes". *Journal of Genetic Psychology*, 72, 2.
- Skeels, H.M. (1966): "Adult Status of Children with Contrasting Early Life Experiences: A Follow-Up Study". *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 31, 3.
- Skodak, M. & H.M. Skeels (1945): "A Follow-Up Study of Children in Adoptive Homes". *Journal of Genetic Psychology*, 66, 1.
- Skodak, M. & H.M. Skeels (1949): "A final follow-up Study of one Hundred Adopted Children". *The Journal of Genetic Psychology*, 75, 1.
- Smyer, M.A. et al. (1998): "Childhood Adoption: Long-term Effects in Adulthood". *Psychiatry-Interpersonal and Biological Processes*, 61, 3.
- Socialministeriet (2005): *Betænkning om retssikkerhed i anbringelsessager*. Udvalg om anbragte børns og forældres retssikkerhed.
- Socialministeriet (2006a): *Notat om forskningsoversigt om adoption og opretholdelse af anbringelser*. Børneenheden.
- Socialministeriet (2006b): *Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier. Vejledning nr. 3 til serviceloven*. Socialministeriet.
- Socialstyrelsen (2006): *Social rapport 2006*. Stockholm:
- Sorosky, A.D., A. Baran and R. Pannor (1975): "Identity Conflict in Adoptees". *American Journal of Orthopsychiatry*, 45, 1.

- Statistisk årbog. Diverse årgange. København: Danmarks Statistik.
- Taussig et al. (2001): "Children who return Home from Foster Care: a 6-year Prospective Study of Behavioral Health Outcomes in Adolescence". *Pediatrics*, 108, 1.
- Taussig, H. N. (2001): "Children who return Home from Foster Care: A 6-year prospective study of Behavioural Health Outcomes in Adolescence", in: *Pediatrics*, 108, 1.
- Terling, T. (1999): "The Efficacy of Family Reunification Practices: Reentry Rates and Correlates of Reentry for Abused and Neglected Children Reunited with their Families". *Child Abuse & Neglect*, 23, 12.
- Thoburn, J. (1990): *Success and Failure in Permanent Family Placement*. Aldershot, Hants, England: Brookfield, USA.
- Tizard, B. & J. Hodges (1978): "The Effect of Early Institutional Rearing on the Development of Eight-Year-Old Children". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 19, 2.
- Tizard, B. & J. Rees (1974): "A Comparison of the Effects of Adoption, Restoration to the Natural Mother, and Continued Institutionalization on the Cognitive Development of Four-Year-Old Children". *Child Development*, 45, 1.
- Tizard, B. (1977): *Adoption: a Second Chance*. London: Open Books.
- Tizard, J. & B. Tizard (1971): "Social Development of Two-Year-Old Children in Residential Nurseries", in: H.R. Schaffer: *The Origins of Human Social Relations*. London: Academic Press.
- Triseliotis, J. & M. Hill (1990): "Contrasting Adoption, Foster Care, and Residential Rearing", in: D.M. Brodzinsky et al.: *the psychology of adoption*. New York: Oxford University Press.
- Triseliotis, J. (2002): "Long-Term Foster Care or Adoption? The Evidence Examined". *Child & Family Social Work*, 7, 1.
- Triseliotis, J.P. & J. Russell (1984): *Hard to Place the Outcome of Adoption and Residential Care*. London: Heinemann Educational Books.
- Triseliotis, J.P. & J. Russell (1984): *Hard to Place the Outcome of Adoption and Residential Care*. London: Heinemann Educational Books.
- Triseliotis, J.P. et al. (1997): *Adoption Theory, Policy, and Practice*. London: Cassell.
- Vinnerljung, B. (1996): *Fosterbarn som vuxna*. Lund: Arkiv Förlag.

- Vinnerljung, B. et al. (2001): *Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution*. Stockholm: Socialstyrelsen, Centrum för utvärdering av socialt arbete, Socialstyrelsen.
- Vorria, P. et al. (2003): "Early Experiences and Attachment Relationships of Greek Infants Raised in Residential Group Care". *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 44, 8.
- Vorria, P. et al. (2006): "The Development of Adopted Children after Institutional Care: A Follow-up Study". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 12.
- Widom, C. S. (1991): "The Role of Placement Experiences in Mediating the Criminal Consequences of Early Childhood Victimization" *American Journal of Orthopsychiatry*, 61, 2, pp 195-209.
- Wulczyn, F. (2004): "Family Reunion". *The Future of Children*, 14, 1.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2006

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 06:01 Egelund, T.: *Sammenbrud i anbringelser*. 2006. 79 s. ISBN 87-7487-802-6. Kr. 65,00
- 06:02 Holt, H., Geerdsen, L.P., Christensen, G., Klitgaard, C. & Lind, M.L.: *Det kønsopdelte arbejdsmarked. En kvantitativ og kvalitativ bety-
ning*. 2006. 250 s. ISBN 87-7487-804-2. Kr. 228,00.
- 06:03 Rosdahl, A.: *Kommunale aktiveringsprojekter med produktion*. 2006. 51 s. ISBN 87-7487-805-0. Kr. 50,00.
- 06:04 Christensen, E.: *Opvækst med særlig risiko. Indkredsning af børn med
behov for en tidlig forebyggende indsats*. 2006. 92 s. ISBN 87-7487-806-9. Kr. 85,00.
- 06:05 Jørgensen, M.S., Holt, H., Hohnen, P. & Schimmel, G.: *Job på
særlige vilkår. Overblik over viden på området*. 2006. 83 s. ISBN 87-7487-807-7. Kr. 75,00.
- 06:06 Rasmussen, M.: *Kontanthjælpsmodtageres gæld. Eftergivelse af offentlig
gæld*. 2006. 68 s. ISBN 87-7487-808-5. Kr. 55,00.
- 06:07 Møller, S.S. & Rosdahl, A.: *Indvandrere i job. Marginalisering og be-
skæftigelse blandt ikke-vestlige indvandrere og efterkommere*. 2006. 171 s.
ISBN 87-7487-809-3. Kr. 160,00.

- 06:08 Bengtsson, S. & Kristensen, L.K.: *Sørforsorgens udlægning*. 2006. 96 s. ISBN 87-7487-810-7. Kr. 100,00.
- 06:09 Larsen, M.: *Fastholdelse og rekruttering af ældre. Arbejdspladser indsat*. 2006. 101 s. ISBN 87-7487-813-1. Kr. 100,00.
- 06:10 Hestbæk, A.-D., Lindemann, A., Nielsen, V.L. & Christoffersen, M.N.: *Nye regler – ny praksis. Ændringerne i servicelovens børneregler 2001. Afslutningsrapport*. 2006. 265 s. ISBN 87-91247-80-2. Rapporten er udgivet af Styrelsen for Social Service. Kontakt denne eller send bestilling pr. e-mail til bestilling@servicestyrelsen.dk.
- 06:11 Olsen, H.: *Guide til gode spørgeskemaer. En manual*. 2006. 100 s. ISBN 87-7487-812-3. Kr. 100,00.
- 06:12 Bonke, J.: *Ludomani i Danmark. Udbredelsen af pengespil og problemspillere*. 2006. 79 s. ISBN 87-7487-811-5. Kr. 85,00.
- 06:13 Müller, M.M.: *Arbejds miljø og indvandrere. Erfaringer i forhold til rekruttering og fastholdelse*. 2006. 92 s. ISBN 87-7487-816-6. Kr. 90,00.
- 06:14 Hansen, H.: *Time Series of APW-Calculations - Module for Great Britain 1991-2004*. 2006. 83 s. ISBN 87-7487-815-8. Netpublikation.
- 06:15 Clausen, J., Heinesen, E. & Hussain, M.A.: *De nye kommuners rammevilkår for beskæftigelsesindsatsen*. 2006. 106 s. ISBN 87-7487-824-7. Netpublikation.
- 06:16 Christensen, G. & Christensen, S.: *Etniske minoriteter, frivilligt socialt arbejde og integration. Afdækning af muligheder og perspektiver*. 2006. 220 s. ISBN 87-7487-817-4. Netpublikation.
- 06:17 Schimmel, G.: *LO-dokumentation nr. 2/2006. Barrierer for kvinder i fagligt arbejde. En kvalitativ undersøgelse af årsagerne til kvinders lavere repræsentation i LO-fagbevægelsen*. 2006. 120 s. ISBN-10: 87-7735-770-1, ISBN-13: 978-87-7735-770-1. Kr. 20,00. Rapporten er udgivet af Landsorganisationen i Danmark.
- 06:18 Boje, T.P.: *Frivillighed og nonprofit i Danmark. Omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse*. 2006. 275 s. ISBN 87-7487-821-2. Kr. 250,00.
- 06:19 Boje, T.P., Fridberg, T. & Ibsen, B. (red.): *Den frivillige sektor i Danmark. Omfang og betydning*. 2006. 172 s. ISBN 87-7487-822-0. Kr. 160,00.

- 06:20 Geerdsen, P.P. & Geerdsen, L.: *Fra aktivering til beskæftigelse. En gennemgang af aktiveringsindsatsen i det danske dagpengesystem.* 2006. 72 s. ISBN 87-7487-818-2. Kr. 70,00.
- 06:21 Jespersen, C.: *Socialt udsatte børn i dagtilbud.* 2006. 108 s. ISBN 87-7487-835-2. Kr. 100,00.
- 06:22 Christensen, V.T.: *Ubørt? Betydningen af nedsat førelse for arbejdsmarkedstilknytning og arbejdsliv.* 2006. 254 s. ISBN 87-7487-823-9. Kr. 248,00.
- 06:23 Jensen, T.G., Schmidt, G., Jareno, K.N. & Roselius, M.: *Indsatser mod arelrelateret vold.* 2006. 185 s. ISBN: 87-7487-825-5. Netpublikation.
- 06:24 Müller, M.M., Høgelund, J. & Geerdsen, P.P.: *Handicap & beskæftigelse. Udriklingen mellem 2002 og 2005.* 2006. 128 s. ISBN 87-7487-826-3. Kr. 110,00.
- 06:25 Christensen, E. & Andersen, K.V.: *Livsvilkår for børn med familie på danske asylcentre.* 2006. 120 s. ISBN: 87-7487-827-1. Kr. 120,00.
- 06:26 Rostgaard, T.: *Oplysning om demens. En evaluering af Socialministeriets pulje til oplysning om demens.* 2007. 65 s. ISBN: 978-87-7487-829-2. Kr. 60,00.
- 06:27 Bengtsson, S. & Nemli, A.: *Oplevelsen af MST. Forældres, unges og terapeuters erfaringer med Multisystemisk Terapi.* 2006. 136 s. ISBN: 87-7487-830-1. Kr. 140,00.
- 06:28 Stigaard, M.V., Sørensen, M.F., Winter, S.C., Friisberg, N. & Henriksen, A.C.: *Kommunernes beskæftigelsesindsats.* 2006. 113 s. ISBN 87-7487-832-8. Kr. 90,00.
- 06:29 Madsen, M.B., Mortensen, M.D. & Rosdahl, A.: *Arbejdsmarkedsparat eller ej? En kvalitativ undersøgelse af visitationen af kontanthjælpsmodtagere i ti kommuner.* 2006. 109 s. ISBN 87-7487-833-6. Kr. 100,00.
- 06:30 Rosdahl, A. & Petersen, K.N.: *Modtagere af kontanthjælp. En litteraturoversigt om kontanthjælpsmodtagere og den offentlige indsats for at hjælpe dem.* 2006. 87 s. ISBN 87-7487-834-4. Kr. 65,00.
- 06:31 Deding, M. & Jakobsen, V.: *Indvandreres arbejdsliv og familieliv.* 2006. 101 s. ISBN 87-7487-836-0. Netpublikation.
- 06:32 Deding, M., Lausten, M. & Andersen, A.R.: *Børnefamiliers balance mellem familie- og arbejdsliv.* 2006. 139 s. ISBN 87-7487-837-9. Netpublikation.

- 06:33 Hansen, H.: *Time Series of APW-Calculations - Module for Denmark 1994-2005*. 2006. 121 s. ISBN 87-7487-838-7. Netpublikation.
- 06:34 Christensen, E.: *Uledsagede asylansøgerbørn*. 2006. 64 s. ISBN 87-7487-840-9. Kr. 65,00.
- 06:35 Christensen, V.T.: *Hard of Hearing? Hearing problems and working life*. 2006. 49 s. ISBN 87-7487-823-9. Engelsk sammenfatning af rapporten *Uørt?* Netpublikation.
- 07:01 Damgaard, B. & Boll, J.: *Opfølgning på sygedagpenge – Del I. Kommuner, lægers, og virksomheders erfaringer med de nye regler*. 2007. 116 s. ISBN 978-87-7487-842-1. Kr. 100,00.
- 07:02 Bach, H.B. & Petersen, K.N.: *Kontanthjælpsmodtagerne i 2006. En surveyundersøgelse af matchkategorier, arbejde og økonomi*. 2007. 146 s. ISBN 978-87-7487-843-8. Kr. 110,00.
- 07:03 Sivertsen, M.: *Hvordan virker indsatsen mod negativ social arv? Gennemgang og analyse af 54 projektevalueringer*. 2007. 55 s. ISBN 978-87-7487-844-5. Kr. 60,00.
- 07:04 Jespersen, S.T., Junge, M., Munk, M.D. & Olsen, P.: *Brain drain eller brain gain? Vandringer af højtuddannede til og fra Danmark*. 2007. 64 s. ISBN 978-87-7487-846-9. Netpublikation.
- 07:05 Benjaminsen, L.: *Storbypuljen – Indsatser for socialt udsatte. Ideer og erfaringer*. 2007. 47 s. ISBN 978-87-7487-847-6. Kr. 60,00. Pjece.
- 07:06 Müller, M.M., Havn, L., Holt, H. & Jensen, S.: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2006*. 2007. 178 s. ISBN 978-87-7487-848-3. Kr. 180,00.
- 07:07 Madsen, M. B., Filges, T., Hohnen, Jensen S. & Nærvig Petersen, K.: *Vil De gerne have et arbejde?* 2007. 194 s. ISBN 978-87-7487-849-0. Kr. 175,00.
- 07:08 Nielsen, C., Benjaminsen, L., Dinesen P. T. & Bonke, J.: *Effektmåling*. 2007. 180 s. ISBN 978-87-7487-850-6. Netpublikation.
- 07:09 Boesby, D.: *At oplyse om demens. Ideer og inspiration*. 2007. 18 s. Netpublikation
- 07:10 Graversen, B.K., Damgaard, B. & Rosdahl, A.: *Hurtigt i gang. Evaluering af et forsøg med en tidlig og intensiv beskæftigelsesindsats for forsikrede ledige*. 2007. 107 s. ISBN 978- 87-7487-851-3.
- 07:11 Thorsager, L., Børjesson, E., Christensen, I. & Pihl, V.: *Metoder i socialt arbejde. Begreber og problematikker*. 2007. 128 s. ISBN 978-87-7487-852-0. Kr. 120,00.

- 07:12 Hohnen, P., Mortenson, M.D. & Klitgaard, C.: *Den korteste vej til arbejdsmarkedet. En kvalitativ undersøgelse af indsatsen over for ikke-arbejdsmarkedspårte ledige*. 2007. 145 s. ISBN: 978-87-7487-854-4. Kr. 138,00.
- 07:13 Rostgaard, T.: *Begreber om kvalitet i ældreplejen. Temaer, roller og relationer*. 2007. 225 s. ISBN 978-87-7487- 855-1. Kr. 218,00.
- 07:14 Bonke, J.: *Ludomani i Danmark. Faktorer af betydning for spilleproblemer*. 2007. 90 s. ISBN 978-87-7487-853-7. Kr. 90,00.
- 07:15 Andersen, D. & Højlund, O.: *Interview med 11-årige. Erfaringer fra et web-baseret pilotprojekt*. 2007. 121 s. ISBN: 978-87-7487-857-5. Kr. 110,00.
- 07:16 Dahl, K.M: *Udsatte børns fritid – et litteraturstudie*. 2007. 85 s. ISBN: 978- 87-7487-858-2. Netpublikation.
- 07:17 Vinther, H: *Rundt om forebyggelses- og sundhedscentre. Muligheder og barrierer for udvikling af forebyggelses- og sundhedscentre i Danmark*. 2007. 78 s. ISBN: 978-87-7487-860-5. Netpublikation.
- 07:18 Fridberg, T. & Jæger, M.M.: *Frivillige i Hjemmeværnet*. 2007. 97 s. ISBN: 978- 87-7487-861-2. Kr. 90,00.
- 07:19 Høgelund, J. & Larsen, B.: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2005 og 2006*. 2007. 39 s. ISBN: 978-87-7487-864-3. Netpublikation.
- 07:20 Larsen, B., Müller M.M. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse. Regionale forskelle*. 2007. 65 s. ISBN: 978-87-7487-865-0. Netpublikation.
- 07:21 Jørgensen, M.: *Danskernes pensionsopsparinger. En deskriptiv analyse*. 2007. 238 s. ISBN: 978- 87-7487-866-7. Kr. 198,00.
- 07:22 Benjaminsen, L. & Christensen, I.: *Hjemløshed i Danmark 2007. National kortlægning*. 2007. 159 s. ISBN 978- 87-7487-867-4. Kr. 148,00.
- 07:23 Nielsen, V.L. & Ploug, N.: *Når politik bliver til virkelighed. Festskrift til professor Søren Winter*. 2007. 241 s. ISBN: 978- 87-7487-868-1. Kr. 229,00.
- 07:24 Egelund, T. & Vitus, K.: *Sammenbrud i anbringelser af unge. Risikofaktorer hos unge, forældre, anbringelsessteder og i sagsbehandlingen*. 2007. 67 s. ISBN: 978- 87-7487-869-8. Kr. 75,00.
- 07:25 Ploug, N.: *Socialt udsatte børn. Identifikation, viden og handlemuligheder i daginstitutioner*. 2007. 48 s. ISBN: 978- 87-7487-870-4. Kr. 50,00.

- 07:26 Olsen, H: *Konstruktion og kvalitets sikring af multisurveydata*. 2007. 181 s. ISBN: 978-87-7487-871-1. Netpublikation.
- 07:27 Rostgaard, T. & Thorgaard, C.: *God kvalitet i ældreplejen. Sådan vægter ældre, plejepersonale og visitatorer*. 2007. 130 s. ISBN: 978- 87-7487-872-8. Kr. 130.
- 07:28 Jensen, T.G. & Liversage, A.: *Fædre, sønner, ægtemænd. Om maskulinitet og manderoller blandt etniske minoritetsmænd*. 2007. 80 s. ISBN: 978-87-7487-874-2.
- 07:29 Olsen, B.M. (red.): *Evalueringen af den fleksible barselorlov. Orlovsreglerne set fra forældres, kommuners og arbejdspladsers perspektiv*. 2007. 222 s. ISBN: 978- 87-7487-875-9.
- 07:30 Beer, F. & Damgaard, B.: *Kommuner og virksomheders samspil om socialt engagement*. 2007. 84 s. ISBN: 978-87-7487-854-2. Kr. 90,00.
- 07:31 Rosdahl, A.: *Kommunale aktiveringsprojekter med produktion* 2007. 2007. 70 s. ISBN: 978-87-7487-877-3. Kr. 75,00.
- 07:32 Christoffersen, M.N., Hammen, I., Andersen, K.R. & Jeldtoft, N.: *Adoption som indsats. en systematisk gennemgang af udenlandske erfaringer*. 182 s. ISBN: 978-87-7487-881-0. Kr. 190,00

ADOPTION SOM INDSATS

EN SYSTEMATISK GENNEMGANG AF UDENLANDSKE ERFARINGER

Denne rapport er en systematisk forskningsoversigt over udenlandske erfaringer med adoption i forhold til anbringelse uden for hjemmet, fx familiepleje, institutionsanbringelse og hjemgivelse til de biologiske forældre.

Konklusionerne i rapporten er overraskende entydige: Adopterede børn klarer sig bedst på stort set alle fronter. De har en bedre fysisk udvikling og klarer sig bedre i diverse færdighedstest (fx IQ-test) end børn i andre foranstaltninger. Også deres adfærdsmæssige og mentale problemer er mindre end pleje- og institutionsanbragte børn. Dog er adoptionsalderen vigtig. Jo tidligere et barn adopteres, jo mere stabil og uproblematisk bliver relationen mellem barn og adoptivforældre.

Samtidig peger undersøgelserne på, at adoptioner med høj grad af åbenhed og kontakt mellem barn, adoptivforældrene og de biologiske forældre fungerer bedst. Hermed rokkes ved en udbredt forestilling om, at anonymitet er mest skånsomt for alle parter.

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

07:32

190 kr. inkl. moms

ISSN: 1396-1810

ISBN 978-87-7487-881-0

9 788774 878810